

LIKUNNAN SOSIAALIPOLITIIKKA

Marika Uusi-Ilkainen

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2024

TIIVISTELMÄ

Uusi-Ilkainen, M. 2024. Liikunnan sosiaalipolitiikka. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 104 s., 0 liitettä.

Tutkielman tavoitteena on selvittää, mitä tarkoittaa liikunnan sosiaalipolitiikka ja käsitteellistää liikunnan sosiaalipolitiikan -käsite suomalaiseen liikunta- ja sosiaalipolitiikan alaan sopivaksi. Toisena tavoitteena on vastata tutkimuskysymykseen ”Mitä tarkoitetaan valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikalla?” Tutkielma on vahvasti poikkitieteellinen ja se perustuu empiiriseen aineistoon, joka koostuu muun muassa sosiaali- ja liikuntapolitiikan kirjallisuudesta, julkisista asiakirjoista ja kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta. Tutkimuksen kohteena olivat valtionhallinnon sosiaali- ja liikuntapolitiikan tavoitteet, toimenpiteet ja niiden jakautuminen usealle julkisen hallinnon toimijalle eri ministeriöissä ja valtioneuvoston kanslian tasolla. Tämän pro gradu tutkielman tavoitteena oli luoda uudenlainen tutkimusaihe liikunta- ja sosiaalipolitiikan tutkimusten suuntauksiin. Liikuntatieteellisessä tai sosiaalipolitiikan tutkimuksessa on tärkeää tutkia liikunnan sosiaalipoliittista ulottuvuutta, vaikka siitä ei ole aikaisempaa tutkimusta Suomesta tai yleispätevää metodologiaa, joilla tarkastellaan tässä tutkielmassa asetettuja tavoitteita.

Tässä tutkielmassa on johdannon jälkeen kolme päälukua ja viimeisenä tulosten esittely, johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi. Kahteen tutkimuskysymykseen vastataan vaiheittain. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan neljännessä luvussa. Toiseen tutkimuskysymykseen saadaan vastaus viidennessä pääluvussa, joka käsittelee valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikkaa. Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tutkimuksen kohteena ovat valtionhallinnon julkisen sosiaali- ja liikuntapolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet. Kirjallisten aineistojen avulla on nostettu esiin tutkimuskysymyksen kannalta keskeisin sisältö ja aineistot ovat esitelty neljännessä ja viidennessä pääluvussa. Johtopäätösten osalta tutkielmassa päädytään siihen, että liikunnan sosiaalipolitiikan käsite on tuntematon kansallisessa liikunta- ja sosiaalipolitiikassa. Valtionhallinnon tasolla toteuttava liikunnan sosiaalipolitiikka on jakautunut kahdelle eri ministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle ja opetus- ja kulttuuriministeriölle. Valtioneuvoston kanslia johtaa kansallista yhteiskunta-, sosiaali- ja liikuntapolitiikkaa. Liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet ovat selkeimmin havaittavissa sosiaalipolitiikan taloudellisten toimenpiteiden osalta. Lasten liikunnan harrastamista tuetaan toimeentulotuella ja aikuisten liikunnan harrastamisesta toimeentulotuella on tehty selvitys. Lisäksi urheilijoiden ansioturvan tilannetta selvitettiin osana sosiaaliturvauudistusta.

Liikunnan eriarvoisuuden vähentäminen ja köyhyyden torjuminen liikunnan avulla on hyvinvointivaltion tehtävä. Yksittäiset lahjoitukset, vapaaehtoisten seurojen tai järjestöjen tuki, kunnan tarjoamat liikuntapassit tai Kelan ja hyvinvointialueiden maksama toimeentulotuki eivät riitä ratkaisemaan liikunnan eriarvoisuuden ja köyhyyden taustalla olevia ongelmia. Sen sijaan tarvitaan poliittisten päättäjien toteuttama laaja sosiaalipoliittinen kokonaisuudistus, joka poistaisi ja vähentäisi köyhien ja huono-osaisten nöyryyttävää avuntarvetta. Tällaisen kehityksen aikaansaamiseksi tarvitaan lisää tutkimustietoa liikunnan eriarvoisuuden ja köyhyyden taustalla vaikuttavista mekanismeista sekä sen tutkimustiedon hyödyntämistä poliittisessa päätöksenteossa, jotta eriarvoisuutta ja köyhyyttä voidaan vähentää tehokkaasti.

Asiasanat: sosiaalipolitiikka, liikuntapolitiikka, valtionhallinto, sosiaaliturva, eriarvoisuus

ABSTRACT

Uusi-Illikainen, M. 2024. Social policy of sport. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in the Social Sciences of Sport, 104 pp., 0 appendices.

The aim of this master's thesis is to find out what it means to have a social policy on sport and to conceptualize the concept of social policy of sport to suit the Finnish field of sports and social policy. The second objective is to answer the research question "What is meant by the social policy of government physical activity?" The thesis is strongly interdisciplinary and is based on empirical material consisting of, among others, social and sports policy literature, public documents and international research literature. The research focused on the objectives, measures and distribution of the social and sports policy of the central government to several actors in the public administration in different ministries and at the level of the Prime Minister's Office. The aim of this Master's thesis was to create a new kind of research topic in the trends of physical education and social policy studies. In sports science or social policy research, it is important to study the social policy dimension of physical activity, even if there is no previous research on it from Finland or a universal method to examine the goals set in this thesis.

This thesis consists of six chapters, three main chapters after the introduction and finally the conclusions and evaluation of the study. The two research questions are answered in stages. The first research question is answered in the fourth chapter, Social policy on sport. The second research question is answered in the fifth chapter, Social policy on sport in public administrations. The research is a qualitative case study. It focuses on the objectives and policies of public social and physical activity policies in government. The written material was used to highlight the most relevant content for the research question and is presented in the fourth and fifth chapter. In terms of conclusions, the thesis concludes that the concept of social policy on sport is unknown in national sport or social policy. Social policy on sport at the level of state administration is divided between two different ministries, the Ministry of Social Affairs and Health and the Ministry of Education and Culture. The Prime Minister's Office are overseeing national social and sports policy. The objectives and measures of social policy in the field of sport are the most visible in the economic measures of social policy. Children's physical activity is supported by means-tested income support and adult physical activity is supported by means-tested income support. In addition, the situation of income security for sportspersons has been examined as part of the reform of the social security system.

Reducing inequality in physical activity and combating poverty through physical activity is the responsibility of the welfare state. Individual donations, support from voluntary clubs or organisations, sports passes provided by the municipality or Social Insurance Institution of Finland and income support from welfare areas are not enough to solve the problems underlying inequality and poverty in sport. What is needed instead is a comprehensive social policy reform by politicians that would eliminate and reduce the humiliating need for help for the poor and disadvantaged. To achieve such a development, there is a need for more research into the mechanisms underlying physical inequality and poverty, and for the research data to be used in policymaking to effectively reduce inequality and poverty.

Key words: Social policy, public policy, sports policy, socioeconomic inequality in sport, Social Inequality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUKSEN TAUSTA	4
2.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	4
2.2	Tutkimuksen aineisto ja tutkimuksen toteutus	4
3	KÖYHYYDEN JA ERIARVOISUUDEN KÄSITTEISTÖÄ	7
3.1	Köyhyydestä eriarvoisuuteen	7
3.2	Liikunta ja eriarvoisuus	11
3.3	Liikunnan eriarvoisuuden yhteiskunnallinen tarkastelu	17
4	SOSIAALIPOLITIikka	21
4.1	Kansallinen sosiaalipolitiikka.....	21
4.2	Sosiaalisten riskien hallinta julkisilla riskienhallintajärjestelmillä	29
4.3	Sosiaalisten riskien ja ongelmien hallintajärjestelmä liikunnassa	32
4.4	Liikunnan sosiaalipolitiikka	34
4.5	Sosiaali- ja liikuntapolitiikan yhteys yhteiskuntapolitiikkaan.....	38
5	VALTIONHALLINNON ROOLI LIIKUNNAN SOSIAALIPOLITIIKASSA	44
5.1	Valtionhallinnon liikunta- ja sosiaalipolitiikan yhteistyö.....	44
5.1.1	Valtioneuvoston kanslian rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa.....	49
5.1.2	Opetus- ja kulttuuriministeriön rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa.....	54
5.1.3	Sosiaali- ja terveysministeriön olennainen rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa	
	57	
5.2	Kansallisen liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet	60
5.3	Esimerkkejä liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteistä	64
5.4	Yhteenveto valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikasta.....	66
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	69
6.1	Tutkimuksen keskeiset havainnot ja johtopäätökset	69
6.2	Tutkimuksen arviointi.....	73
6.3	Jatkotutkimusehdotukset	76
6.4	Liikunnan sosiaalipolitiikan tulevaisuus	79

1 JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta on perustunut hyvinvointivaltioon, jossa liikuntapolitiikan ja sosiaalipolitiikka ovat erillisiä politiikkalohkoja ja valtionhallinnon tasolla toimivia erillisiä hallinnonaloja ja -sektoreita. Ne ovat onnistuneet tasoittamaan kansalaisten välisiä eroja hyvinvoinnissa, sosiaalisessa eriarvoisuudessa ja hallitsemaan sosiaalisia riskejä. Kansalaisten hyvinvointia ja liikuntatoimintaa ovat rikastuttaneet ja edistäneet julkisen sektorin politiikan toimet. Nuo toimet ovat mahdollistaneet tasa-arvoisen ja saavutettavissa sijaitsevat liikuntapaikat ja vähävaraisten ihmisten liikunnan harrastamisen toimeentulotuella.

Yhteiskuntapoliittisena ilmiönä liikuntaan liittyvä eriarvoisuus mielenkiintoinen, koska liikunnan harrastaminen on polarisoitunut Suomessa yhä selvemmin tiettyihin väestöryhmiin (Borodulin, Jallinoja & Koivusalo 2016, 10). Osa suomalaisista liikkuu riittävästi, osa ei ollenkaan tai avain liian vähän (Vehmas 2012; Vasankari & Kolu 2018). Suomalaisten tuloerot ja köyhyys ovat yleistyneet 1990-luvulta lähtien yhteiskunnassamme (Saari 2020; Julkunen 2006; Kananen 2017b, 50–54). Liikunnan polarisoitumisen ja liikkumattomuuden kasvun on havaittu olevan Suomessa yhteydessä sosioekonomiseen eriarvoisuuteen (Borodulin ym. 2007, 159–160). Ihmisen hyvinvointi ja liikunnan harrastaminen eivät yleensä synny tyhjästä, vaan ne tarvitsevat tuekseen yhteiskunnan turvaverkoista riippuvaa tukea: taloudellista, poliittista tai muita resursseja. Tämän päivän lisääntyneen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden myötä jokaisen liikunnan yhteiskuntatieteilijän on ymmärrettävä liikunta- ja sosiaalipolitiikan tavoitteiden ja poliittisten päätösten vaikutuksia liikunnan eriarvoisuuteen ja sen ilmiöihin. Liikunta-, hyvinvointi- sekä urheilualan koulutuksessa on tulevaisuudessa käsiteltävä yhteiskunnallisen näkökulman laajentumista hyvinvoinnin ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn liikunnan avulla (Nikander, Haapamäki & Tuominen-Thuesen 2020).

Liikunnan sosiaalipolitiikka on uusi aihe suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja se yhdistää yhteiskuntapolitiikan, sosiaalityön, sosiaaliturvan, urheilun ja sosiaalisen osallisuuden. Kansainvälisesti liikunta on noussut keskeiseksi osaksi sosiaalipolitiikkaa (ks. luku 4.4). Sosiaalityössä liikuntaa hyödynnetään rikosten ehkäisemisessä ja nuorten syrjäytymisen estämisessä (Ekholm 2018). Myös kehityspolitiikassa liikunta toimii työvälineenä (Giulianotti 2011). Pohjoismaissa, kuten Ruotsissa ja Norjassa, on käytetty urheilupohjaisia interventio-ohjelmia yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden edistämiseen (Ekholm 2016; Skille & Elving 2017). Hollannissa on toteutettu aloitteita köyhien liikunnan

edistämiseksi (Vandermeerschen, Van Poppel & Scheerder 2016), ja Turkissa liikunta on keskeinen osa sosiaalipolitiikkaa, jossa sitä käytetään sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien ratkaisemiseen (Yerlikaya & Öcal 2015).

Suomalaisen liikuntapolitiikan ja -kulttuurin historiassa on jonkin verran keskitytty liikunnan sosiaalipoliittisiin ja eriarvoisuuden teemoihin. Liikuntatieteellisissä julkaisuissa ja tutkimuksissa on keskitytty 1990-luvulta lähtien liikuntapolitiikan ja -kulttuurin historiaan. Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksellinen painopiste on ollut liikuntasektorin sisäisten muutosvaiheiden tarkastelussa ja niiden kytköksissä osana yhteiskunnallisia murroksia. (Huhtanen & Itkonen 2018) Yhteiskunnallisessa keskustelussa on viime vuosina käyty keskustelua liikunnan eriarvoisuudesta ja harrastuskustannuksista. Suomessa on aiemmin tunnistettu yhteiskunnallisena ongelmana liikunnan eriarvoisuus ja liikunnan harrastamisen polarisoituminen eri väestöryhmiin. Liikunnan sosiaalipolitiikkaa ei ole aiemmin tunnistettu tai tunnustettu virallisena määritelmänä suomalaisissa tutkimuksissa ja valtionhallinnon harjoittamassa politiikassa. Käsitteelle ei ole Suomessa virallista määritelmää, vaikka muutamia selvityksiä ja tutkimuksia liikkumisen eriarvoisuudesta sekä liikunta- ja sosiaalipolitiikan muutoksista liikuntatieteiden puolella onkin tehty (Kokkonen & Kauravaara 2020; Huhtanen & Itkonen 2018) Liikunnan sosiaalipolitiikkaa ei tietääkseni ole tutkittu ollenkaan Suomessa. Tällä aihealueella on tutkimuksellinen aukko. Liikunnan harrastusten yleistyneen eriarvoistumisen kasvu, Suomen heikkenevä taloudellinen tilanne ja liikunnan harrastamisen kustannukset että yleisten elinkustannusten kohoaminen ovat nousseet aiempaa enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun (Lempinen 2023; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Valtio, kunnat ja liikunta- ja urheiluseurat ovat myös pyrkineet tukemaan heitä, joilla ei ole varaa harrastaa hintojen noustessa (OKM 2014; Aarresola ym. 2023).

Suomalaisessa liikuntapolitiikassa on useiden vuosien aikana toteutettu liikunnan sosiaalipoliittisia toimenpiteitä, jotka ovat olleet osa kansallista sosiaaliturvaverkkoa ja hyvinvointipolitiikkaa. Osalla toimenpiteillä on varauduttu ihmisten sosiaalisiin riskeihin, työttömyyteen, syrjäytymiseen ja nuorten ongelmiin. Liikuntaan osallistuminen ja liikunnan tarjoaminen kaikille tasa-arvoisesti ovat olleet tärkeitä tavoitteita valtionhallinnossa ja julkisessa politiikassa. Tutkimuksellani ilmiöstä saadaan lisää edellä mainittuja tutkimuksia täydentävää tutkimustietoa. Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää, mitä tarkoitetaan liikunnan sosiaalipolitiikalla, liikunnan sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä, ohjauskeinoilla ja tavoitteilla. Tässä pro gradu -tutkielmassa pureudutaan siihen, mitä liikunnan

sosiaalipolitiikka on valtionhallinnon tasolla ja millaisia liikunnan sosiaalipoliittisia ulottuvuuksia on liikunnan taloudellisen eriarvoisuuden osalta.

Tutkimuksellinen viitekehys rajautuu lähes kokonaan liikunta- ja sosiaalipolitiikkaan sekä liikunnassa esiintyvään eriarvoisuuteen. Tutkielmassa on tarkoin valittuja rajauksia. Ensinnäkin johtuen pro gradu -tutkielman tasoisen opinnäytetyön tekemisestä, valitsin tutkimuksen kirjallisiksi aineistoiksi hallitusohjelmia sekä sosiaali- ja terveysministeriön että opetus- ja kulttuuriministeriön asiakirjoja, selvityksiä ja raportteja. Toisena rajauksena on valtion ja valtionhallinnon tasolla tapahtuva päätöksenteko ja poliittiset linjaukset. Valtionhallinnon päätöksenteon taso kuuluu strategiseen tasoon, jossa visioidaan ja päätetään poliittisista linjauksista sekä strategisista toimenpiteistä. Niillä on vaikutusta kansalliseen liikunnan sosiaalipolitiikkaan. Liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet toteutuvat valtiollisen, hyvinvointialueiden ja kunnallisen liikunta- ja sosiaalipolitiikan kautta.

Käsittelen tässä tutkielmassa liikunnassa ilmenevää ja eri yhteyksissä tunnistettua eriarvoisuutta ja köyhyyttä sekä niiden ulottuvuuksia. Tutkielmani seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin tutkimusongelmani ja määrittelen keskeiset käsitteitä eriarvoisuudesta, liikunnan eriarvoisuudesta. Tutkielmani kolmannessa käyn läpi löytämäni kansainvälistä kirjallisuutta liikunnan ja urheilun sosiaalipolitiikasta ja neljännessä luvussa hahmottamaan ja määrittelemään kirjallisuuden kautta liikunnan sosiaalipolitiikkaan sisältyvää käsitettä (ks. luku 4). Sen jälkeen esittelen valtionhallinnon eri ulottuvuudet liikunnan sosiaalipolitiikkaan ja johtopäätökset. Esittelen tutkielmani viimeisessä luvussa johtopäätöksiä aiheesta, arvioin tutkielmaani sekä tuon esiin joitain jatkotutkimusehdotuksia. Pohdin tutkielman viimeisissä luvuissa, millaisia toimenpiteitä on tehty. Tarkastelen myös, millä tavoin suomalaisessa politiikassa ja eri toimenpitein voitaisiin tulevaisuudessa vähentää liikunnan eriarvoisuutta ja köyhyyttä sekä parantaa matalassa sosioekonomisessa asemassa olevan ihmisen mahdollisuuksia liikuntaan ja harrastuksiin.

2 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUKSEN TAUSTA

Tässä luvussa esittelen tutkimusongelman kannalta keskeisimmät tutkimusprosessin osat keskittyen ensimmäisessä alaluvussa tutkimustehtävään ja tutkimuskysymyksiin. Toisessa alaluvussa esittelen aineiston ja kolmannessa luvussa hyppään suoraan liikunnan sosiaalipolitiikkaa koskevaan kirjallisuuteen.

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimuksen tarkoituksena on selvittää liikunnan sosiaalipolitiikan ilmiötä ja sen ulottuvuuksia.

Pro gradu -tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä on liikunnan sosiaalipolitiikka?
2. Mitä on valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikka?

Ensimmäinen tutkimuskysymys on tärkeä ja olennainen tämän tutkimuksen kannalta. Tavoitteena on luoda määritelmä ja teoreettinen viitekehys käsitteelle ”liikunnan sosiaalipolitiikka”. Vastaan siihen keräämälläni liikunnan ja urheilun sosiaalipolitiikan kansainvälisellä ja kansallisella tutkimustiedolla. Urheilun sosiaalipolitiikalle löytyy kansainvälisestä kirjallisuudesta erilaisia määritelmiä. Minun on kuitenkin käsitteellistettävä ilmiötä suomalaisessa liikunta- ja sosiaalipolitiikassa. Jatkan käsitteen määrittelyä kansallisen sosiaali- ja liikuntapolitiikkaa käsittelevän kirjallisuuden valossa. Tarkoitukseni on koota yhteen ilmiöön liittyvät näkökulmat, joilla määritetään liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteita poliittisessa päätöksenteossa ja päämäärissä.

2.2 Tutkimuksen aineisto ja tutkimuksen toteutus

Tämän tutkielman kohteena ovat liikunta, eriarvoisuus, liikunnan sosiaalipolitiikan toimintamallit ja politiikkatoimet. Eriarvoisuudella on vaikutusta ihmisten liikkumiseen ja valintoihin pitää huolta omasta terveydestä ja hyvinvoinnista (Itkonen 2020). Tässä tutkielmassa jätetään kuntatason ja virastojen tarkastelu vähemmälle huomiolle ja keskitytään ylätason hallinnollisten toimielimien toteuttamaan ja toimeenpanemaan liikunnan sosiaalipolitiikkaan. Keskiössä on valtioneuvosto, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö.

Tutkimuskysymykset liikunnan sosiaalipolitiikan käsitteen määrittämisestä ja valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikasta ovat väistämättä poikkitieteellisiä yhdistäen sosiaali- ja liikuntapoliittista toimintaa sekä tieteellistä toimintaa ja tutkimusmetodeja. Valitsin kirjallisen aineiston tutkimusmenetelmäksi, koska tutkimukseni käsittelee suhteellisen vähän tutkittua liikunta- ja sosiaalipolitiikkalohkojen väliin jäävää yhteistä poliittista aluetta, josta on tarkoitus luoda lisää ymmärrystä. Tutkimukseni esimerkiksi täydentää Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman vuoden 2017 aikana tehtyjä liikuntatutkimuksia liikunnan polarisaatiosta. Teemavuoden aikana OKM muun muassa rahoitti tutkimuksia, joiden odotettiin tuottavan tutkittua tietoa ja sovellettavia tuloksia tehokkaiden interventioimenpiteiden tuottamisesta tai eriarvoisuuden ja yhteiskunnan jakautumisen merkityksistä liikunnan alueella. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 12) Tutkimukseni on tarkoitus toimia lähtölaukauksena uudelle liikuntatieteellisen tutkimusalueelle (ks. Tuomi & Sarajärvi 2008, 85). Tämän tutkimuksen ote on laadullinen eli kvalitatiivinen tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkia ilmiötä tai tapahtumaa, antaa teoreettinen tulkinta jollekin ilmiölle tai pyrkiä ymmärtämään tiettyä toimintaa (Tuomi & Sarajärvi 2008, 88). Laadullisessa ja historiallisessa tutkimuksessa tutkimusongelma tarkentuu ja jäsentyy koko tutkimusprosessin ajan (Kiviniemi 2015, 74–75). Laadullinen tutkimus on prosessinomaista. Tutkijan tulkinnat ja näkökulmat aineistoista kehittyvät tutkijan mielessä tutkimusprosessin edetessä.

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimusaineisto koostuu julkisista valtion eri verkkosivuilta kerätyistä kirjallisista asiakirjoista: hallitusohjelmasta, selvityksistä, hankesuunnitelmista, ja rahoitussuunnitelmista. Lisäksi hyödynnän valtion, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön oman hallinnonalan talousarvioita vuosilta 2019–2023. Ne ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä suomalaisen yhteiskunnan ja paikallistason liikunta- ja sosiaalipolitiikkaa määrittäviä politiikkaohjelmia ja ohjausasiakirjoja. Hallitusohjelma on hallituspuolueiden yhdessä, usein lyhyessäkin ajassa, sopima poliittinen toimintasuunnitelma. Siinä linjataan ja sovitaan hallituksen suuntaviivat, tavoitteet ja tärkeimmät tehtävät toimikautensa, neljän vuoden ajaksi. Hallituksen toimintaa arvioidaan hallituskauden puolivälissä puoliväliriihessä. Silloin hallitus tarkastelee hallitusohjelman toteutumista ja päättää hallituskauden lopun kahden vuoden tavoitteista, edistettävistä asioista ja linjauksista sekä resursseista. (Pyykkönen & Rikala 2018, 34; Malste 2017; Valtioneuvosto 2024) Lakien kautta luodaan raamit poliittiselle päätöksenteolle ja käytännön tason asioille, kuten rahoitukselle, kansalaisten sosiaaliturvalle tai kuntien lakisääteisille tehtäville. Ne ovat raamit, joiden sisäpuolella toimitaan. Valtionhallinnon strategiset asiakirjat heijastavat lainsäätäjien

tahtotilaa ja normistoa, ja niistä löytyy perusteluita ja tietoa poliittisten päättäjien valinnoista liikunta- ja sosiaalipolitiikan toimijoille. Tässä tutkimuksessa strategisilla asiakirjoilla tarkoitetaan arviointeja, ministeriöiden tai valtioneuvoston ohjausasiakirjoja ja hallitusohjelmia. Lainsäädännöstä löytyy myös perusteluja lainsäätäjien päätöksille (Rönkkö 2018, 119–120). Vaikka hallitusohjelmat voivat olla otsikko- ja sisältötasolla samankaltaisia, niiden käytännön politiikassa on eroja. Virkamiesvalmistelun ja poliittisen valmistelun yhteistuloksena syntyneet ohjausasiakirjat ja suositukset, ovat yhdenmukaisia eri hallituskausien välillä.

Tutkimuskysymysten asettelu on tehty laadullisen tutkimusasetelman ja tutkimustavan pohjalta. Voin todeta, että tähän tutkimukseen ei liity eettisiä haasteita tutkimusetiikan tai tutkimusasetelman eettisyyden kannalta. Käytän tässä tutkimuksessa julkisesti valtion verkkosivuilta löytyviä politiikkadokumentteja ja asiakirjoja, joiden osalta ei tarvitse tehdä eettistä pohdintaa. Aineistot ovat julkisia valtion tai ministeriöiden verkkosivuilta löytyviä politiikkapapereita, hallitusohjelmia, strategioita ynnä muita. Tässä pro gradu -tutkielmassa ei ole käytössä tieteellistä ja tutkimusteoreettista menetelmää, jonka käytön osalta olisi tarvetta käydä eettistä pohdintaa.

Tässä tutkimuksessa sivutaan hyvinvointivaltion käsitettä, johon ei sisälly oletusta, että suomalaiset voisivat hyvin asuessaan hyvinvointivaltiossa. Hyvinvointivaltiota käsitellään yleisesti sosiaalipoliittisessa retoriikassa. Hyvinvointivaltion käsite on vahvasti sidoksissa sosiaali- ja liikuntapolitiikkaan. Rantala (2014, 12) on käsitteellistänyt hyvinvointivaltion tarkoittavan valtion runkoa, jossa erilaiset hyvinvointivaltiossa vakiintuneet instituutiot, järjestelmät ja politiikat toimivat hyvinvointipoliittisina toimijoina ja vastuunkantajina. Näitä toimijoita ovat esimerkiksi hallitus, eduskunta, ministeriöt. Julkunen Raija (2006, 44) on kiteyttänyt hyvinvointivaltion olevan vastuussa sosiaalipolitiikan päivittäisestä toimeenpanosta. Perinteisten valtiollisten instituutioiden ja järjestelmien toimijoiden lisäksi hyvinvointivaltioon kuuluvat liikuntakulttuuri ja -organisaatiot sekä kunnat. Lukuisat eri tahot osallistuvat poliittiseen prosessiin muotoillessaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, kyseenalaistaessaan vallitsevia käsityksiä ja kamppaillessaan omien näkemystensä puolesta. Yhtä lailla hyvinvoinnin operationalisoiminen ja mittaaminen sisältävät poliittisen ulottuvuuden. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on kannustaa lukijaa tarkastelemaan yhteiskunnallisia ilmiöitä yli politiikkalohkojen ja hallinnonalojen välisten rajojen. Se pyrkii avaamaan erilaisia näkökulmia. (Häikiö & Saukkonen 2009)

3 KÖYHYYDEN JA ERIARVOISUUDEN KÄSITTEISTÖÄ

Tässä pääluvussa käsitellään tarkemmin tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, jotka luovat perustaa tutkielmassa määriteltävään liikunnan sosiaalipolitiikan -käsitteelle. Tarkoituksena on hahmottaa, mitä köyhyys ja eriarvoisuus oikeastaan ovat sekä miten ne liittyvät liikunnan eriarvoisuuteen tai liikunnan sosiaalipolitiikkaan. Tämän jälkeen käsitellään liikunnan eriarvoisuuden ilmiötä ja lopuksi perehdytään liikunnan eriarvoisuuden yhteiskunnallisen tarkastelun näkökulmaan.

3.1 Köyhyydestä eriarvoisuuteen

Eriarvoisuus, köyhyys, sosiaalinen riski ja sosiaalinen ongelma, liikuntapolitiikka, sosiaalipolitiikka, politiikkatavoitteet ja poliittiset toimenpiteet ovat keskeisiä käsitteitä liikunnan sosiaalipolitiikan tutkimuksessa. Ne ovat monitulkintaisia käsitteitä, vaikka niitä on pyritty määrittelemään täsmällisesti liikunta- ja sosiaalipolitiikan tutkimuksissa. Käsitteiden moniulotteisuuden takia määrittelen ensin tässä pro gradu -tutkielmassa käytettävät käsitteet taustoittamaan liikunnan sosiaalipolitiikan määrittelyä: köyhyydestä ja eriarvoisuuteen (ks. 3.1), liikunta ja eriarvoisuus (ks. alaluku 3.2) sekä sosiaalipolitiikka (ks. luku 4), ennen liikunnan sosiaalipolitiikan käsitteen määrittelyä (ks. luku 4.4).

Suomalaisesta yhteiskunnasta ja eriarvoisuudesta yhteiskunnallisesta tilasta muodostuva tieto vaikuttaa ihmisten hyvinvoinnin tukemiseen tai tukematta jättämiseen. Tällaista tietoa tuottavat esimerkiksi käytettävät käsitteet, tilastointi, tietorekisterit, tutkimukset, seurantajärjestelmät, selvitykset ja tutkimustoiminta (Rajavaara 2009, 346–251). Käsitteet ja hyvinvoinnin järjestelyt ovat vuorovaikutuksissa toisiinsa, sillä käsitteillä kuvataan ihmisten toimintaa ja hyvinvoinnin järjestelyä, määritellään käsitteellistettävän asian tai ilmiön ulottuvuuksia. Käsitteillä vaikutetaan hyvinvointi- tai sosiaalipolitiikkaan, koska niillä joko ilmiöitä nostetaan esiin tai piilotetaan. Käsitteitä käytetään vallan välineenä tai ihmisten toimintaa muokkaavana. Käsitteiden käytöstä käydään kamppailua ja ne voivat elää rinnakkain. (Rajavaara 2009)

Hyvinvointivaltiossa köyhyys -käsite määritellään vaihtelevasti. Se ymmärretään moniulotteisena ilmiönä ja määrittely tarkentuu koko ajan. Yleisesti köyhyys tunnetaan tarkoittavan aineellisten resurssien puuttumista. 1970-luvulta lähtien köyhyyden määrittelyssä on otettu huomioon toimeentulo. Köyhyystutkija Peter Townsend (1979, 31 teoksessa Moisio

2004) määrittelee köyhyyden tarkoittavan sellaisten voimavarojen puuttumista, jotka mahdollistavat toimimisen kussakin yhteiskunnassa tavanomaisella tai yleisesti hyväksytyllä tavalla. Köyhyys voi olla subjektiivista, suhteellista tai absoluuttista köyhyyttä. Moision (2004) mukaan **subjektiivinen köyhyys** tarkoittaa henkilön itsensä kokemaa köyhyyttä. **Suhteellinen köyhyys** ymmärretään kykenemättömydeksi saavuttaa yhteiskunnassa odotettua, joko yhteiskunnassa yleiseksi määriteltyä minimielintasoja tai säädyllistä elintasoja taloudellisten resurssien puutteiden vuoksi. **Absoluuttinen köyhyys** tunnetaan aliravitsemuksena, nälkänä tai puutteina biologisten perustarpeiden tyydyttämisessä. Absoluuttista köyhyyttä esiintyy lähinnä kehitysmaissa. (Moisio 2006)

Suomalaista yhteiskunnan eriarvoisuutta tarkastellaan usein tuloerojen ja niiden kasvun kautta (Tilastokeskus 2024; Penttilä, Kangas, Nordberg & Ritakallio 2003, 32–39). Köyhyyden mittaamiseen ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä mittaria. Subjektiivista kokemusta köyhyydestä on vaikea mitata, koska arvio henkilön omasta köyhyydestä perustuu henkilön omaan kokemukseen. Subjektiivisen köyhyyden määritelmä, ei ole tutkimuskäyttöön sopiva mittari sen validiteettiongelman takia (Moisio 2006). Subjektiivisella mittausmenetelmällä on kuitenkin merkityksensä selvittäessä yhteiskunnallisen huono-osaisuuden laajuutta ja ulottuvuuksia. Ihmisten omat kokemukset ovat hyvin tärkeitä yhteiskuntapolitiikan legitimitetin kannalta (Kangas & Ritakallio 2008, 16). Tunnetuin köyhyydsrajan mittaamiseen käytettävä mittari on Euroopan tilastoviranomaisen Eurostatin määrittelemän suhteellisen köyhyydsriskirajan mittari. Se mittaa taloudellisten resurssien puutetta. Eurostat on määritellyt rajan Euroopan unionin suhteellisen köyhyyden määritelmästä. (Moisio 2006; Munkkila ym. 2017) Köyhyydestä puhuttaessa suomalaisissa tutkimuksissa viitataan usein pienituloisiin ja köyhyydsriskissä oleviin. Suomessa pienituloisilla ja köyhyydsriskissä olevilla kotitalouksilla on käytettävissä alle 60 prosenttia samanlaisten kotitalouksien keskimääräisestä tai mediaanitulotasosta. (Moisio 2006; Tilastokeskus 2023)

Suomessa eräänä köyhyydsmittarina pidetään toimeentulotukiasiakkuutta. Tällöin köyhyyden kriteerinä on hyvinvointivaltion ja tietyn yhteiskunnan yleensä viranomaisten asettama ”poliittis-hallinnollinen köyhyydsraja” joka tarkoittaa poliittis-hallinnollisesti säädettyjä minimitulojen standardia. Sen alle ei toivota kenenkään jäävän. (Kangas & Ritakallio 2008, 8–9) Poliittis-hallinnollisen köyhyyden rajan määrittelyssä köyhän ja ei-köyhän välille on asetettu poliittisilla päätöksillä euromääräinen raja, jossa sosiaaliturvan saanti perustuu yksilölliseen tarveharkintaan, ja jonka rajaa muuttamalla poliittiset päätöksentekijät tietoisesti harkitsevat erilaisissa sosiaalisissa riskitilanteissa tarvittavan perusturvan määrän. (Sallila 2009, 47;

Kangas-Ritakallio 2008, 8–9) Esimerkiksi nämä normitulot alittavilla tuloilla ihminen on oikeutettu toimeentulotukeen, joka on viimesijainen turva Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Perustoimeentulotuki täydentää muutoin liian alhaista syyperustaista tukea tai muodostaa hakijan pääasiallisen tulolähteen. Toimeentulotukiasiakkuudessa toteutuu kaksoisehtoon pohjaava köyhyyden määritelmä, jossa köyhyyden kriteerinä on toimintakyvyn rajoittuneisuuden ja taloudellisten resurssien puutteiden yhtäaikaisuus (Kangas & Ritakallio 2008, 16; Laihiala 2018, 29). Toimeentulotuki myönnetään vain hakemuksesta ja tuen suuruus riippuu vahvasti henkilön tarpeista, jotka viranomaisen määrittelee lain ja normien ohjaamana. Esimerkiksi varallisuus voi estää ihmisen avunsaannin. (Kangas & Ritakallio 2008, 16; Sallila 2009, 47)

Yhteiskunnalle tyypillisen **köyhyyden rakenne** syntyy kolmen instituution, työmarkkinoiden, hyvinvointivaltion ja perheen vuorovaikutuksessa tai niiden kautta. Modernin yhteiskunnan tärkein vaurauden ja statuksen lähde on työmarkkinat, koska niiden voidaan katsoa muokkaavan ensisijaisen köyhyyden rakenteen. Työmarkkinat vaikuttavat ihmisen yhteiskunnallisen aseman, laadun ja jakautumiseen tuotantjärjestelmässä ja työmarkkinoilla. (Moisio 2004, 343–344) Työmarkkinoiden neuvottelurakenteet, sekä sukupolvien väliset voimavarojen siirron ja suojelun mekanismit, vahvistavat eriarvoistumista. Toisaalta julkisen vallan ylläpitämä ja edistämä sosiaali- ja terveystaloudellinen politiikka voi toimia tasa-arvoa edistävänä tekijänä uudelleenjaon ja sääntelyn avulla (Saari, 2020, 26–27). Valtio ja perheinstituutio muokkaavat vahvasti työmarkkinoiden tuottamaa kerrostuneisuutta sekä jakamalla uudelleen markkinoiden tuottamaa vaurautta että säätelemällä markkinoiden toimintaa. Lisäksi vaurauden ja asemien jakamiseen yhteiskunnassa vaikuttavat valtio ja perhe, joista kukin instituutio jakaa ne eri perusteilla. Hyvinvointivaltio jakaa vaurautta ja asemia kansalaisilleen kollektiivisen päätöksenteon ja poliittisten edustajien määrittelemien ehdoin. Työmarkkinoilla jako perustuu vastikkeellisuuteen ja se on sidottu annettuun panokseen ja suoritukseen. Perheissä vauraus perustuu perheenjäsenten vastavuoroisuuteen. (Moisio 2004, 343–344)

Köyhyyttä kuvaillaan usein eriarvoisuudella ja huono-osaisuudella, jotka ovat köyhyyttä laajempia käsitteitä. Köyhyyden käsite kuvaa äärimmäistä köyhyyttä ja se on yksi eriarvoisuuden ilmenemismuodoista (Saari 2015, 72–73). **Eriarvoisuudella** tarkoitetaan tilaa, jossa ihmisten välillä on epäoikeudenmukaisia tai eettisesti vääriä tai vältettävissä olevia eroja (Tieteen termipankki 26.11.2023). Moisio (2004) ja Saari (2015) toteavat eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden olevan usein kasautuvia ja ylisukupolvisia ongelmia. Esimerkiksi lasten

vanhempien kasautunut huono-osaisuus näkyy matalana koulutustasona, tuloköyhyytenä ja toimeentulon asiakkuutena (Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020, 103). Eriarvoisuutta ei voi esittää yksipuolisesti tulo- ja varallisuuseroina, koska eriarvoisuus näkyy terveydessä, koulutuksessa, ihmisarvossa ja ihmisoikeuksien kunnioittamisessa (UNDP 2019, 5). Göran Thernborn (2014) jaottelee **eriarvoisuuden kolmeen eri ulottuvuuteen: resurssien eriarvoisuuteen, eksistentiaaliseen eriarvoisuuteen, elämänehtojen eriarvoisuuteen**. Kaikki kolme ulottuvuutta kietoutuvat yhteen, koska kullakin eriarvoisuuden teemalla on vaikutusta toiseen. Niistä on puhuttava yhdessä ja erikseen.

Resurssien eriarvoisuus viittaa toimijoiden tuloihin, koulutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin, jotka luovat omistajalleen taloudellista, poliittista, psykologista ja terveyteen liittyvää hyötyä. Jokaisella yksilöllä on käytettävissään eriarvoiset resurssit, joista ihminen saa ensimmäiset resurssinsa hänen vanhemmiltaan. Vanhemmilta voi saada tai jäädä saamatta resursseja, kuten vaurautta, tietoa ja tukea. Valtakin voi olla Thernbornin (2014) mielestä toiminnan resurssi joko yhdessä tai erikseen rahan kanssa. **Eksistentiaalinen eriarvoisuus** viittaa ihmisarvoon, jossa ihmisellä on oikeus tulla kunnioitetuksi ja mahdollisuutta kehittää itseään. Se koskee esimerkiksi riippumattomuutta, arvokkuutta ja vapauden asteita. Thernbornin (2014) ja Mattilan (2020, 14) mukaan eksistentiaalisessa eriarvoisuudessa on kyse ihmisten ominaisuuksista ja heidän asettamisestaan eriarvoiseen asemaan näiden ominaisuuksien perusteella. Ominaisuuksia ovat muun muassa sukupuoli, ihonväri, luokka-asema, vammaisuus, köyhyys, alkuperä, kieli, vakaumus, ikä ja ruumiinkoko. Eksistentiaalista eriarvoisuutta voidaan tarkastella tutkimalla institutionaalisia normeja, sosiaalisen kanssakäymisen malleja tai ihmisten kokemuksia syrjinnästä, yleisiä puhetapoja tai asiantuntijoiden määrittelyvaltaa. **Elämänehtojen resurssi** kuvaa yhteiskunnallisesti sosiaalisesti rakentunutta eriarvoisuutta, joka vaikuttaa ihmisten elinmahdollisuuksiin, kuten lasten terveyteen, nälkään tai aliravitsemukseen.

Monet erot väestöryhmien välisessä terveydessä sekä yksilöiden tai perheiden köyhyydessä eläminen ovat seurausta yhteiskunnan päättäjien tekemistä huonoista poliittisista valinnoista ja syrjivistä yhteiskunnan rakenteista (Saari 2015). Usein eriarvoisuuden syitä jäljittäessä tunnistetaan rakenteellinen eriarvoisuus, jolla tarkoitetaan yhteiskunnassa ilmeneviä tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten elämäntilanteisiin ja mahdolliseen syrjäytymiseen. Rakenteellisiin tekijöihin kuuluvat ihmisten varallisuus, tulonjako, asuinolot, koulutusjärjestelmä ja terveydenhuolto. Rakenteellista eriarvoisuutta voidaan tutkia ja havainnollistaa vertailemalla

rikkaiden maiden ja köyhien maiden yhteiskunnallisia rakenteita. (Therborn 2014; Moisio 2006; Mattila 2020) Itkosen (2021a, 15) mukaan eriarvoisuuden on tulkittu syntyvän pääomien epätasaisesta jakautumisesta. Hän esittelee liikunnassa tunnistetuksi eriarvoisuuden ulottuvuuksiksi taloudellisen, alueellisen, sukupuolten välisen, kulttuurisen ja etnisen ulottuvuuden (Itkonen 2012a). Mattila (2020, 24) tarkentaa sosioekonomisen eriarvoisuuden ja taustan viittaavan ammattiasemaan, koulutustasoon, tuloihin ja varallisuuteen. Huono-osaisuuden tutuimmat selitykset huono-osaisuuden syistä nousevat rakenteellisen ja yksilöllisen selittämisen vastakkainasettelusta. Molemmat ovat puutteellisia, koska useimmiten syvä huono-osaisuus vaikuttaa olevan seurausta olosuhteiden, lyhytjänteisten valintojen ja äkillisten elämäntilanteiden yhdistelmästä (Saari 2015).

3.2 Liikunta ja eriarvoisuus

Suomessa yhteiskunnallisuuden eriarvoisuus on kasvanut vuosien aikana ja hyvinvointiongelmiksi ovat nousseet eriarvoisuuden lisääntyminen sekä liikunnan eriarvoisuuden kasvu ja huono-osaisuuden kasaantuminen (Saari 2020; Laihiala 2018; Itkonen 2021). Yksilön taloudellisten resurssien puute ja vähävaraisuus syrjäyttää ihmisiä liikunnasta. Liikunnan eriarvoisuus liittyy koko yhteiskunnassa heijastuvaan epätasa-arvoon. Liikunnalla on rajallinen kyky muuttaa niitä rakenteellisia olosuhteita, jotka aiheuttavat tai vahvistavat tiettyjen ihmisryhmien syrjäytymistä. (Kelly 2011) Liikuntaan ja urheiluun osallistumista samoin kuin yhteiskunnan järjestelmiin ja instituutioihin pääsyä ja niiden kautta tapahtuvaa osallisuutta ja kuulumisen kokemuksia tarkastellaan tavallisesti **inklusion** kautta (Spaaij 2014, 295). **Sosiaalisen osallisuuden käsite** kuvaa sosiaalipolitiikassa aktiivista hyvinvointivaltiota, joka edistää yksilön henkilökohtaista vastuuta julkisista asioista. Siinä korostetaan aktiivista kansalaisuutta ja ihmisen antamaa omaa aktiivista panosta yhteisössään (Coalter 2007; Spaaij 2014, 295). Sosiaalinen osallisuus on dynaamisempi ja monimuotoisempi prosessi kuin köyhyyteen perustuva lähestymistapa, koska köyhyys nähdään staattisena kaikki tai ei mitään -tilanteena. (Spaaij 2014, 305) Sosiaalinen osallisuus on olosuhteena moniulotteinen.

Inklusion vastakohta on **eksluusio**, millä tarkoitetaan yksilön sulkemisesta ja syrjäyttämistä liikunnasta, urheilusta, yhteiskunnasta ja sen instituutioista (Spaaij 2014, 294). **Sosiaalisen syrjäytymisen käsite** kattaa köyhyyden ja taloudellisen huono-osaisuuden taustalla olevat saatavuuden puutteet tavaroissa ja palveluissa. Liikunnassa ja urheilussa inklusiolla

tarkoitetaan laajasti ymmärrettynä sellaisten väestöryhmien, sosiaalista osallisuutta, osallistumista tai pääsyä urheiluun tai urheilun poliittisiin toimenpiteisiin, jotka osallistuvat harvemmin urheiluun. Mäki-Opas (2016, 102) toteaa tilanteen muuttuvan eriarvoisuudeksi silloin, kun kaikilla sosioekonomisilla ryhmillä ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia tai edellytyksiä terveyttä edistävään liikuntaan.

Liikuntaharrastusten jakaantuminen on vaikuttanut ja johtanut yhteiskunnalliseen huoleen kansakuntamme selviytymiskyvystä kovenevassa globaalissa taloudellisessa kilpailussa (Borodulin ym. 2015, 10). Liikunnasta puhuttaessa polarisaatio tarkoittaa tilannetta, jossa väestö on selkeästi jakaantunut vähemmän liikuntaa harrastaviin tai liikkumattomiin tai paljon liikuntaa harrastaviin ja muuten liikkuviin (Takalo 2016, 18). Vähäinen liikunta lisää yhteiskunnan polarisaatiokehitystä ja liikunnan polarisaatio on Suomessa suuri (Takalo 2016, 18; Borodulin, Jallinoja & Koivusalo 2016, 10). Samalla kun suuri osa väestöstä liikkuu vähemmän, on aktiivisten liikkuvien määrä lisääntynyt (Takalo 2016, 18 viitaten Valtion liikuntaneuvosto 2014). Liikunta on voimaa ja terveyttä yksilöille, mikä voi ennaltaehkäistä palvelujärjestelmän kuormittumista. Vastaavasti liikkumattomuus ja vähäinen fyysinen aktiivisuus näyttäytyvät yksilöllisenä tai yhteiskunnallisena ongelmana, joka on vastakohtaista kilpailukyvyyn ihanteelle: se on passiivisuutta, jonka joku toinen ihminen joutuu maksamaan. Liikuntaharrastusten polarisoituminen on vaikuttanut kansalaisten toimintamahdollisuuksien kriittiseen tarkasteluun sekä lisännyt ihmisen omaa vastuuta oman kunnon ylläpitämisestä jotta julkishallinnon kustannukset vähenisivät. (Saastamoinen 2015, 79–83; Kauravaara & Itkonen 2015, 8–16)

Vapaa-aikaan ja harrastamiseen liittyvät aktiviteetit todetaan olevan keskeinen osa yhteiskunnallista osallisuutta. Eriarvoisuudella, ihmisen sosioekonomisella asemalla ja sosioekonomiseen asemaan liittyvillä tekijöillä on vaikutusta ihmisen fyysiseen aktiivisuuteen ja hänen valintoihinsa pitää huolta omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan (Itkonen 2021a). Sosioekonomisten terveyserojen kasvu on edelleen ratkaisematon ongelma, vaikka terveyserojen kaventaminen on ollut pitkään yhteiskunnallisen keskustelun ja terveystalouden keskiössä. Eriarvoistuminen sekä kasvavat terveys- ja hyvinvointierot uhkaavat yhteiskuntakehitystä ja sisäistä turvallisuutta (Saikkonen ym. 2022, 340). Lisäksi eriarvoisuus aiheuttaa kansantaloudelle kustannuksia, kun ehkäistävissä olevat sosioekonomiset terveyserot, kuten masennus, päihdeongelmat ja mielenterveyden häiriöt, johtavat huomattaviin kansanterveydellisiin menetyksiin ja taloudellisiin kustannuksiin, vastoin

hyvinvointiyhteiskunnan peruseriaatteita (Aaltonen ym. 2020, 85; Opetus- & kulttuuriministeriö 2016, 19).

Liikunta- ja urheilututkimuksen kentällä on vuosia keskitytty myös köyhyyteen liittyvään eksklusioon eli ulkopuolelle sulkemiseen, joita on tehty useamman vuoden ajan. Liikunnassa ja urheilussa tämä näkyy erityisesti heikommassa taloudellisessa asemassa olevin ihmisten vähäisempänä osallistumisena liikuntaan Hargien, Somervillen ja Mitchellin (2015) tutkimuksen mukaan taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevat ihmiset harrastavat liikuntaa muita vähemmän. Collinsin ja Haudenhuysen (2015) tutkimuksen mukaan inklusion eli osallisuuden edistäminen liikunnan keinoin edellyttää ohjelmia tai poliittisia toimenpiteitä, joilla pyritään tavoittamaan vähävaraiset, köyhät tai muuten heikommassa asemassa olevat ihmiset. Näiden toimenpiteiden tavoitteena on vähentää taloudellisen huono-osaisuutta liikunnalla avulla ja lisätä sosiaalisen osallisuuden kokemuksia. Käytännössä tämä tarkoittaa yhteiskunnan inklusiota tukevien ohjelmien hyödyntämistä esimerkiksi koulutuksessa, työllistymisessä, asumisessa, terveydessä tai vapaa-ajalla.

Köyhyys ja eriarvoisuus kytkeytyvät usein sosiaalisiin riskeihin, joita on vaikea ennakoida ilmiön epätasällisuuden vuoksi. Nämä sosiaaliset riskit, syntymä, sairaus, vanhuus, työttömyys, koulutuksen saatavuus ja perhe-elämän ja työelämän yhteensovittamisen haasteet sekä pitkäaikaistyöttömyydestä johtuva ylivelkaantuminen, ovat kaikki vaikeasti ennakoitavia, ja niiden osalta on vaikeaa vakuuttautua yhteiskunnan tarjoamalla turvalla. Tarveteoreetikot Doyal ja Gough (1991) ja Kajanoja (2005) täsmentävät teoksessa Saari (2005, 9), että köyhyys ja sosiaalisen syrjäytyminen rajoittavat perustarpeiden tyydyttämistä. Poutanen (2010, 177–178) viitaten Doyaliin ja Goughiin (1991) täsmentää niiden tyydyttämisen olevan välttämätöntä olemassaolon edellytyksiin kuuluvien perustarpeiden tyydyttämiseksi. Välttämättömien resurssien ja turvallisuuden puute ovat lapselle, vanhukselle ja sairaalle haitallista (Saari 2005, 11; Poutanen 2010, 177–178). Näiden vastaisella politiikan hoitamisella voidaan ennaltaehkäistä sosiaalisten riskien toteutumista sekä tasoittaa yksilön kohtaamaa kriisiä. Köyhyyden tai eriarvoisuuden ratkaiseminen on poliittisten päätöksentekijöiden valintojen tekemistä. Niiden torjuminen on puolueiden, ministeriöiden, kansalaisjärjestöjen ja työmarkkinajärjestöjen vastuulla (Saari 2005, 11).

Uusitalon (2020) mielestä **syrjäytymisen** käsite auttaa kysymään, millaisia seurauksia hyvinvointivajeista on yhteiskunnalle tai yksilölle. Uusitalo käyttää esimerkiksi

työttömyydestä, mikä ei yksistään aina tarkoita syrjäytymistä, mutta jos siihen liittyy muita ongelmia, kuten elämänhallinta- tai elämäntapaongelmia, yhteiskunnallisen osallistumisen vähenemistä tai perhe-elämän ongelmia, voidaan sen silloin vaikuttavan syrjäytymiseen. Kahdeksan eri syrjäytymisriskiä lisäävää tai syrjäytymistä osoittavaa tekijää ovat pitkäaikaistyöttömyys, mielenterveysongelmat, lapsia ja nuoria haavoittavat olosuhteet, vammaisuus, päihdeongelmaisuus, asunnottomuus, ylivelkaisuus ja asuminen heikoilla asuinalueilla. Kansallisen politiikan tavoitteena on huomioida syrjäytyminen sosiaalipolitiikan käytännöissä. (Uusitalo 2020, 197–198) Sosiaalisen syrjäytymisen indikaattoreita ovat työmarkkinoille ja koulutukseen pääsyn puute sekä köyhyys, huono terveys ja sosiaalisten tukien ja verkostojen puute, palvelujen ulkopuolelle jääminen ja syrjintä (Collins & Kay 2014, 10–30).

Myös Collins ja Kay (2003) lisäävät tutkimuksensa yhtenä johtopäätöksensä, että köyhyys on sosiaalisen syrjäytymisen ydin, jota usein pahentavat sosioekonomiseen asemaan, luokkaan, sukupuoleen, ikään, etniseen taustaan tai vammaisuuteen liittyvät tekijät, rikollisuuteen osallistumisen riski ja asuinpaikan sijainti kaupunki tai maaseutu. Köyhyys rajoittaa ihmisten elämän- ja vapaa-ajan valintoja. Se sulkee ja syrjäyttää heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat ja köyhät ihmiset pois monista vapaa-ajan mahdollisuuksista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ohjatun liikunnan harrastaminen on kallistunut selvästi ja monien lasten päätyttyä taloudellisten syiden vuoksi. Vähävaraisilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren urheiluseuraharrastusta. Rahaa tarvitaan harrastusten suorien kustannusten kustantamiseen: harrastusmaksut, lisenssimaksut, kausimaksut, harrastusvälineet, harrastuskuljetuksiin, lastenhoitoon. (Valtion liikuntaneuvosto 2015, 7; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016; Hargie ym. 2015; Collins & Kay 2014)

Liikunnan harrastamisesta on tullut yhä enemmän yksilön taloudellisesta tilanteesta riippuvainen kuluttamisen muoto ja lasten sekä nuorten ohjatun liikunnan harrastamisen kustannukset ovat kasvaneet 2000-luvulla (Puronaho 2014). Liikunnan ja urheilun eriytyminen ovat lisänneet merkittävästi liikunnan harrastamisen kustannuksia (OKM 2016, 14–15). Liikuntaharrastukset tai vapaa-ajan liikunnan varusteet ovat nykypäivänä kalliita, joten monet vanhemmat eivät pysty taloudellisten esteiden vuoksi maksamaan lapsensa tai nuorensa liikuntaharrastuksia. Sama koskee nuoria aikuisia ja aikuisia, jotka eivät voi ostaa itselle liikuntavälineitä (ks. Huhta 2015). Kalliit liikuntalajit, kuten laskettelu tai golf voivat olla mahdollisia työnantajan tarjoamien liikuntaetujen kautta, mutta keskituloisella tai

vähävaraisella ihmisellä niihin ei ole mahdollisuutta ilman taloudellista tukea. Samalla kun kalliit harrastukset yleistyvät, vähävaraisten, huono-osaisten, matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien harrastamisen edellytykset heikkenevät. Toisaalta liikunnan ja urheilun eriytyminen ja liikuntalajien ja -palveluiden tuotteistuminen voivat saada mukaan uusia erikikäisiä ja eri tavalla liikkuvia harrastajia. Tällöin vähävaraisten harrastamismahdollisuudet monipuolistuvat ja lisääntyvät (Vehmas 2012, 115; Richard ym. 2023). Useiden lasten putoaminen kokonaan pois harrastuksista taloudellisten syiden vuoksi on vakava yhteiskunnallinen ongelma (Valtion liikuntaneuvosto 2015, 7).

Ihmisen asuinympäristö ja sen liikunnalliset sekä urheilulliset tekijät, kuten liikuntapaikkojen sijainti ja saatavuus, alueen urheiluseuratoiminta ja harrastamisen kustannukset, vaikuttavat merkittävästi ihmisten liikuntatottumuksiin (Vehmas 2012, 110; Valtioneuvoston kanslia 2016, 23–27). Köyhyys näkyy usein yksilön oman asuinalueen puutteellisina liikuntapaikkoina. Tällaisilla asuinalueilla on usein alhaisemmat osallistumisprosentit urheiluun (Collins & Kay 2014; 2015). Matalan sosioekonomisen aseman asuinalueilla asuvilla ihmisillä on heikot mahdollisuudet matkustaa lähialueensa ulkopuolelle. Myös köyhien nuorten liittyminen urheiluseuroihin on epätodennäköisempää, ja nuoret osallistuvat harvemmin kilpailutoimintaan tai valmennukseen (Collins & Kay 2014; 2015). Armilan (2020, 148–154) haastattelututkimuksessa on todettu, että syrjäseudulla asuvien lasten ja nuorten harrastamisen esteenä on osallistua joukkuelajeihin, koska joukkueet muodostetaan hyvin erikokoisista, -ikäisistä ja -tasoisista lapsista ja nuorista. Syrjäseudulla asuvien lasten ja nuorten harrastamista ja kilpailemista rajoittavat liikuntatoimintaa järjestävien seurojen puute, pitkät välimatkat harrastuspaikoille, vähäiset liikuntatilojen määrä, puutteellisesti varustellut liikuntatilat. Lisäksi lapsilta ja nuorilta puuttuu harrastusta tukevia aikuisia (Armila 2020, 150–153).

Tutkimusten perusteella ihmisen sosioekonomisella asemalla on merkittävä vaikutus liikuntaharrastuneisuuteen, työmatkaliikuntaan, harrastettaviin liikuntalajeihin sekä aerobiseen kuntoon (Richard ym. 2023). Suomalaisten tutkimusten mukaan ohjatussa liikunnan harrastamisessa on luokkaistuneita eroja. Naisten ja miesten sosioekonomiset erot liikunnan harrastamisessa ovat suuret (Rotko ym. 2012, 21). UKK-instituutin toteuttamassa Suomi 100 KunnonKartta -väestötutkimuksen, nykyään KunnonKartan (Husu ym. 2018, 16) tutkimustuloksissa osoitetaan, että koulutustaustalla on yhteys yksilön liikuntaan. ylemmän korkeakoulututkimuksen suorittaneet osallistujat kävelivät lähes 700 askelta enemmän verrattuna niihin osallistujiin, joilla ei ollut ammatillista koulutusta. Vastaavasti ylemmän

korkeakoulututkinnon suorittaneet liikkuvat hieman enemmän reippaasti tai rasittavasti kuin vähemmän koulutetut. (Husu ym. 2018, 21–22).

Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat lapsen vanhempien sosioekonomiseen asema, vanhempien ammatti, koulutus, tulotaso sekä asema työmarkkinoilla. Vanhempien sosioekonomisen taustan on tutkimuksissa (Kantomaa 2010; Kantomaa, Jaako & Tammelin 2014) havaittu olevan yhteydessä lasten ja nuorten liikunnan harrastamiseen ja liikunnallisuuteen. Lapsuuden perheen heikko sosioekonominen asema vaikuttaa liikunnan harrastamiseen ja osallistumiseen urheilu- ja liikuntaseuran järjestämään liikuntatoimintaan (Borodulin ym. 2007, 159–160). Tämä siten lisää lasten liikuntaharrastuksen polarisoitumista. Erityisesti suomalaisten perheiden varallisuuden on yhteydessä lasten fyysiseen aktiivisuuteen (OKM 2016 10). Etenkin ne lapset ja nuoret osallistuvat ohjattuun liikuntaharrastukseen, joiden vanhemmilla on korkea sosioekonominen asema (Kantomaa ym. 2014). Tiettyjen yhteiskuntaluokkien ja liikuntamuotojen välillä on tutkimusten perusteella tarkasteltuna havaittavissa yhteyksiä (Richard ym. 2023). Lapsuuden ja nuoruuden aikainen liikunnan harrastaminen ennustaa myöhemmän iän fyysistä aktiivisuutta (Vehmas 2012, 110 viitaten Vuolle 1986, 23) Liikunta- ja terveystottumukset eriytyvät jo lapsuudessa ja nuoruudessa (Kokkonen 2015, 350). Laakso ym. (2009) pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että erot liikuntaan osallistumisesta kasvoivat sosioekonomisten luokkien välillä useamman vuoden ajan. Vehmaksen (2012, 110) mielestä sosioekonomisen aseman vaikutus liikunnan harrastamiseen on pysynyt Suomessa samankaltaisena jo yli 20 vuotta.

Toimeentulotukiasiakkuus havainnollistaa taloudellisen huono-osaisuuden konkreettisia vaikutuksia yksilön mahdollisuuksiin osallistua liikuntaan. Kolmessa 2010-luvun vaihteessa tehdyssä väestöaineistokyselyissä oli kartoitettu toimeentulotukiasiakkaiden elinoloja ja hyvinvointia. Kyselytulokset osoittivat, että toimeentulotukiasiakkailla ilmeni useita hyvinvoinnin puutteita, mukaan lukien taloudelliset ja sosiaaliset vaikeudet, jotka vaikuttivat heidän elämänlaatuunsa ja arjen sujumiseen (Hannikainen-Ingman, Kuivalainen & Sallila, 2013, 81–112). Toimeentulotukiasiakkailla elinolot ja hyvinvointi poikkeavat muusta väestöstä, koska merkittävällä osalla toimeentulotukiasiakkaista on kasautuvaa hyvinvoinnin puutetta ja huono-osaisuutta. Valtaosalla toimeentulotukiasiakkaista ilmenee moniulotteisia hyvinvoinnin puutteita, jotka eivät johdu pelkästään pienituloisuudesta tai toimeentulovaikeuksista, vaan myös alhaisesta henkisestä hyvinvoinnista, fyysisistä sairauksista tai yksinäisyydestä.

Myös Yhdysvalloissa useat tutkimukset osoittavat sosioekonomisen aseman ja yksilön tai perheen tulotason vaikuttavan urheiluun osallistumisessa. Kaikkialla Yhdysvalloissa köyhät lapset ja nuoret osallistuvat paljon vähemmän urheiluun ja kuntoilutoimintaan kuin varakkaammat nuoret. New York -lehden artikkelin lehtitoimittaja Matt Richtel kutsuu sitä fyysiseksi jaoksi. Esimerkiksi Centers for Disease Control and Prevention -tutkimuksessa havaittiin, että 70 prosenttia lapsista niistä perheistä, joiden tulot ylittivät noin 105 000 dollaria, osallistui urheiluun vuonna 2020 neljä kertaa todennäköisemmin kuin köyhyysrajan alle jäävien perheiden lapset. Keskituloisten perheiden osallistumisprosentti oli kuitenkin noin 51 prosenttia ja vain 31 prosenttia köyhyysrajan alapuolella olevilla perheillä. (Richtel 25.3.2023)

3.3 Liikunnan eriarvoisuuden yhteiskunnallinen tarkastelu

Hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoisuutta voidaan arvioida tarkastelemalla väestöryhmittäisiä eroja liikunnassa. Borodulin ym. (2021, 162) ehdottavat väestöryhmäkohtaisten liikunnallisen elämäntavan tarkastelun keinoksi terveys sosiologista eriarvoisuusteoriaa, jonka mukaan liikunnan eriarvoisuutta tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti mahdollisuuksien ja toimijuuden vuorovaikutuksessa. Sen avulla voidaan seurata epäoikeudenmukaisia eroja liikunnassa. Eriarvoisuutta tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, millaisessa yhteiskunnassa ihmiset elävät, koska yhteiskunnassa vallitsevat sosiaaliset ja kulttuuriset normit sekä lainsäädäntö vaikuttavat siihen, kuinka epäoikeudenmukaiseksi ihmiset kokevat eriarvoisuuden (McKnight 2020; Borodulin ym. 2021, 162). Toisaalta liikuntaan liittyvää eriarvoisuutta on tarkasteltava yksilöön vaikuttavien liikunnan mahdollisuuksien: henkilökohtaisten, sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden sekä elinympäristön kautta, tai mahdollisten niissä aiheutuvien rajoitteiden kautta. Viimeisenä eriarvoisuutta on tarkasteltava ihmisen toimijuuden kautta, jota määrittävät, ja johon vaikuttavat, koulutuksen ja sosiaalisen aseman kautta saadut tiedot, taidot ja asenteet. Ihmisen toimijuutta ja hänen tekemiä valintoja, kykyjä ja taitoja tehdä liikunnallista elämäntapaa ylläpitäviä tottumuksia tulisi tukea yhteiskuntapoliittisilla toimenpiteillä. Liikunnallista elämäntapaa tukevia elintapoja ovat yleensä liikunta-, ruokailu-, tupakointi-, alkoholinkäyttö- ja nukkumistottumukset. (Borodulin ym. 2021, 162)

Liikkumisen edellytykset tulisi tutkijoiden mukaan turvata yhteiskunnassa, ja yhteiskunnan tulisi aktiivisesti edistää liikunnallisen elämäntavan mahdollisuuksia (Itkonen 2021a, 17). Taloudellisten, sosiaalisten ja elinympäristöön liittyvien resurssien vahvistaminen yhteiskunnan eri tasoilla ja rakenteissa voisi ohjata ihmisiä valitsemaan liikunnallisen

elämäntavan. Itkonen (2021a) hyödyntää Giddensin rakenteiden kaksijakoisuuden käsitettä viitatessaan rakenteisiin, jotka voivat joko tukea tai rajoittaa liikunnallista elämäntapaa. Yksilöt nähdään toimijoina, jotka omalla toiminnallaan voivat luoda sosiaalista muutosta rakenteisiin tai niiden muutokseen. Toimijoiden välisellä yhteistyöllä on keskeinen rooli yksilön liikunnallisten valintojen edistämässä (Mäki-Opas ym. 2015, 267–268). Rakenteita voidaan muokata tukemaan liikunnallista elämäntapaa, kun sekä aktiivisille että vähemmän aktiivisille tarjotaan mahdollisuus osallistua ja ehdottaa innovatiivisia ratkaisuja. Näiden tukirakenteiden muokkaaminen edellyttää valtionhallinnon, päätöksentekijöiden, kuntien, yksityisen sektorin, lajiliittojen, seurojen ja muiden toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä (Itkonen 2012, 11; Itkonen 2021a, 25, 71, 74). Tämä on mahdollista, vaikka liikunnalliseen elämäntapaan vaikuttavat myös rakenteelliset rajoitteet, kuten normit, arvot ja perinteet, jotka osaltaan määrittävät näitä rakenteita. Esimerkkejä liikunnallista elämäntapaa tukevista resursseista ovat liikkumiseen kannustavat ympäristöt, kuten kaupunkirakenne ja turvallisuus sekä julkisesti tuetut liikuntapaikat. Myös verotuspoliittiset toimet, kuten hyötyliikunnan verovähennykset ja liikuntapalveluiden alhaisempi arvonlisävero tukevat liikunnallisen elämäntavan edistämistä (Mäki-Opas ym. 2015, 267–268).

Yhteiskunta- ja liikuntapolitiikassa on pyritty toteuttamaan tasa-arvoisen harrastamisen mahdollisuuksien lisäämistä alueittain ja yksilöille. Valtion liikuntaneuvoston pääsihteeri Toni Piispanen (2023) vaatii John Rawls'n oikeudenmukaisuusteorian periaatteisiin viitaten, että taloudellissosiaalisten eriarvoisuuksien tulisi yhteiskunnassa vaikuttaa vähäosaisten parhaaksi. Piispanen lisää, että koko yhteiskunta voi hyvin, kun jokainen kansalainen voi hyvin. Siksi yhteiskuntapoliittisilla toimilla on Piispanen mielestä merkittävä vaikutus rakenteellisten liikunnan esteiden vähentämiseksi. Liikuntakulttuurin tulisi kehittää koko yhteiskunnan terveys- ja hyvinvointiratkaisuja, koska jos liikuntapalveluja kehitetään pelkästään palvelumarkkinoiden suunnasta, luodaan samalla uusia mahdollisuuksia maksukykyisille asiakkaille, mutta toisaalta se lisää liikunnasta syrjäytymistä (Piispanen 2023). Liikkujia eriarvoistavat ilmiöt ovat laajoja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja ne ovat instituutioiden rakenteisiin kytkeytyviä ongelmia, jotka liikkujat kohtaavat liikuntaharrastuksissaan ja joilla on vahva yhteys vähäiseen liikkumiseen. Taloudellisesta näkökulmasta liikuntaharrastuksissa koettu eriarvoisuus voi tarkoittaa sitä, että liikkujat joutuvat luopumaan itselleen mieluisista liikuntamuodoista. (Piispanen 2023; Kauravaara & Rönkkö 2020, 230–231)

Puronahon (2014, 9–10) mukaan yksilötasolla syntyvään yksilön liikuntaharrastuksen aloittamiseen ja jatkamiseen voidaan vaikuttaa yleisillä sosiaalipolitiikan keinoilla. Yleisen sosiaalipolitiikan suodatinjärjestelmän läpäisseet (ks. esim. Puronaho 2014, 9–10) ovat potentiaalisia liikunnan harrastajia, joista liikuntapolitiikka edelleen suodattaa vielä tosialliset liikunnan harrastajat. Jokaisessa sosiaalipolitiikan suodatusvaiheessa yksilö tekee päätöksen liikunnan harrastuksen aloittamisesta, jatkamisesta ja lopettamisesta. Potentiaalisista liikunnan harrastajista jokainen lapsi ja perhe käy läpi liikuntapolitiikan alle kuuluvat suodatusvaiheet, joista jokainen suodatusvaihe vaikuttaa harrastajan valintoihin ja liikuntaharrastuksen onnistumiseen. Lapsen ja perheen liikuntaharrastuksen onnistumiseen vaikuttavat harrastajan kokonaiskokemus harrastuksesta, perheen tuki ja kiinnostus tai niiden puute. Kansallisen liikuntapolitiikan haasteena on, kuinka valtionhallinto kykenisi aktivoimaan vähän liikkuvia ihmisiä. Nimittäin tähän saakka yhteiskunnan toteuttamat ihmisten hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimet eivät riittävästi ole tavoittaneet vähän liikkuvia (Valtioneuvosto 2018, 16–17). Mäki-Opas ym. (2015) pohtivat, sysääkö yhteiskunta liikaa vastuuta yksilöille, vaikka nämä eivät voi valinnoillaan vaikuttaa kaikkiin rakenteellisiin tekijöihin. Matalaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvalla ihmisellä voi olla lainsäädännöllinen oikeus liikunnan tasa-arvoisiin palveluihin tai sosiaalitoimen tuen maksamaan harrastustukeen, mutta käytännössä niiden saaminen vaativat yksilöltä edellyttää sellaisia tiedollisia taitoja ja resursseja sekä kyvykkyyttä, joita kaikilla ei lähtökohtaisesti ole (Aaltio 2013, 75; Ekholm 2017; Ekholm & Dahlstedt 2023, 199).

Liikunnallista elämäntapaa tukevien rakenteiden vaikutuksista matalampaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvien ihmisten liikunnan harrastamiseen tarvitaan lisää tutkimusta (Mäki-Opas ym. 2015, 268). Ihmisten taloudellisen aseman parantaminen on haasteellinen yhteiskuntapoliittinen kysymys, vaikka sillä olisi merkittävä vaikutus ihmisen liikkumisen määrään, terveyteen, hyvinvointiin (Itkonen 2021a). Ihmisten köyhyyden poistamisen ja taloudellisen aseman parantaminen olisi Itkosen (2021a, 17) mielestä parasta liikuntapolitiikkaa, koska terveysongelmat kasautuvat huono-osaiseen väestöön ja ihmisten taloudellinen asema vaikuttaa yksilön liikkumisen määrään. Vähäisen liikunnan harrastamisen tai liikkumattomuuden tiedetään aiheuttavan yhteiskunnallisia kustannuksia erityisesti vähäisestä työpanoksesta, epäterveellisistä elintavoista aiheutuvien väestöryhmittäisten terveyserojen ja niistä aiheutuvan sairastuvuuden muodossa (Rotko ym. 2012; Vasankari & Husu 2018, 3 & 24). Nuorten syrjäytymisestä 5–10 % olisi ehkäistävissä fyysisistä aktiivisuutta lisäämällä (Vasankari & Kolu 2018, 24). Tämä tarkoittaisi yhteiskunnalle 70–140 miljoonan

euroa vähäisempiä kustannuksia. Liikkumattomuus aiheuttaa syrjäytymisen kustannuksia ja sosiaalietuuksien lisäkustannuksia. minkä vuoksi valtionhallinnon tulisi olla kiinnostunut edistämään syrjäytyneiden väestöryhmien ja köyhien liikuntaa (Vasankari & Kolu 2018, 24).

Liikunnan eriarvoisuuden tunnistaminen vaativat liikuntakulttuurin toimijoilta: valtionhallinnolta, poliittisilta päättäjiltä, kunnilta, yksityiseltä sektorilta ja kansalaisyhteiskunnalta, sekä lajiliitoilta, seuroilta ja muilta järjestöiltä valppautta ja kykyä yhdistää tietoa yhteiskunnan rakenteellisen eriarvoisuuden tekijöistä ja eriarvoisuuden ilmiön taustatekijöistä (Itkonen 2012, 11; Itkonen 2021a, 25, 71, 74; Saari 2020, 71). Eriarvoisuuden monimuotoisuus vaikeuttaa epäkohtien poistamista, sillä niiden poistamiseen ei ole täsmäratkaisuja. Ongelmien ratkaiseminen vaatii vuoropuhelua ja yhteistyötä, hankkeiden toteuttamista ja kokeiluja. Ekholm ja Dahlstedt (2023) korostavat epätasa-arvon, sosiaalisen eriytymisen ja syrjäytymisen olevan rakenteellisia olosuhteita tai aineellisia resursseja. Eriarvoisuuteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyvien ongelmiin puuttuminen tarkoittaa elinolojen muuttamista, kuten taloudellisten resurssien, koulutuksen saatavuuden, asumiserottelun, terveyteen ja poliittiseen osallistumiseen (Dahlstedt & Ekholm 2019; Ekholm & Dahlstedt 2023, 241–242). Yhteiskunnan yleisempään eriarvoisuuteen liittyvien esteiden poistamiseksi on tehtävä perusteellisempia yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä ja sosiaalipoliittisia arvovalintoja. (Itkonen 2021a, 25; Mäki-Opas 2016, 123; Saikkonen ym. 2019, 336). Liikunnan sosiaalipoliittisten ja yhteiskuntapoliittisten toimenpiteiden ja politiikan näkökulmasta on olennaista kiinnittää huomiota terveyden, liikunnan ja hyvinvoinnin tasa-arvon näkymiseen (McKnight 2020). Rahkonen ja Lahelma (2010, 153) huomauttavat, että eriarvoisuuden vähentämiseksi tarvitaan koko yhteiskunta- ja talouspolitiikan tukea. Talous- ja yhteiskuntapolitiikan tulisi pyrkiä tukemaan tasa-arvoisia hyvinvoinnin edellytyksiä, koska samalla se tukisi väestön terveyden parantamista ja terveyden tasa-arvoa.

4 SOSIAALIPOLITIikka

Sosiaalipoliittisen keskustelun ikuisuuskyse on, mitä sosiaalipolitiikka oikeastaan on. Tässä luvussa tarkastellaan sosiaalipolitiikan eri ulottuvuuksia, keskeisiä käsitteitä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tämän luvun alaluvuissa käsitteellistän liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä.

4.1 Kansallinen sosiaalipolitiikka

Sosiaalipolitiikka tarkoittaa yhteiskuntapolitiikan osaa, joka pyrkii luomaan kohtuullisen hyvinvoinnin kaikille yhteiskunnan jäsenille (Tieteen termipankki 5.4.2023). Tieteenalana sosiaalipolitiikka käsittelee, selittää ja arvioi tällaisten aloitteiden ja tavoitteiden vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Lisäksi se tutkii välttämättömiä sosiaalisia suhteita ja niiden järjestelmiä, joilla voidaan edistää hyvinvointia. Ramon Spaaij'n (2014) mukaan sosiaalipoliittisessa keskustelussa ja nykyaikaiselle sosiaalipolitiikalle on ominaista ideologinen ristiriita sosiaalisen hyvinvoinnin luonteesta ja valtion roolista hyvinvoinnin tarjoamisessa. Alalla on useita kilpailevia näkemyksiä, jotka haastavat sosiaalidemokraattisen ajattelun sosiaalipolitiikasta ja hyvinvoinnista (Spaaij 2014). Sosiaalipolitiikkaa määrittäviä ja rajaavia käsitteitä ovat esimerkiksi hyvinvointivaltio, sosiaaliset riskit ja ongelmat, sosiaaliturva sekä -palvelut. Yleisesti sosiaalipolitiikka määritellään sosiaaliturvapolitiikkana, joka kattaa hyvinvointivaltion tarjoaman sosiaaliturvan että sosiaalipalvelut. Sosiaalipolitiikka voi käsittää niin arkisia prosesseja kuin yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä. Sosiaalipolitiikkaa on hedelmällistä tulkita hyvinvoinnin politiikkana, jonka lähtökohdasta sosiaalipolitiikan määrittely jää aina avoimeksi, koska yhteiskunnallisten muutosten myötä tulkinnat vaihtelevat niistä tavoista, joilla hyvinvointi turvataan ja miten hyvinvointi määritellään. Tulkinnat hyvinvoinnin politiikasta korostavat paitsi sosiaalipolitiikan sisällön poliittista ulottuvuutta myös politiikan laaja-alaisuutta. (Poutanen 2010; Rahkonen & Lahelma 2010; Häikiö & Saukkonen 2009; Sihto 2011)

Sosiaalidemokraattinen näkökulma liittyi nykyaikaisen hyvinvointivaltion syntyyn Länsi-Euroopassa. Sosiaalipolitiikan alku liittyy keynesiläiseen taloudelliseen interventionismiin, jonka tarkoituksena on varmistaa täystyöllisyys ja talouskasvu sekä valtion hyvinvoinnin uudelleenjakoon tähtäävät muodot. Spaaij'n (2014) mielestä sosiaalidemokraattiset teoreetikot selittävät julkisten hyvinvointiohjelmien laajentamista valtion reaktioina erilaisiin

taloudellisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin prosesseihin, erityisesti teollistumiseen, demokratisoitumiseen ja luokkajärjestelmän muodostumiseen.

Suomalaista hyvinvointivaltiota ja -mallia ei rakennettu vain suomalaisena mallina ja keksintönä. Suomalainen hyvinvointivaltio on saanut vaikutteita kansainvälisistä virtauksista ja se on rakennettu useassa osassa. Malli on jatkuvassa muutoksessa. Hyvinvointivaltiomallin ensimmäiset ideat ovat lähteneet liikkeelle Isosta-Britanniasta, jossa rakennettiin hyvinvointijärjestelmä, jonka tavoitteiden osaksi liitettiin sosiaalipolitiikka. Sen avulla parannettiin ihmisten työkykyä ja lisättiin kulutusta. Sosiaalipolitiikan tavoitteena on ollut valtion aktiivinen rooli talouspolitiikassa ja laskusuhdanteiden aikana kysynnän luominen. Suomessa Pekka Kuusen ajatuksia mukailleen sosiaalipolitiikan tavoitteena oli luoda yhteiskunnassa hyviä kehiä, joiden avulla kansakunnan naiset ja miehet saatiin osalliseksi yhteiskunnan jälleenrakentamiseen ja tuettiin taloudellista kasvua. Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisessa oli tärkeää saada maaseutuväestö, työntekijät ja työnantajat sopimaan poliittisista uudistuksista. Näitä sopimuksia edisti yhteisten tavoitteiden löytyminen. 1960–1980-luvuilla kaikki puolueet halusivat edistää tasa-arvoa, solidaarisuutta ja tehokkuutta osana hyvää. Suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikka ja universaalit hyvinvointipalvelut rakennettiin oletuksella, että suurin osa kansalaisista olisi palkkatyössä. (Kantola & Kananen 2017, 7–12)

Suomen harjoittama universalistiseen ja institutionaaliseen hyvinvointivaltioon perustuva sosiaalipolitiikka on muihin pohjoismaihin verrattuna nuori. Aaltio (2013, 28) toteaa viitaten Anttoseen ja Sipilään (2000), että suomalainen sosiaali- ja palvelujärjestelmä rakentui pohjoismaista mallia vastaavaksi vasta 1970–1980-luvuilla. Kansallisvaltiota on mahdollista pitää hyvinvointivaltiona, mikäli valtio täyttää samanaikaisesti kymmenen kriteeriä (Saari 2020, 38–47). Näistä kriteereistä tämän pro gradu -kirjallisuuden osalta neljä tärkeintä ovat sosiaali- ja terveystaloudellinen järjestelmä, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, haavoittuvimmassa asemassa olevien hyvinvoinnin edistäminen sekä sosiaali- ja terveystalouden organisoituminen lakisäätöiseksi kokonaisuudeksi. Suomalaisen hyvinvointivaltion institutionaalisen sosiaalipolitiikan ajatuksena on auttaa ihmisiä ja ryhmiä tyydyttävän elämän saavuttamisessa instituutioiden kautta organisoidun sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmän avulla. Sosiaalipolitiikkaan kuuluu olennaisesti palvelujärjestelmä, johon usein sisältyvät sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut. Palvelujärjestelmästä puhuttaessa ei ole aina tarkasti määritelty, mitä palveluja järjestelmään sisältyy. Aaltion (2013, 32–33) mielestä

julkisesti tuotettuun hyvinvointipalvelujärjestelmään sekä yksilön ja yhteisön hyvinvointia tukeviin palveluihin on perusteltua liittää liikuntapalvelut.

Hyvinvointivaltio jakaantuu Saaren ja Taipaleen (2013, 31) mukaan riskiryhmien sosiaalipolitiikkaan, tukirakenteisiin ja tuotannontekijämarkkinoihin. 1990-luvun laman seurauksena hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikan tukirakenteita laajennettiin, koska sosiaalipolitiikan ja tukirakenteiden yhteys ja vaikutukset toisiinsa huomattiin lamavuosien aikana. Sen seurauksena sosiaalinen palveluverkosto laajeni (Saari & Taipale 2013, 33–35). Tukirakenteita ovat elinkeinoelämä, työmarkkinajärjestöt, julkinen talous, työllisyys, aluerakenne, kotitalouksien rakenne ja väestörakenne. Nämä sosiaalipolitiikan ulkopuoliset rakenteet vaikuttavat sosiaalipolitiikan toimintaperiaatteisiin, ja kukin niistä voi joko vähentää tai lisätä hyvinvointivaltion kustantamia sosiaalimenoja. Mikäli elinkeinoelämän, työmarkkinajärjestöjen, julkisen talouden, työllisyyden, kotitalouksien rakenteen tai väestörakenteen muutoksia ei kyetä hallitsemaan yleisellä sosiaalipolitiikalla, ne voivat aiheuttaa kustannusten nousua sosiaalimenojen tasolla. (Saari & Taipale 2013, 34)

Sosiaalipolitiikan ja tukirakenteiden välillä on vahva yhteys hyvinvointivaltion historiassa, Ennen 1990-luvun alkupuoliskoa tukirakenteiden muutokset selittivät sosiaalipolitiikan muutosta, jonka jälkeen on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka sosiaalipolitiikka vaikuttaa tukirakenteiden toimintaan (Saari & Taipale 2013, 35–36). 1990-luvun lama aiheutti tukirakenteille huomattavaa kuormitusta, mikä edellytti sosiaalimenojen uudelleenarviointia poliittisten päätösten ja rakenteellisten ratkaisuihin sopeutumisen seurauksena. Näin voidaan arvioida syiden ja seurausten suhdetta hyvinvointivaltiossa ja sosiaalipolitiikassa. 1990-luvun laman seurauksena tukirakenteita ja sosiaalipolitiikkaa on pyritty nivomaan yhteen siten, että sosiaalipolitiikkaa on sopeutettu tukirakenteiden vaatimuksiin tai sosiaalipolitiikan avulla pyritään vahvistamaan tukirakenteita. Esimerkiksi 2000-luvulla julkisen talouden sopeutumispolitiikkaa on jatkettu pyrkimällä maltillisiin palkankorotuksiin tai julkisen talouden menokehityksiin sekä muuttamalla eläkejärjestelmää (Saari & Taipale 2013, 35–36).

Suomessa hyvinvointivaltion rakenne on siiloutunut ja sosiaalipolitiikan ja liikuntapolitiikan eri toimijoiden välillä on raja-aitoja, jotka pitää ylittää, jotta väestön hyvinvointia voidaan edistää. Nämä rakenteet eriarvoistavat. Rakenteet merkitsevät yksilön valintoihin vaikuttavia ulkoisia pakkoja ja sisäisesti yhtenäisiä kategorioita, jotka tavalla tai toisella jäsentävät kyseiseen kategoriaan kuuluvien henkilöiden valintoja (Saari & Taipale 2013, 35–36). Tällaisia

rakenteita ovat muun muassa ikä, sukupuoli tai sosioekonominen ryhmä. Käytän tässä tutkielmassa instituution käsitettä. Sillä tarkoitetaan esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevia ihmisten ja organisaatioiden tuottamia tai epävirallisia pelisääntöjä, jotka vaikuttavat resurssien jakautumiseen yhteiskunnassa kotitalouksien ja organisaatioiden kesken ja välillä (Saari 2006; Saari & Lehtola 2013, 29). Ne lisäävät tulevaisuuden ennustettavuutta (Saari 2006, 16). Rakenteet, instituutiot ja prosessit vaikuttavat yhteiskunnallisiin jakoihin, jotka perustuvat kotitalouksien, vallan, statuksen ja luokka-aseman eriarvoisiin asemiin. Sosiaalipolitiikan nykyaikaisiin institutionaalisiin rakenteisiin kuuluvat lait ja niihin tukeutuvat etuus- ja palvelujärjestelmät (Saari 2002, 222–240; Saari 2006, 17, 260). Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion institutionaalisten rakenteiden tehtävä on olla eriarvoisuuden vähentämisen väline ja toimia uudelleenjaon kanavana. (Saari 2020, 26–27). Saaren (2013, 326) mukaan institutionaalinen rakenne on yksi suomalaisen yhteiskunnan tärkeimmistä sosiaalisista innovaatioista ja sen vaikutukset suomalaisten hyvinvointiin ja terveyteen ovat myönteiset (Saari 2013, 326).

Suomen sosiaalipolitiikan tavoitteena on edistää hyvinvointivaltiossa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa sekä parantaa yleistä elämänlaatua. Kansalaisten yhtäläiset mahdollisuudet on pyritty takaamaan sosiaaliturvajärjestelmän lisäksi koulutuksella. Kansallisen sosiaalipolitiikan tavoitteena on hallita sosiaalisia riskejä ja tasapainottaa yhteiskunnallista rakennemuutosta. Kansallisessa sosiaalipolitiikassa pyritään luomaan kansalaisille mahdollisuudet ja tarvittavat edellytykset kohdata erilaisia elämän vaiheiden muutoksia. Kansalaisia tarkastellaan riskiryhmittäin. Näiden elämäntilanteiden riskienhallinta pyrkii huomioimaan kansalaisten kokonaisvaltaisen elämänkaaren. Riskienhallintajärjestelmiä on 10 ja ne ovat melko vakiintuneet. (Saari 2020; Poutanen 2010) Sosiaalinen motiivi hallitsee nykyistä sosiaalipolitiikkaa, mikä tarkoittaa, että kun valtiovalta päättää yhteiskunnan asioista, tehdään ratkaisut niin, että ne huomioivat enemmistössä olevat vähävaraiset (Anttonen & Sipilä 2011). Sosiaalipolitiikassa ei kuitenkaan ole kysymys vain rahasta, vaan myös siitä, kenelle erilaiset tehtävät ja palvelut kuuluvat. (Anttonen & Sipilä 2011, 276) Länsimaiset hyvinvointijärjestelmät on rakennettu poistamaan sellaisia arkielämän tilanteita, joissa hyvinvointia tuottavat inhimilliset tai materiaaliset tekijät sulkeutuvat pois. Sosiaalipolitiikka viittaa joukkoon valtiollisia ja kansallisia poliittisia toimenpiteitä ja päätöksiä, joiden tarkoituksena on vaikuttaa yhteiskunnan sosiaalisiin oloihin ja ihmisten hyvinvointiin. Sosiaalipolitiikka pyrkii tarjoamaan taloudellista, terveydellistä ja sosiaalista turvaa yksilöille ja yhteisöille. Käytännössä se sisältää erilaisia ohjelmia, lakeja ja muita toimenpiteitä, jotka

liittyvät esimerkiksi terveydenhuoltoon, koulutukseen, työllisyyspolitiikkaan, sosiaaliturvaan ja köyhyyden torjuntaan. (Anttonen & Sipilä 2000; Saari 2005)

Suomen perustuslain (1999/731) 19 §:ssä todetaan valtion turvaavan kansalaisille välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon sekä lisäksi, että julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Suomi tarjoaa ihmisille perustoimeentulon niissä tilanteissa, joissa ihminen ei pysty siitä itse vastaamaan. (Saari & Taipale 2013, 33–35). Tällaisia tilanteita ja sosiaalisia riskejä ovat esimerkiksi vanhuus, työttömyys, sairastuminen, eläkkeelle jääminen, lapsen saaminen, huoltajan menetys, kuntoutus, opiskelu tai maahanmuutto. Keskeinen väline ja hyödyke ihmisten hyvinvoinnin edistämässä ja palveluksessa on raha (Lehtonen 2013). Taloudellista tehokkuutta korostuvan ajattelutavan myötä raha on jopa muuttunut hyvinvoinnin tuottamisessa välineestä tavoitteelliseksi päämääräksi (Lehtonen 2013, 53–56; Autto & Nygårdg 2015; Lendvai & Stubbs 2009). Taloudellisten pakkojen edessä sosiaalipolitiikka on naamioitu hyvinvointipolitiikassa ehkäiseväksi politiikaksi, jossa korostetaan yksilön elämänhallinnan lisäämistä (Rauhala ym. 2000).

Suomalainen yhteiskunta on perustunut vahvasti palkkatyöhön, jota on pidetty sekä yksilön oikeutena että velvollisuutena (Kananen 2017a, 30). Tämän vuoksi sosiaaliturvajärjestelmää ja sosiaalipalveluita on uudistettu useaan otteeseen talouspoliittisista syistä työvoiman lisäämiseksi. 1990-luvulla vallitsi käsitys rakenteellisesta työttömyydestä, jonka uskottiin johtuvan muun muassa valtion tarjoamasta hyvästä sosiaaliturvasta. Tämän seurauksena sosiaaliturvajärjestelmää on uudistettu siten, että sosiaaliturvajärjestelmää ja -etuuksia huononnettiin, jotta työttömät siirtyisivät sosiaaliturvan varasta työmarkkinoille ja palkansaajiksi (Kananen 2017a, 37–39). Hyvinvointivaltion perustana on ollut ajatus, että yhteiskunnan rakenteet ovat sellaisia, joiden puitteissa yksilö voi hyödyntää omia kykyjään (Kananen 2017b, 159–166).

Sosiaaliturvajärjestelmän toimeentuloturva ja palveluja on kehitetty 1990-luvulta alkaen ensisijaisesti työllisyyden ja talouskasvun tukemiseksi (Aaltio 2013, 22; Sosiaaliturvakomitea 2023, 20–36). Suomalainen hyvinvointivaltio on käynyt läpi rakenteellisia muutoksia julkisen sektorin taloudellisen kurinalaisuuden ja poliittisten päättäjien julkiselle sektorille asettaman budjettikurin ohjaamana (Julkunen 2006, 165–166; Saarinen 2020). Nämä muutokset ovat edistäneet uusien markkinoiden syntyä, joissa kunnat, yksityiset toimijat ja kolmas sektori

ylläpitävät markkinoita. Muutosten vaikutukset ovat havaittavissa koko suomalaisessa yhteiskunnassa, erityisesti sosioekonomisen eriarvoisuuden lisääntymisessä (Uusitalo 2020).

Nykyään sosiaali- ja hyvinvointipalvelujen järjestelmä käsittelee elämänhallinnan ja osallisuuden puutetta, eli syrjäytymistä, pääasiassa työllisyyden ja työelämään liittyvien kysymysten kautta. Tämä on seurausta siitä, että sosiaalipolitiikan välineellistä luonnetta on korostettu liiaksi (Aaltio 2013, 86). Suomen perustuslaki takaa jokaiselle kansalaiselle oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemassaan ammatissa, mikä näkyy sosiaalipolitiikassa pyrkimyksinä lisätä talouskasvua, vaikuttaa työllisyyteen ja parantaa työvoiman laatua (Kananen 2017a, 31). Tämä on ohjannut sosiaali- ja terveystalouden kehittämistä ja määrittänyt, kenellä on oikeus käyttää näitä palveluja (Kananen 2017a). Koska talouskasvun uskotaan lisäävän hyvinvointia, talouskasvua tukevia toimenpiteitä pidetään perusteltuina (Aaltio 2013; Kananen 2017a).

Suomalaisen hyvinvointivaltion universalistinen malli pohjautuu valtion, kansalaisyhteiskunnan ja markkinoiden yhteistyössä toimivaan sosiaalipoliittiseen järjestelmään. Valtio vastaa toimeentuloturvasta ja sosiaalivakuutuksesta valtiokeskeisesti ja palvelujen osalta kunta- ja hyvinvointialuekeskeisesti (STM 2023). 1990-luvun laman jälkeen Suomi on joutunut muuttamaan sosiaalipolitiikan malliaan perinteisestä hyvinvointivaltiosta, jossa kunta maksaa kaikki kustannukset, kohti järjestelmää, jossa sosiaali- ja liikuntapolitiikka turvautuvat moniin toimijoihin ja etsivät jatkuvasti uusia ratkaisuja (Anttonen & Sipilä 2011, 146; Huhtanen & Itkonen 2018; Kokkonen 2015). Kokonaisuudessaan 1990-luvun lama vaikutti valtion talouteen negatiivisesti, mikä johti monien etuuksien karsintaan ja palveluiden leikkaamiseen (ks. Hiilamo ym. 2012). Tämän vuoksi sosiaali- ja hyvinvointipalveluita tarjotaan nykypäivänä marginaalisempina kuin 1990-luvulla.

Valtiokeskeisestä sosiaalipolitiikasta on siirrytty tietoisesti markkinoiden suuntaan (Anttonen & Sipilä 2011, 266), minkä seurauksena julkisvetoinen sosiaalipolitiikka on siirtynyt hyvinvointivaltion kehittämisestä hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen (Anttonen ja Sipilä (2011, 268). Hyvinvointivaltioksi nimetyn sosiaalipolitiikan on todettu päättyvän ainakin Pekka Kuusen (1961) hyvinvointivaltio-ohjelman tunnetun ideologian osalta. Sosiaalipolitiikan painopiste siirtyi toisen maailmansodan jälkeen yksilöiden ja ryhmien tukemisesta kansalaisten keskinäisten tulojen tasoitukseen (Kuusi 1961; Anttonen & Sipilä 2011). Muutos tarkoitti sosiaalipoliittisen toiminnan pysyvää politisoitumista. Sosiaalipolitiikan perimmäiset tehtävät

siirtyivät nykyaikaiseksi yhteiskuntapolitiikaksi, jonka politiikkalohkon alle nykyään sosiaalipolitiikka kuuluu. Nykyisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion haasteena on julkisen rahoituksen riittävyys (Vartiainen 2014; Sosiaaliturvan uudistamiskomitea 2009; Saari 2020, 29; Sorsa 2017), koska nykyinen julkinen rahoitus riittää marginaaliin sosiaalipolitiikkaan ja sen mukaiseen palvelutasoon (Anttonen & Sipilä 2011).

Julkisten menojen kasvu johtuu väestön ikääntymisestä ja sosiaali- ja terveyshuollon kustannusten noususta. Tämä on ollut odotettavissa, koska ikääntyvän väestön määrän ennustetaan kasvavan 2040-luvulle asti (Saari 2020). Väestörakenteen muutos ja syntyvyyden lasku ovat haasteita julkisen talouden kestävyydelle, kun työelämän ulkopuolella olevien väestön määrä kasvaa ja työkäistä väestöä on nykyistä vähemmän (Kestilä & Martelin 2017). Valtion merkitys eriarvoisuuden vähentämisessä on kasvanut viime vuosina. Tähän kehitykseen on vaikuttanut kaksi keskeistä tekijää. Ensinnäkin pienituloisten väestöryhmän rakenne on muuttunut merkittävästi, kun työkäisten osuus on kasvanut aiempaa enemmän verrattuna lapsiin ja vanhuksiin. Toiseksi sosiaalipolitiikan rahoituksen uudistukset ovat selkeyttäneet työnjakoa, jossa yrittäjät ja työntekijät ovat eri etuuksien piirissä (Saari 2020).

Eriarvoisuuden kasvu haastaa yhteiskuntarauhaa ja sisäistä luottamusta (Uusitalo 2020; Valtioneuvosto 2019). Samanaikaisesti julkisen talouden kestävyysvaje on noussut keskeiseksi yhteiskunnalliseksi haasteeksi. Vaikka yhteiskunnan taloudellisen tilanteen korjaamisesta vallitsee yksimielisyys, ei talouspoliittisista korjauskeinoista ei ole saavutettu kompromisseja (Sorsa 2017, 69). Valtiovarainministeriön (2020) mukaan kestävyysvaje tarkoittaa julkisen talouden tulojen ja menojen pitkän aikavälin epätasapainoa. Kestävyysvajeella arvioidaan väestön ikääntymisen vaikutuksia julkisen talouden tulevien vuosikymmenten näkymiin. Väestön ikääntymisen lisäksi julkiseen talouteen kohdistuu muita haasteita, kuten liikkuvuuden väheneminen, ilmastonmuutos tai julkisen infrastruktuurin kunnostustarpeet.

Jo 1960-luvulla Kuusi (1961) arveli, että sosiaalipolitiikan tulontasoitusta harjoittava politiikka voi muuttua taistelutantereeksi, jossa eri poliittiset ryhmät riitelevät sosiaalipolitiikan tarkoituksista. Sosiaalipolitiikan rajat näyttävät hämärtyneen sosiaalipolitiikan luonteen muuttuessa. Myös Allardt (1976, 18–23) on todennut, että yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisten ohjelmien poliittinen argumentointi ja perustelu edellyttävät poliitikoilta yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita ja arvoja. Taloudellis-poliittinen järjestelmä on tärkeä yhteiskunnan hyvinvointia edistävä taustatekijä. Hyvinvointi-käsitteen sitominen tietynlaiseen taloudellis-

poliittisiin järjestelmään tuottaa hankaluuksia hyvinvointiohjelmissa asetetuille tavoitteille ja toimenpiteille. Ihmisen käyttäytymisen muutokseen tähtäävän politiikkaohjelman on ymmärrettävä, että asetetut tavoitteet ja toimenpiteet heijastavat tiettyjä sosiaalisia arvoja ja vaikuttavat siihen, mihin poliittiset päätöksentekijät kiinnittävät huomiota. Siksi on Allardtin (1976, 30–31) mielestä on tärkeää osata määritellä ihmisten hyvinvointiin vaikuttavia ulottuvuuksia siten, että ne voidaan liittää sekä inhimillisiin tarpeisiin että yhteiskuntarakenteen ominaisuuksiin. Tällöin niillä on suuremmat mahdollisuudet tulla huomioonotetuiksi poliittisessa päätöksenteossa (Allardt 1976, 30–31).

Vuodesta 1990 vuoteen 2010 sosiaalipolitiikan painopiste siirtyi kansalaisten kulutusmahdollisuuksien turvaamisesta palveluiden kehittämiseen hyvinvointivaltion toimintakyvyn ylläpitämiseksi (Kananen 2017b; Saari 2020). Hyvinvointivaltion rooli on vähitellen muuttumassa sosiaalisen investoinnin käsitteen myötä erilaiseksi kuin sen rooli on alun perin ollut (Kananen 2017b). Sosiaalipolitiikan painopisteenä on ollut niin tapaturmien ja elämäntapasairauksien ehkäisy kuin syrjäytymisen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen tarkoitettuja toimeentuloturvaa ja palveluja arvioidaan yhä enemmän työllisyyden näkökulmasta korostamalla työn tekemisen kannustavia piirteitä (Kananen 2017b; Saari 2020). Yhteiskuntapolitiikan tavoitteenasettelussa on painottunut valtion roolin vähentäminen kansalaisten hyvinvoinnin turvaajana, mikä on korostanut kansalaisten omaa vastuuta pitää huolta itsestään. Samalla eriarvoisuus on lisääntynyt. (Kananen 2017b; Saari 2020) Siirtyminen universaalisesta hyvinvointivaltiosta kohti marginaalista sosiaalipolitiikkaa on rajoittanut ja heikentänyt kaikille tarjottavia sosiaali- ja hyvinvointipalveluja. Palvelujen ja sosiaalipolitiikan heikentäminen ovat tarkoittaneet kansalaisille heikkeneviä oikeuksia, syrjäytymiskokemuksia, korkeita hallintokuluja ja uusia tuloloukkuja (Anttonen & Sipilä 2011, 275).

Autto ja Nygårdin (2015) mielestä hyvinvointivaltiollinen politiikka ja sen alaisena sosiaalipolitiikka näyttäytyy aiempaa dynaamisempaa sisältöineen, teknologioineen ja välineineen. Sosiaalipolitiikka ja yleisesti politiikka on taloudellistunut. Sekä politiikkaa että lainsäädäntötyötä tahdittavat päätöksenteon tueksi perustetut hallitusohjelmat, muut poliittiset ohjelmat ja hankkeet (Autto & Nygårdg 2015). Sosiaalipolitiikan kehitystä tulisi tarkastella kompleksisina prosesseina, joissa sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltio ovat institutionaalisten jatkuvuuksien yhteenliittymä (Autto & Nygårdg 2015; Lendvai & Stubbs 2009). Näissä prosesseissa kohtaavat useat paikalliset, kansalliset, ylikansalliset ja välittävät toimijat.

4.2 Sosiaalisten riskien hallinta julkisilla riskienhallintajärjestelmillä

Hyvinvointivaltiossa sosiaali- ja terveystaloudellinen järjestelmä perustuu sosiaalisten riskien tunnistamiseen ja hallintaan. Tämä tapahtuu keskitetysti uudelleenjaon kautta sekä sääntelyllä, joka pyrkii hallitsemaan näitä riskejä. Sosiaalisilla riskeillä tarkoitetaan taloudellisia yksilöä tai kotitaloutta uhkaavia riskejä, joilla on yhteiskunnallisia seurauksia. Sosiaaliset riskit kohdistuvat aina yksilöihin (Havakka 2018) ja ne voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän riskit liittyvät työelämän ulkopuolella olevaan väestöön: lapsuuteen, vammaisuuteen- ja työkyvyttömyyteen, sairauteen ja vanhuuteen. Toisen ryhmän sosiaaliset riskit liittyvät työikäiseen väestöön ja kolmannen ryhmän riskit liittyvät maahanmuuttajiin ja ylivelkaantuneisiin (Saari 2020). Nykyisin sosiaalisiiin riskeihin luetaan kuuluviksi työn ja perhe-elämän yhdistäminen, syrjäytyminen ja yksinhuoltajuus (ks. esim. Taylor-Gooby 2004). Saaren (2020, 39) mielestä sosiaaliset riskit tarkoittavat tilanteita, joissa yksilöt ja kotitaloudet eivät omilla valinnoillaan pysty saavuttamaan yhteiskuntapolitiikassa asetettuja tavoitteita. Sosiaalisia riskejä ei voida poistaa täysin (Havakka 2018).

Julkinen valta kantaa hyvinvointivaltiossa sosiaalista riskeistä huomattavan vastuun (Poutanen 2010, 181). Sosiaaliturvapolitiikkaan liittyvällä julkisella sektorilla Suomessa tarkoitetaan valtiota, kuntia, hyvinvointialueita ja lakisääteistä eläketurvaa tarjoavia eläkeyhtiöitä (Poutanen 2010, 181; Sosiaali- ja terveysministeriö 2023). Suomessa sosiaali- ja terveystaloudellinen on organisoitu lakisääteiseksi kokonaisuudeksi, jossa yksittäisten riskienhallintajärjestelmien sisäiset uudelleenjaon ja sääntelyn muodot mahdollisuuksien mukaan koordinoidaan poliittisten ja hallinnollisten intressien rajoissa. Riskienhallintajärjestelmien välillä on myös riittävä työnjako ja yhteistoiminta. (Saari 2020, 45) Suomen sosiaaliturvan ja sosiaalipolitiikan päälinjat, tavoitteet ja etuudet määritellään eduskunnassa, mutta Suomi on huomionnut vuodesta 1995 lähtien kansallisessa sosiaalipolitiikassa Euroopan unionin direktiivit ja suositukset (Hiilamo ym. 2002, 27).

Sosiaaliset riskit ja hyvinvointivaltio yhdistetään usein sosiaaliturvaan ja erilaisiin etuusjärjestelmiin. Sosiaalisten riskien hallinta on perinteisesti luokiteltu sosiaalipolitiikan alaisuuteen, mikä rajaa sen koskemaan yhteiskunnan ylläpitämää sosiaaliturvaa. Kuitenkin käytännössä sosiaalisia riskejä hallitaan laajemmilla politiikan osa-alueilla. Suomalaisen sosiaalisten riskien määritelmän näkökulmasta sosiaali- ja terveystaloudellista tulisi käsitellä laajemmin kuin vain valtioneuvoston asetuksessa (419/2017) sosiaali- ja terveysministeriön

vastuualueeksi määritettyjen asioiden hoitamisena. Asetuksen mukaan ministeriön tehtäviin kuuluvat muun muassa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen, sosiaali- ja terveyspalvelut, toimeentuloturva, sosiaalivakuutus (eläke-, sairaus- ja työttömyysvakuutus), yksityisvakuutus sekä tasa-arvo.

Sosiaalisia riskejä on korjattava sosiaalisesti (Helne 2004, 227–228; Saari 2020). Niiden perinteisinä yhteiskunnan hallintakeinoina ovat Suomessa olleet sosiaaliturvajärjestelmät ja sosiaalipalvelut. Suomen valtion ylläpitämä sosiaaliturvajärjestelmä sisältää sosiaalivakuutukset, -avustukset ja sekä sosiaalihuollon palvelut (Sari 2020; Poutanen 2010, 179–180). Nämä kaikki ovat esimerkkejä julkisista sosiaalisten riskien ja sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmistä, joiden rakentaminen ja suunnittelu on tuottanut lukuisia julkisia suunnittelu- ja toimeenpanoasiakirjoja (Saari 2020, 50). Käytännössä sosiaalisten riskien ja ongelmien hallintajärjestelmät ulottuvat kuitenkin myös työllisyys, koulutus-, liikunta- ja talouspolitiikkaan (Saari 2020; Huhtanen & Itkonen 2018).

Suomen sosiaaliturva

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on jakautunut sekä työhön perustuvaan että asumiseen perustuvaan sosiaaliturvaan (ks. kuva 2). Sosiaaliturvalla turvataan ihmisille välttämätön toimeentulo ja huolenpito kaikissa elämäntilanteissa. Tässä gradussa tarkastelen, kuinka asumiseen perustuvan sosiaaliturvan tulonsiirrot ja etuudet tukevat kansalaisen liikunnan harrastamista.

KUVA 1 Suomen sosiaaliturva (Mukailtu Jauhiainen 27.3.2023)

Suomen kansallista sosiaalipolitiikan riskienhallintajärjestelmän toteuttamista on rakennettu monella eri tasolla organisoituneena sosiaaliturvajärjestelmänä, muun muassa työhön perustuvana ansioturvavakuutuksena, ja maassa asumiseen perustuvana kansanvakuutuksina sekä hyvinvointialueellisena toimeentulotukena. Sosiaaliturvajärjestelmän tavoitteeksi on kirjattu ihmisten hyvinvoinnin lisääminen ja väestön toimeentulon turvaaminen. Sosiaaliturvan tavoitteena on tukea Suomessa vakinaisesti asuvia tai työskenteleviä ihmisiä. Suomen perustuslaki (731/1999) takaa kansalaisilleen sosiaalisen oikeuden sosiaali- ja terveystalouteen, riittävän perustoimeentulon, turvan työttömyyden, työkyvyttömyyden tai vanhuuden varalta. Lailla taataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Jokaisella on oikeus saada katto päänsä päälle ja päästä sairaanhoitoon.

Sosiaaliturva on kokonaisuus, joka muodostuu toimeentuloturvasta: ihmisten vähimmäistä toimeentulotukea turvaavista etuuksista, sekä sosiaalihuollosta että -palveluista. Sosiaaliturva on tarjonnut kansalaiselle joko asumiseen tai työhön perustuvan välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon toteuttamisen yksilön omassa elämässä joko rahallisella tuella tai etuudella (Aaltio 2013, 24; Jauhiainen 2023). Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä toimii rinnakkain hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystaloutta koskevan sosiaalisen ja paikallisen työvoimahallinnon kanssa. Nämä järjestelmät täydentävät toisiaan ja näihin järjestelmiin voidaan lukea myös kunnalliset liikuntapalvelut (Aaltio 2013). Useampien rinnakkaisten palvelujärjestelmien toimenpiteillä ja laaja-alaisilla palvelurakenteilla on joko vastattu tai vastataan tulevaisuudessakin yhteiskunnassa ilmenneisiin sosiaalisiin riskeihin.

Eriarvoisuutta tarkastellaan sosiaali- ja terveystalouteissa eri väestöryhmien välisinä hyvinvointi- ja terveyseroina, joita pyritään kaventamaan toteuttamalla yhdenvertaisuutta. Sosiaali- ja terveystalouteissa eriarvoisuutta voidaan tarkastella sosioekonomisten, alueellisten tai rakenteellisten tekijöiden aiheuttamasta syrjinnästä johtuvana eriarvoisuutena. (Tieteen termipankki 2023) Liikunta- ja sosiaalipolitiikan toimenpiteiden ja palvelujärjestelmien muutoksia tarkastellessa on huomioitava, että yhteiskunnallisiin sosiaalisiin riskeihin vastaaminen tapahtuu poikkialueellisena ja hallinnonrajat ylittävänä yhteistyönä. Pelkästään yksittäisen sosiaali- tai liikuntapolitiikan sektorilla tai palvelujärjestelmän toimenpiteellä ei voida ratkaista koko yhteiskuntaa koskevaa haastetta. Esimerkiksi liikunnan eriarvoisuuden ja väestön liikkumattomuuden haasteisiin vaikuttavat monet yksilön taustalla olevat sosiaaliset riskit, kuten mielenterveyden ongelmat, työttömyys, matala koulutustaso ja alhainen tulotaso (Itkonen 2021a; Vasankari & Kolu 2018; Valtioneuvoston kanslia 2016).

Liikunnan yhteiskunnallisella teorialla ja terveysvaikutuksilla perustellaan liikunnan taloudellisia kustannus-hyöty-vaikutuksia yhteiskunnalle ja yksilön terveydelle. Liikunnan positiivisten terveysvaikutusten aiheuttamia säästöjä on Mertaniemen ym. (1994, 333) mukaan tutkittu 1970-luvun lopulta lähtien. Tutkimuksissa on keskitytty väestökyselyihin, joiden avulla on saatua tietoa tietyn ikäryhmän tai väestöosan liikuntatottumuksista ja terveydentilasta. Lisäksi on tehty työpaikkaliikuntatutkimuksia, joissa on tarkasteltu työpaikoille laadittujen liikuntaohjelmien vaikutuksia työnantajan kustannuksiin. Näitä tietoja tarvitaan päätöksenteon tueksi. Koskinen ym. (2018, 178) toteavat, että väestöryhmien väliset erot voivat ilmentää eriarvoisuutta, jos on perusteltua olettaa, että eroja voitaisiin kaventaa erilaisilla toimenpiteillä. Terveyden ja liikunnan eriarvoisuuden vähentäminen on ollut Suomessa tavoitteena jo vuosikymmenten ajan (Koskinen ym. 2018, 178).

4.3 Sosiaalisten riskien ja ongelmien hallintajärjestelmä liikunnassa

Alaluku on jaoteltu sosiaalisten riskien hallintajärjestelmän ja sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmän mukaisesti liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Näitä ovat liikunnan sosiaalipolitiikan keinot sekä ennen sosiaalisen riskin toteutumista että toimenpiteet mahdollisen ongelman ratkaisemiseksi. Liikunnan sosiaalipolitiikka ja sosiaalipoliittiset toimenpiteet ovat osa sosiaaliturvajärjestelmää, sosiaaliturvaetuuksia ja julkisesti rahoitettuja liikunta-, sosiaali- ja hyvinvointipalveluita. Esimerkiksi liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteiksi lukeutuvat urheilijoiden toimeentuloturvasta huolehtiminen (LIPOKO 2023) ja kotitalouden lasten harrastuskustannuksiin myönnettävä perustoimeentulotuki sekä sitä täydentävä toimeentulotuki (Valtioneuvoston kanslia 2016). Sosiaalisten riskien hallintajärjestelmän ulkopuolelle on sijoittunut monitasoinen ja -ulotteinen sosiaalisten ongelmien alue, joka on vähitellen rakentunut kokonaisuudeksi. Liikunta on linkittynyt sosiaalisten riskien ja ongelmien hallintajärjestelmään etuuskien, sosiaalisen kuntoutukseen tai sosiaalipalvelujen kautta (Saari 2020, Rantala 2014, 39, 55–57). Sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmän ytimessä on sosiaalihuoltolaki, joka on uudistettu 2010-luvun alussa. Sosiaalihuoltolaissa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) säädetään kohdennettavista palveluista ja täydentävistä tulonsiirroista, joiden avulla on pyritty vastaamaan sosiaalisiin ongelmiin. Tulonsiirrot muodostuvat toimeentulotuesta ja erilaisista aktivointiin liittyvistä lisistä.

Toimeentulolaissa (1412/1997) säädetään oikeudesta toimeentuloturvaan tilanteissa, joissa yksilö ei pysty hankkimaan toimeentuloaan ansiotyöllä, yrittäjyydellä, muilla etuuksilla, tuloilla tai varoilla, elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Suomen sosiaaliturvan viimesijaisena tukimuotona on toimeentulotuki, jonka tarkoituksena on tarjota vähimmäisperusturva kaikille niille, jotka eivät ole oikeutettuja muihin etuuksiin tai tukiin. Toisin sanoen sen tarkoituksena on estää ihmisen köyhyyteen ajautuminen (Kananen 2017a, 36). Toimeentulotuki on erityinen etuus suomalaisen sosiaali- ja terveystalouden institutionaalisessa rakenteessa, koska se ei vastaa mihinkään tiettyyn sosiaaliseen riskiin ja sitä saavien asiakaskunta on heterogeeninen ryhmä. Toimeentulotuki täydentää muita riskeihin sidottuja etuuksia, ja jota kotitaloudet saavat usein lyhytaikaisesti (Saari 2020, 279). Toimeentulotuki paikkaa aukkoja muissa sosiaalisten riskien hallintajärjestelmissä, mikä tarkoittaa, että eri sosiaalisiin riskiryhmiin kuuluvat ihmiset voivat hakea tukea, jos he eivät ole oikeutettuja tiettyihin etuuksiin (Saari 2020, 273). Taloudelliset vaikeudet, pienituloisuus ja köyhyys koskettavat eri-ikäisiä, mutta usein ne kohdentuvat samaisiin henkilöihin. Vuonna 2022 pienituloisia oli 730 800 henkilöä, mikä oli 13,4 prosenttia kaikesta Suomessa asuvasta väestöstä (SVT 2022). Vuonna 2023 toimeentulotukea saaneita kotitalouksia oli 263 000, ja tukea sai 387 000 henkilöä, mikä oli 7 prosenttia väestöstä. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä väheni 4 prosenttia ja henkilöiden määrä 3 prosenttia vuoteen 2022 verrattuna (THL 13.5.2024).

Toimeentulolain (1412/1997) seitsemännen pykälän mukaan harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot kuuluvat toimeentulotuen perusosaan. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää menoihin, jotka aiheutuvat henkilön tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista, ja jotka katsotaan tarpeelliseksi toimeentulotuen turvaamiseksi. Lasten harrastustoimintaan liittyviä tarpeita, kuten harrastusvälineiden hankkimista tai harrastuskustannuksia tuetaan täydentävällä toimeentulotuella. Tämä johtuu siitä, että toimeentulolain perusteluissa harrastukset katsotaan lapsen ja nuorten kehittymisen kannalta olevan erittäin tärkeitä tai niillä perustellaan harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita. (Kela 2024) Myös ehkäisevällä toimeentulotuella on tuettu lasten harrastamista tilanteissa, joissa lapsella ja hänen perheellään on pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus (Suomen Cheerleadingliitto 2016).

Kela vastaa perustoimeentulotuesta. Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle (STM 2023, 41). Toimeentulotukeen liittyvät

tarveharkintaisuuden ja kohtuullisten menojen käsitteet. Tarveharkintaisuus antaa toimeentulotukihakemuksen käsittelijälle varaa huomioida etuutta myöntäessä ihmisen ja kotitalouden elämäntilanteen. Käytännössä toimeentulotuki on tarkoin ohjeistettu ja normitettu myös ehkäisevässä toimeentulotuessa. Kohtuullisten menojen käsite tarkoittaa käytännössä korkeimpien hyväksyttävien menojen hyväksymistä, jota sovelletaan muun muassa liikuntaan ja harrastuksesta johtuvien välineiden ja harrastuskulujen kustannuksien kattamiseen toimeentulotuella. Kelan etuuskäsittelijän on mahdollista myöntää toimeentulotukea saavalle tarveharkintaista toimeentulotukea, jos elämiskulut, joihin liikunnan harrastamisen liittyvät kulut ylittävät perustoimeentulotuella asetetut rajat. Perustoimeentulotukea saavan on haettava oman hyvinvointialueen sosiaalihuollosta ehkäisevää tai täydentävää tukea. (Saari 2020, 282; STM 2023; Aarresola ym. 2023)

Toimeentulotukea harrastuksiin käyttävien määrää voidaan kartoittaa esimerkiksi kysymällä toimeentulotukea saavien subjektiivista kokemusta (Mäkinen 2023, 26). Raespuro (2018) on tutkinut pro gradu -tutkielman tasoisessa haastattelututkimuksessa lasten harrastuksiin täydentävää toimeentulotukea hakeneiden kokemuksia. Otokseen kuului seitsemän pääkaupunkiseudulla asuvaa henkilöä. Raespuron (2018, 42) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten lasten harrastusten tukeminen täydentävällä toimeentulotuella edistää kyseistä tukea saavien asiakasperheiden hyvinvointia. Haastattelututkimuksen tuloksissa todetaan täydentävällä toimeentulotuella olleen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia lapsille. Tuen avulla lapset pääsivät maksullisten harrastusten piiriin, eikä harrastuksia tarvinnut lopettaa toimeentulotukiasiakkuuden takia. Lisäksi lapset ovat saaneet harrastuksista elinikäisiä taitoja. Lasten harrastusten tukemisella nähtiin olevan merkittävä ennaltaehkäisevä ja eriarvoisuutta vähentävä vaikutus. Haastateltavat olivat myös kuvailleet tukeen liittyviä ongelmakohtia. Harrastuksiin saatu taloudellinen tuki ei aina ollut kattanut kaikkia harrastuksiin kuuluvia oheiskuluja, kuten erilaisia varuste- ja vaatehankintoja. Tukea pidettiin liian matalana todellisiin kustannuksiin nähden. Raespuron (2018) tutkimustuloksissa nostettiin esiin, että toimeentulotukea saavien toimeentulotuen asiakkaiden asiakassuunnitelmiin olisi tärkeä saada kirjaus harrastuksiin liittyvien oheiskulujen korvaamisesta täydentävällä toimeentulotuella. Silloin asiakassuunnitelma toimisi hyödyllisenä työkaluna täydentävää toimeentulotukea saavien asiakkaiden hakemuksia käsitteleville ja perheen etuuksista päättävillä käsittelijöille.

4.4 Liikunnan sosiaalipolitiikka

Tämän 4.4. alaluvun tarkoituksena on vastata ensimmäisen tutkimuskysymyksen: ”*mitä tarkoitetaan liikunnan sosiaalipolitiikalla?*”. Lähden tässä luvussa ensimmäisenä liikkeelle sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

Liikunnan sosiaalipolitiikan ilmiötä on käsitteellistetty ja tutkittu pohjoismaisissa sekä kansainvälisissä tutkimuksissa ja kirjallisuudessa (ks. Collins & Haudenhuyse 2015; Ekholm & Dahlstedt 2023; Spaaij 2014; Yerlikaya & Öcal 2015). Nykyisessä liikunnan ja urheilun sosiaalipolitiikkaa tai liikuntasosiologiaa käsittelevässä kirjallisuudessa on keskitytty uusliberalismiin suuntautuneen talous-, sosiaali- ja liikuntapolitiikan seurauksiin ja niiden vaikutuksiin köyhiin tai muihin matalan sosioekonomisen aseman omaaviin kohderyhmiin (ks. Collins & Haudenhuyse 2015). Kansainvälinen kirjallisuus tarjoaa selkeitä pohdintoja siitä, miten liikunta toimii vastauksena eriarvoisuuden ja syrjäytymisprosessien vähentämiseen (esim. Hartmann 2016; Collins & Kay 2014).

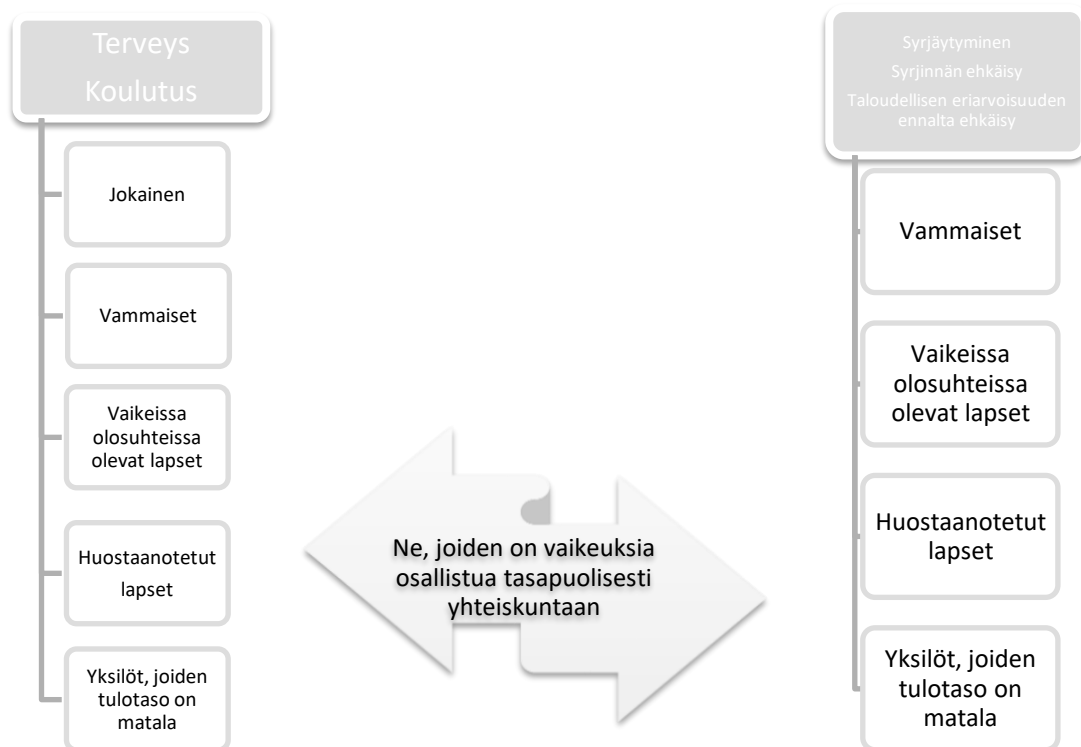
Liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä on lähestytty lukuisista sosiaalipolitiikan ja sosiaalisuuden eri näkökulmista. Ne itsessään muodostavat käsitteitä, joilla on subjektiivisesti ja poliittisesti eri merkityssisältöjä. Kansainvälisissä tutkimuksissa aihetta lähestytään sport- ja sports-sanan, poliittisen tavoitteen ”sport for all”, yhdenvertaisuuden, osallisuuden, syrjäytymisen, socialisaation ja integraation kautta. Kansainvälisissä tutkimuksissa tai kansallisissa selvityksissä liikunnalla tarkoitetaan vapaaehtoista harrastustoimintaa ja liikunnan harrastamista. Se on tapa viettää aikaa ja ylläpitää fyysistä kuntoa (Euroopan komissio 2007; Spaaij 2014; Czupich 2020). Euroopan unionin tasolla liikunnan avulla on korostettu sosiaalista osallisuutta ja integraatiota (Collins & Haydenhuyse 2015; Euroopan komissio 2007). Pohjoismaisissa tutkimuksissa käsitteeseen liitetään sanat hyvinvointivaltio ja tasa-arvo (Ekholm & Dahlstedt 2023; Ekholm 2017). Aluksi tarkastelen professori Hannu Itkosen (2021b, 40–41) suomeksi käännettyä ”sport”-käsitettä sekä Spaaij’n (2014) määritelmiä liikunnan sosiaalipolitiikasta. Tällainen rajaus on tarpeen, koska käsitteellinen hahmottaminen ja rajaaminen auttavat kuvaamaan monimutkaista ja monitulkintaista ilmiötä, jonka kansainväliset ja kansalliset liikunta- ja sosiaalipolitiikan toimijat ymmärtävät parhaiten.

Englanninkielisen sport-sanan suomenkielinen käänös on liikunta, joka on mielestäni tässä tutkimuksessa käsitteellistettävän käsitteen yläkäsite. Liikunnan rinnalle on otettu käyttöön myös liikunta-alkuiset tai -loppuiset käsitteet (Valtion liikuntaneuvosto 2014, 10). Liikunta merkitsee mielihyvää tuottavaa ja fyysistä kuntoa ylläpitävää toimintaa. Liikunnalla, liikunta-

alkuisilla tai -loppuisilla käsitteillä kuvataan väestön ja väestöryhmien sekä erilaisten liikuntamahdollisuuksien ja liikunnallisuuden edistämistä. Liikuntaa edistävien asioiden tavoitteena on saada edistämisen kohteena olevat ihmiset omaksumaankin liikunnallinen elämäntapa tai -tyyli. Liikunnan ja liikunnallisen elämäntavan poliittisista toimenpiteistä päätetään liikuntapolitiikassa. (Valtion liikuntaneuvosto 2014, 10.) Kansainvälisesti liikunta tunnetaan sosiaalipolitiikan vaihtoehtona tai kumppanina. Liikunta- ja urheilupolitiikan sekä liikunnan sosiaalitieteiden tutkijat käyttävät englanninkielisiä termejä, kuten "sport on social policy", "sport as social policy" ja "sport and social exclusion", viitattaessaan liikunnan sosiaalipoliittiseen rooliin (Spaaij 2014; Ekholm & Dahlstedt 2023; Collins & Haudenhuyse 2015).

Monet nykyiset liikunnan sosiaalipolitiikkaan liittyvät politiikka-aloitteet ja -tutkimukset voidaan tunnistaa koko nykyaikaisen urheilun historian ajalta. Liikunta on kautta aikojen ollut keskeisessä asemassa edistämässä ihmisten fyysistä kuntoa, auttamassa edistämään väestön kansanterveyttä ja hygieniää. (Saavedra 2009, viitattu lähteessä Spaaij 2014, 292) Sosiaalipolitiikan vaatimukset ovat laajentuneet samanaikaisesti sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien lisääntymisen kanssa. Tähän vaikuttavat vapaan markkinatalouden laajeneminen, talouden globalisoituminen sekä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja odotuksiin kohdistuvat muutokset. Nämä edellyttävät sosiaalipolitiikan soveltamisalalta laajentumista asettamalla samalla uusia tavoitteita ja tarvitsemalla uusia työkaluja vastatakseen uuteen yhteiskunnalliseen elämään kohdistuviin odotuksiin ja niistä muodostuneisiin ongelmiin. Liikunnalla ja liikuntatoiminnalla on näkyvä rooli nykyaikaisissa sosiaalipolitiikan toimenpiteissä ja se on yhä enemmän integroituna nykypäivän sosiaalipolitiikkaan (Ekholm 2017; Green 2012). Lisäksi se puolestaan vaikuttaa nykyiseen ja tulevaisuuden yhteiskuntien sosiaalipolitiikkaan yhteiskunnalliseen muutokseen. Urheilu, jolla on selkeät sosiaalisten tavoitteiden lähtökohdat, on sisällytetty sosiaalipoliittisiin ohjelmiin, ja sitä on jopa edistetty ratkaisuna sosiaalisiin ongelmiin ja poliittisten tavoitteiden hyödyntämiseen (Coalter 2007). Kansalliset hallitukset ovat ottaneet käyttöön kansallisia liikuntaohjeita ja -ohjelmia, jotka kannustavat parempiin koulujen toimintaohjelmiin tai painottavat liikuntaa terveys- ja sosiaalipolitiikassa sekä liikunnan käyttöä useilla aloilla. Ruotsin hallitukset esimerkiksi käyttävät vapaaehtoisia, jäsenyyteen perustuvia ja voittoa tavoittelemattomia järjestöjä, seuroja, kansanterveys- ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi (Aggelstål ja Fahlén 2015).

Liikunnan käyttäminen sosiaalipoliittisten tavoitteiden osana ja keinona vastaa yksilöiden perusoikeuteen liikuntaan osallistumisesta. Yksilön mahdollisuutta osallistua liikuntaan on arvioitava yhdeksi perusoikeudeksi koulutuksen ja terveyden rinnalla (Yerlikaya & Öcal 2015). Liikunnan ja urheilun tavoitteena on varmistaa yhteiskunnallinen integraatio tasa-arvon peruseriaatteen mukaisesti. Urheilu ja liikunta toimivat yhteisenä sosiaalisena alustana ilman minkäänlaista syrjintää uskonnon, kielen, rodun, kulttuurin, iän, sukupuolen, tulojen tai koulutustaustan perusteella. (Itkonen 2020; Yerlikaya & Öcal 2015) Liikunnalla on tehokas rooli heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleviin ryhmiin suunnattujen politiikkatoimenpiteiden, ja erityisesti tulonjakoon, köyhyyteen ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyvien toimenpiteiden toteuttamisessa (Yerlikaya & Öcal 2015). Yerlikaya & Öcal (2015) ovat luokitelleet (ks. kuva 2).

KUVA 2. Liikunnan ja sosiaalipoliittikan suhde ja sen piiriin kuuluvien sosiaaliryhmät (mukaillen Yerlikaya & Öcal 2015)

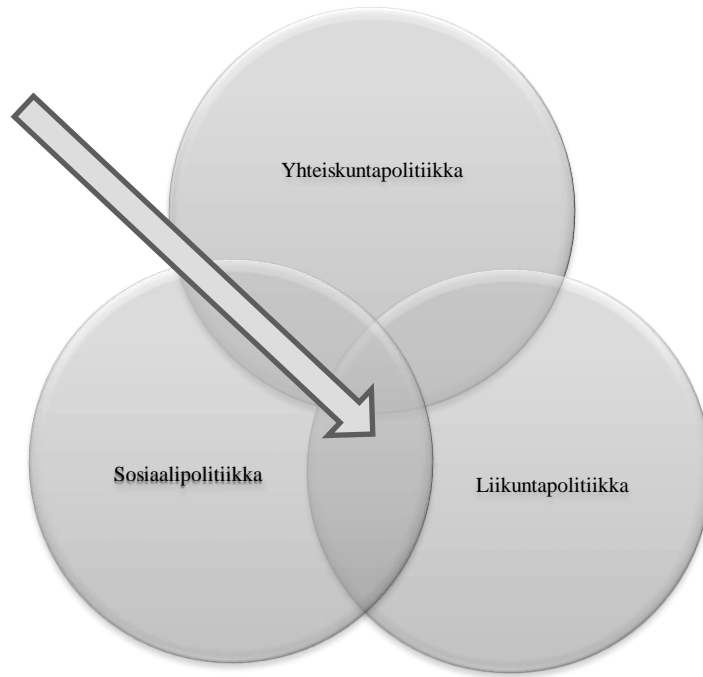
Liikunnan sosiaalipoliittikan riskiryhmiin kuuluvat vammaiset ihmiset, pienituloiset sekä lapset, jotka elävät vaikeissa olosuhteissa tai ovat laitoshoidossa. Yerlikaya & Öcal (2015) osoittavat, että liikunnan ja sosiaalipoliittikan välillä on vahva yhteys. Näiden ryhmien osallistumisesta

liikuntaan on tuettava sosiaalipolitiikan puitteissa, sillä liikunta korreloi sosiaalipoliittisesti epäoikeudenmukaisen terveyden, tulonjaon ja koulutuksen kanssa (Yerlikaya & Öcal 2015; Saari 2020, 43). Se voi myös liittyä sosiaaliseen syrjäytymiseen, syrjintään sekä lasten, nuorten, vammaisten ja vanhusten oikeuksien suojelemiseen. Näiden ryhmien liikuntaan osallistumisen edistäminen ehkäisee syrjäytymistä, syrjintää ja tulonjaon epäoikeudenmukaisuutta (Yerlikaya & Öcal 2015).

Vaikka Suomessa ei käytetä termiä ”liikunnan sosiaalipolitiikka” retorisenä keinona, useat eri valtioiden hallitukset sekä kansainväliset organisaatiot hyödyntävät termiä hallituksen politiikkana ja ohjelmana, erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ryhmien sekä yhteiskunnan tarpeiden suuntaan (ks. Ekholm 2017; Yerlikaya & Öcal 2015; Vuori, Lankenau, & Pratt 2004; Kelly 2011; Czapich 2020). Liikunnan sosiaalipoliittinen merkitys korostuu yhteiskunnallisten ongelmien, kuten kansalaisten sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Liikunta toimii vaihtoehtoisena hyvinvoinnin tarjoamisena muun muassa sosiaali- ja terveyspolitiikassa ja kehityspolitiikassa. Kansalliset hallitukset ovat korostaneet liikunnan ja vapaa-ajan merkitystä. Hallitukset pyrkivät torjumaan ja käsittelemään nuorten vapaa-ajan haasteita lähiöissä ja matalan sosioekonomisen aseman asuinalueilla sekä torjumaan muita sosiaalisia ongelmia, kuten liikalihavuutta, mielenterveysongelmia ja nuorisorikollisuutta (Coalter 2007).

4.5 Sosiaali- ja liikuntapolitiikan yhteys yhteiskuntapolitiikkaan

Suomen kieleen sopivaa täsmällistä käsitettä määriteltäessä on olennaista ymmärtää liikunnan sosiaalipolitiikan pohjautuvan Suomessa yhteiskuntapolitiikan kahteen eri politiikan politiikkasektoriin: liikunta- ja sosiaalipolitiikkaan (ks. kuva 3). Liikunnan sosiaalipolitiikan käsite tarkoittaa kansallisesti sekä liikunta- että sosiaalipolitiikan politiikkalohkon alle kuuluvia politiikkatoimia ja -tavoitteita.

KUVA 3. Sosiaali- ja liikuntapolitiikan suhde yhteiskuntapolitiikkaan (Uusi-Ilkainen 2024)

Käsitteen käytössä ja määrittelyssä on pyrittävä käsitteelliseen tarkkuuteen ja sanojen harkittuun valintaan. Haasteita syntyy, kun liikunta- ja sosiaalipolitiikka kohtaavat toisensa käytännön toiminnassa. Liikunta- ja sosiaalipolitiikka tarkoittavat eri asioita niin sosiaali- kuin liikuntapolitiikan toimijoiden mielessä. Valtionhallinnon on hankala torjua liikunnan eriarvoisuutta ilman täsmällistä ja vakiintunutta käsitettä. Valtion liikuntaneuvoston (2014, 10) toteuttaneen selvityksen Arto Tiuhonen esittää havainnon: ”vähän liikkuvien tai liikunnasta syrjäytyvien ongelma yhdistää liikuntakulttuurin toimijat sosiaali- ja terveysalan kanssa, vaikka kyse on myös laajemmasta yhteiskuntapoliittisesta kahtiajaon uhasta. Liikunta-alan käsitteet joutuvatkin venymään näissä kohtaamisissa, joissa vastapelaajina ovat vahvat ja perinteikkäät toimijat muun muassa yhteiskunta- ja sosiaali-, tasa-arvo- ja ikääntymispolitiikan aloilta. Liikunta ja urheilu ovat aika uusia tekijöitä näillä alueilla, joten myös liikunta-alan toimijoiden on pakko avata selkeästi omia käsitteitään ja on pakko ottaa huomioon, mitä käsitteitä alueella ennestään käytetään.” Liikunnan sosiaalipolitiikka on haastavasti määriteltävä politiikka-alue, koska tutkijat käyttävät liikunnasta erilaisia määritelmiä ja käsitteitä. Yksilöön kohdistuvia liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita asettaessa ja toimenpiteitä määriteltäessä haasteena ovat sekä siihen liittyvän ihmisryhmän sosioekonomisen aseman määrittely että liikunnan käsitteellistäminen (Valtion liikuntaneuvosto 2023; Valtion liikuntaneuvosto 2014, 10). Lisäksi tulisi pohtia, kenellä on oikeus liikunnan harrastamiseen ja oikeus kilpailulliseen

harrastamiseen yhteiskunnan turvin (Aarresola ym. 2023; Julkunen 2006; Rantala 2014, 35–37).

Yhteiskunnan tilasta ja sen kyvystä hyödyntää kaikkien kansalaisten kykyjä ja taata yhteiskunnan oikeudenmukaisuus, kertoo millaiset ovat köyhän ja sosiaalisesti syrjäytyneen väestön elinolot ja niissä tapahtuneet muutokset. Yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikkaan kuuluvat köyhyyteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen ja eriarvoisuuteen liittyvä politiikka (Saari 2005, 7; Valtioneuvoston kanslia 2018). Liikuntapolitiikka kuuluu yhdessä sosiaalipolitiikan kanssa yhteiskuntapolitiikan osa-alueisiin (Huhtanen & Itkonen 2018). Tämän takia liikuntaan liittyvä eriarvoisuus, köyhyys, yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka voidaan nähdä kytkeytyvän toisiinsa. Köyhyyden, sosiaalisen syrjäytymisen, eriarvoisuuden ja liikunnan eriarvoisuuden osalta voidaan arvioida Valtionhallinnon ja poliitikkojen harjoittaman koulutus-, sosiaali-, terveys-, talous- ja liikuntapolitiikan vaikuttavuutta (Saari 2005, 7; Mäki-Opas 2016, 111). Saaren (2005, 7) mukaan köyhien ja syrjäytyneiden osuus väestöstä sekä heidän käytettävissään olevien resurssien määrä ja rakenne ovat mitattavissa olevia poliittisen onnistumisen mittareita yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikassa. Kansalliset väestötutkimukset antavat samansuuntaisen kuvan siitä, ovatko asetetut liikuntapoliittiset tavoitteet ja niihin kohdistuneet toimenpiteet vaikuttaneet myönteisesti sosioekonomisiin eroihin liikunnassa (Mäki-Opas 2016). Lisäksi yksilön omia kokemuksia sosiaalisesti rakentuneesta eriarvoisuudesta liikuntatoiminnassa voidaan selvittää. Näistä kokemuksista on raportoitu, mutta ne eivät välttämättä näy ulospäin (Rönkkö 2018, 115–116).

Kansallisesti Suomessa liikunnan sosiaalipolitiikan käsite kattaa laajan valikoiman kysymyksiä, kuten liikunnan saavutettavuus, tasa-arvo, terveys, koulutus ja talot. Se voi myös liittyä infrastruktuuriin, kuten urheilutiloihin tai kuntokeskuksiin sekä ohjelmiin, jotka tukevat nuorten osallistumista liikuntaan ja urheiluun (Liikuntalaki 390/2015; Nuorisolaki 1285/2016). Liikunnan sosiaalipolitiikassa pyritään kehittämään politiikan linjauksia ja toimenpiteitä, jotka tukevat positiivisia vaikutuksia sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Liikunnan sosiaalipolitiikka voi sisältää toimenpiteitä, jotka edistävät terveellisiä elämäntapoja, lisäävät vähävaraisten lasten ja perheiden mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa urheilu- ja liikuntaseuroissa, takaavat tasa-arvoisen pääsyn urheilumahdollisuuksiin, torjuvat syrjintää urheilussa sekä tarjoavat taloudellista tukea urheilijoille (Itkonen 2021a & b; Opetusministeriö 2007, 85; OKM 2016). Näin määriteltynä liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet ovat läsnä kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Koska tässä tutkielmassani olen kiinnostunut taloudellisesta eriarvoisesta asemasta olevista tai sosiaalipalveluiden piiriin kuuluvista ihmisistä, kohdistan käsitteen valtioneuvoston, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- terveysministeriön maailmaan. Lisäksi tarkastelen sekä liikunta-, että sosiaalipolitiikan teemoja. Palonen (2003) on konkretisoinut politiikkakäsitteen eron englanninkielisten ”politics” ja ”policy”-käsitteiden välillä. **Policy** tarkoittaa edustuksellisen demokratian toiminnassa tapahtuvaa poliittista toimintaa, kun taas **politics** viittaa poliittisten puolueiden toimintaan sekä kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen poliittiseen vaikuttamiseen. **Policy** tarkoittaa esimerkiksi poliittisia päätöksiä, toimeenpanevaa käytäntöä ja ohjeistusta tai toimintapolitiikkaa julkisessa hallinnossa. Liikunnan sosiaalipolitiikassa on tunnistettava liikuntaan ja sosiaalipolitiikkaan vaikuttavien eri yhteiskuntapoliitikoiden kokonaisuus, johon yksittäiset liikunta- ja sosiaalipolitiikat on suhteutettava (Opetusministeriö 2007, 85). Mielestäni liikunnan sosiaalipolitiikka viittaa politiikan strategiseen päätöksentekoon, poliittisiin linjauksiin, niiden täytäntöönpanon areenoihin sekä politiikkatoimiin, jotka koskevat liikunnan roolia sosiaalipolitiikassa ja yhteiskunnassa (Ekholm 2018; Palonen 2003; Hämäläinen & Villa 2014.) Käsitteeni ei ole tarkkarajainen, mutta perustelen valintaani seuraavissa yhteyksissä sekä edellä olevissa muissa käsitteissä.

Kansainvälisessä liikunnan sosiaalipolitiikassa korostetaan, kuinka liikunta voi edistää maahanmuuttajien integroitumista yhteiskuntaan, yhteiskunnallista hyvinvointia ja terveyttä samalla, kun se tarjoaa mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen osallisuuteen (Coalter 2007; Spaaij 2014). Samanlaisia tapoja tehdä sosiaalipolitiikkaa liikuntaan perustuvilla interventioilla ja muilla urheilun keinoilla on edistetty useissa valtioissa, useilla paikkakunnilla ja toimialoilla, kuten sosiaalityössä, koulutuksessa ja sosiaalisessa osallisuudessa (Ekholm & Dahlstedt 2023, 213–2014). Ne ovat tarjonneet käsitteellisen kehyksen ymmärrykselle tutkia, kuinka erillisissä ympäristöissä risteilevä toiminta kasautuu uusiksi sosiaalipolitiikan institutionaalisiksi käytänteiksi ja rakenteiksi. Esimerkiksi Euroopan Unioni on ottanut kantaa eriarvoisuuden vähentämiseen Euroopassa ja on linjannut unionin omassa liikuntapolitiikan työpaperissa, että urheilun ja liikunnan yhteiskunnallisina tehtävänä on sosiaalisen osallisuuden, integraation ja tasa-arvon parantaminen (Council of the European Union 2020). Ruotsin valtio edistää ruotsalaisen urheiluliikkeen, tyypillisesti vapaaehtoisresurssein toimivien seurojen avulla, yhteiskunnallisia ja sosiaalipoliittisia tavoitteita (Blomqvist 2022): integraatiota (Hertting & Karlefors 2021), lasten ja nuorten liikunnan harrastamista sekä kansanterveyttä (Aggelstål & Fahlén 2015). Ekholm (2013) lisää, että rikosten ehkäisemistä on

pyrity edistämään urheilun avulla. Ruotsissa on järjestetty ja kohdennettu liikuntaa sosiaalisesti ja sosioekonomisesti heikossa asemassa oleville kaupunkialueille, missä vapaaehtoisesti toimivat urheiluseurat ovat yhteisöpohjaisten urheiluohjelmien kautta edistäneet maahanmuuttajayhteisöjen sosiaalista osallisuutta, voimaannuttamista ja muita sosiaalipoliittisia tavoitteita (Blomqvist 2022; Stenling 2015, 68; Ekholm 2018; Lawson 2005). Ruotsissa urheilua on tuettu kansanterveyden, demokratian ja integraation instrumentaalisilla edellytyksillä hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikassa koko 1900-luvun läpi (Norberg 2011). Liikunta on yksi ruotsalaisesta sosiaalityön toimintavälineestä, koska sen avulla voi löytää yhteisön, toimintaa ja sitoutumista. Liikunta tavoittaa nuoria ja syrjäytyneitä ihmisiä, jotka ovat vaarassa joutua tulla syrjäytyneiksi.

Ruotsalaiset Sport Program (SP) –ohjelmat ovat tyypillisiä esimerkkejä liikuntaan perustuvista yhteiskunnallisista ja hyvinvointiin liittyvistä interventioista (Blomqvist 2022). Sp-ohjelmia pidetään käytäntönä, joka sisältää ulottuvuuksia perinteisestä sosiaalityöstä ja hyvinvointipalveluista (Blomqvist 2022). Urheilupohjaisten interventio-ohjelmien tavoitteena on toimia sosiaalisen osallisuuden järjestelmänä ja auttaa yksilöä kiinnittymään osaksi yhteisöä. Yhtenä tavoitteena on saada sosiaalisesti syrjäytyneitä ja köyhyydessä eläviä ihmisryhmiä osallistumaan liikuntaan. Urheilupohjaisia interventio-ohjelmia kohdennetaan sosiaalisesti syrjäytyneille ja köyhyydessä eläville ihmisryhmille: ihmisille, joilla on etninen tausta ja naisille, etenkin yksinhuoltajille (Kay 2014, 90–106). He kohtaavat todennäköisemmin köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä liikuntaan osallistumisesta. Tällaisen politiikan tavoitteena on torjua liikunnan avulla köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä (Collins & Haudenhuyse 2015; Kananen 2021).

Nuorten syrjäytymisestä aiheutuvia seurauksia voi lievittää urheiluun pohjautuvilla interventio-ohjelmilla (Kelly 2011, 145). Esimerkkinä Kelly (2012, 102–114) käyttää englantilaista Positive Futures -interventio-ohjelmaa, joka pyrki keskittymään omasta yhteisöistä syrjäytyneiden nuorten sitouttamiseen, vähentämään nuorten rikollisuutta ja lisäämään nuorten osallisuutta. Positive Futures -ohjelma oli suunnattu Englannin köyhimmillä alueilla asuville riskialttiimmille ja yhteisöissä syrjäytyneille 10–19-vuotiaille nuorille. Ohjelman tarkoituksena oli edistää nuorten fyysistä aktiivisuutta ja liikunnan harrastamista, vähentää huumeiden väärinkäyttöä sekä muuttaa elämäntapoja. Ohjelma oli määritelty Englannin kansalliseksi urheilu- ja aktiviteettipohjaiseksi sosiaalisen osallisuuden ohjelmaksi (Crabbe ym. 2006, 6). Osa ohjelman alaisista paikallishankkeista rahoitettiin asuinalueille, joilla oli korkea

rikollisuus. Ekholmin ja Dahlstedtin (2023, 199) mukaan liikuntapohjaisia interventio-ohjelmia voidaan käyttää sosiaalipolitiikan keinona, jolloin sosiaalipoliittiset vaikutukset kohdistuvat tarve- ja keinolähtöiseen toimintaan. Yhteiskunnallisten tavoitteiden toteuttamiseksi ja järjestyksen ylläpitämiseksi voidaan esimerkiksi jalkapalloseuraa hyödyntää siten, että jalkapallosta tulee vallan instrumentti ja liikuntaa käytetään sosiaalipolitiikan keinona. Tämä tarkoittaa tilanteita, joissa jalkapallo toimii keinona vaikuttaa kaupunkien reuna-alueiden nuorten ryhmien muodostumiseen ja siihen, kuinka heistä muodostuu riskisubjekteja. Näille nuorille urheilutoimintaan pääsyn edellytyksenä on pääasiassa sosiaalinen tarve uudistua jalkapallon avulla.

Aggelstål ja Fahlén (2015) kehottavat yhdessä Coalterin (2007) kanssa tutkijoita pohtimaan ja problematisoimaan väitettä, että liikunta ja urheilu edistävät kansanterveydellisiä tavoitteita fyysisen aktiivisuuden lisäämisessä ja parantavat terveyttä. Pohdittavaksi jää, millaiseen liikuntaan kansalaisia tulisi kannustaa, jotta liikunnalla voidaan parantaa kansalaisten terveyttä. Yleisesti on pohdittava, millaisissa olosuhteissa liikunta edistää kunkin valtion yhteiskunnallisesti laajojen sosiaalisten ongelmien ratkaisemista: yksilön sosiaalisen yhteenkuuluvuuden puutetta, heikkoa sosiaalista pääomaa, huonoa koulutusta, epäsosiaalista käyttäytymistä, rikollisuutta tai taloudellista taantumaa. Liikunnan ja urheilun käyttämisessä sosiaalisten ongelmien ratkaisemissa on päätettävä, missä määrin liikunta ja urheilu yksinään voivat vaikuttaa tällaisten ongelmien ratkaisemiseen ja mikä on urheilun merkitys niissä sosiaalipoliittisissa ohjelmissa, joissa urheilun panosta täydennetään tai tuetaan muilla rinnakkaisilla aloitteilla (Coalter 2007). Sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin ja hyvinvointitoimiin pohjautuvia interventio-pohjaisia urheiluohjelmia on tavallisesti arvioitu ja rahoitettu lisääntyvässä määrin niiden sosiaalisten tavoitteiden perusteella (Coalter 2007). Collins ja Kay (2014) vaativat poliittisia päättäjiä resursoimaan urheilupohjaisiin interventio-ohjelmiin ja hankkeisiin paremmin resursseja ja pidentämään politiikan kestoja seitsemään tai kymmeneen vuoteen, koska sosiaaliseen syrjäytymiseen puuttuvat interventiot vaativat aikaa ja riittäviä resursseja. Silloin voidaan samanaikaisesti käsitellä useita samalle ihmiselle terveyden ja talouden suhteen kasautuneita ongelmia. (Collins 2014, 229)

5 VALTIONHALLINNON ROOLI LIIKUNNAN SOSIAALIPOLITIIKASSA

Tässä luvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseen ”Mitä on valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikka?” Esittelen tässä luvussa kansallisen liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteita ja politiikan toteutumista. Luvun keskiössä ovat valtionhallinnon julkiset liikunta- ja sosiaalipolitiikan järjestelmät. Alaluvuissa 5.2-5.4 tarkastellaan valtiota ja ylintä valtionhallintoa liikunnan sosiaalipolitiikan ohjaajana ja vaikuttajana. Tarkastelu tehdään pääasiassa liikunta- ja sosiaalipolitiikan näkökulmista.

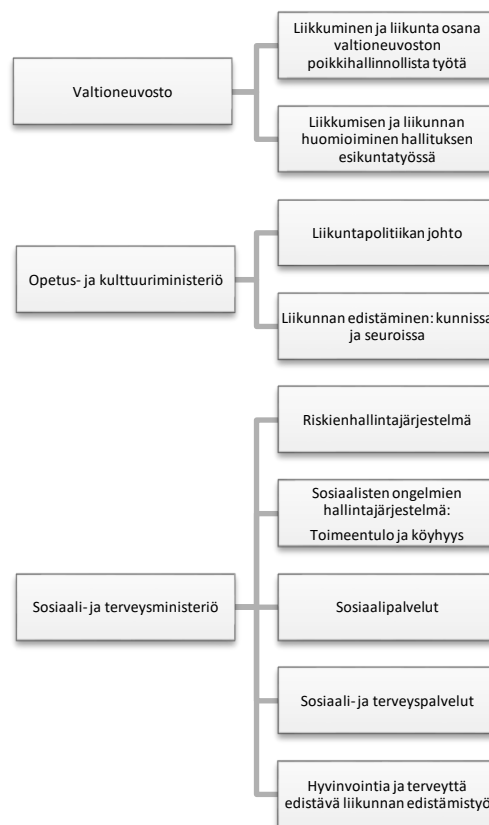
5.1 Valtionhallinnon liikunta- ja sosiaalipolitiikan yhteistyö

Kansallisen liikunta- ja sosiaalipolitiikan alueille on vuosien mittaan muodostunut vakiintunut yhteistyö. Valtion liikuntalaissa on säädetty liikuntapoliittisista toimijoista ja toimijoiden tehtävistä. Liikuntalain alaisen toiminnan järjestäminen on määritelty valtakunnallisten liikuntajärjestöjen, muiden organisaatioiden, kuntien ja valtion liikuntahallinnon välille. Liikuntalain perusteella valtion liikuntahallinnon eli opetus- ja kulttuuriministeriön nuoris- ja liikuntapolitiikan osaston tehtävänä on huolehtia liikuntapolitiikan strategisista linjauksista ja tavoiteohjelmista sekä liikuntapolitiikan koordinoinnista ja organisoinnista (Suomi 2015, 63). Yksityiskohtaisimmista liikuntapolitiikan tavoitteista voidaan säädellä puolueiden kesken hallitusneuvotteluissa ja hallitusohjelmassa (Suomi 2015, 63–65).

Yksistään suomalaisen liikuntapolitiikan keinot vaikuttavat kansalaisten liikunnan edistämiseen ovat rajalliset. Julkishallinnolla on vahva rooli ja merkitys suomalaisten arjessa. Suomalainen ja pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on edistänyt tasa-arvoa ja kansalaisten hyvinvointia. Julkisen sektorin vahva kiinnostus liikunta-asioihin ja kansalaisen hyvinvoinnin edistämiseen on näkynyt muun muassa koululiikunnassa, valtion rahoittamissa liikkuvat-ohjelmissa ja valtion liikuntapoliittisessa ohjauksessa. Yerlikayan ja Öcalin (2015) mielestä kansallisten valtioiden on helpompi toteuttaa liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteita, ja tehokkaampaa levittää liikuntaa koko väestöön, kun liikunta sisällytetään kansallisen hallituksen hallitusohjelmaan sekä valtakunnallisiin politiikkaohjelmien. Liikunnan sosiaalipolitiikan toteuttaminen on vaikuttavampaa, kun se yhdistetään politiikkaohjelmien alaisuudessa toteutettavien hankkeiden kanssa. Esimerkiksi Kataisen hallitus (22.6.2011-24.6.2014) halusi saada kokonaiskuvan vähäisen liikkumisen kustannuksista ja yhteyksistä syrjäytymiseen (Kokkonen 2015, 345). Kokkonen (2015, 345) lisää viitaten Rissaseen,

Valtoseen ja Asikaiseen (1995), että tietoa on tarvittu aiemmin 1990-luvulla myös aktiivisten ja liikkumattomien kansalaisten palvelutarpeiden eroista, terveyden edistämisestä ja eri väestöryhmille suunnattujen toimien tehosta.

Liikunta-, sosiaaliturva- ja sosiaalipalvelulaeissa on sovittu valtionhallinnon eri hallinnonalojen välisestä yhteistyöstä. Työnjakopykälät liikunnan sosiaalipolitiikasta ovat yksiselitteisiä: liikuntatoiminta ja liikuntapolitiikka kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriölle. Sosiaali- ja terveysministeriön taas vastaa kansalaisten hyvinvoinnista, sosiaaliturvasta ja sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä. Valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikan johtamisesta vastaa valtioneuvosto ja hallitusohjelma lukuisine toimenpidesuunnitelmineen ja hallituksen kärkihankkeineen. Valtionhallinnon suhde ja toimijoiden ulottuvuudet liikunnan sosiaalipolitiikkaan havainnollistetaan kuvassa 4. Liikunnan sosiaalipolitiikka edellyttää uudenlaisia hallinnollisia prosesseja sekä valtion ja muiden toimijoiden välisten suhteiden ja uudelleenmäärittelyä. Institutionaalista näkökulmasta keskeistä on sektori- ja hallinnonrajat ylittävä yhteistyö ja koordinaatio (STM 2023; Valtion liikuntaneuvosto 2023a). Tämä edellyttää niin eri toimintapolitiikkojen ja hallinnontasojen kuin eri hallinnonalojen ja palveluiden yhteensovittamista (Ekholm 2022; OPM 2007)

KUVA 4. Valtionhallinnon suhde ja ulottuvuudet liikunnan sosiaalipolitiikkaan. (Mukaiu Niiranen 2010, 93; Valtion liikuntaneuvosto 2023a; Valtion liikuntaneuvosto 2023b, Valtion liikuntaneuvosto 2023c).

Valtionhallinnossa liikuntaa edistetään eri ministeriöiden välisenä yhteistyönä ja kunkin ministeriön omalla hallinnonalallaan. Liikunta on monien tekijöiden summa. Eri ministeriöiden toiminnan ulottuvuuksia liikuntaan ja liikuntaedellytysten tuottajina on tunnistettu ja niiden asemaa on vahvistettu strategisessa liikuntapolitiikassa viime vuosina. Hallinnonalojen yhteistyöntarve tiedostettiin jo useampi vuosikymmen sitten, mutta yhteistyö oli pidemmän aikaa satunnaista. Valtionhallinto ja poliittiset päättäjät ovat vaatineet hallinnoja tekemään yhteistyötä poliittisella toimintaohjelmillaan ja eri hallinnonaloille asetetuilla työryhmillä. Eri hallinnonalojen vaikutusta riittämättömälle liikunnalle on arvioitu ja se helpottaa valtionhallinnon strategista liikunta- ja sosiaalipolitiikan suunnittelua (Valtion liikuntaneuvosto 2023b). Liikunnan avulla voidaan toteuttaa muiden ministeriöiden hyvinvointipolitiikan tavoitteita. Eri ministeriöille on laadittu liikunnan tuloskortit (Valtion liikuntaneuvosto 2023a). Ministeriöiden ja valtioneuvoston keskuskanslian alaisuuteen on perustettu liikuntapolitiikan koordinaatioitoimielin (LIPOKO 2020-2023), joka osaltaan jatkaa terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan neuvottelukunnan (TEHYLI) työtä. Liikunta- ja sosiaalipolitiikan sekä valtionhallinnon ulottuvuutta tai potentiaalista vaikutettavuutta liikunnan eriarvoisuuden ulottuvuudessa on arvioitu yksittäisillä arvioinneilla ja selvityksillä (Valtion liikuntaneuvosto 2023; OKM 2023; Aarresola ym. 2023). Nämä selvitykset ja arvioinnit sekä helpottavat valtionhallinnon toiminnan suunnittelua että toteutusta. Liikuntapoliittisen selonteon on todettu useasti määrittävän valtionhallinnon nykyistä sekä tulevaisuuden liikunta- ja sosiaalipolitiikkaa (Valtioneuvosto 2018). Vuonna 2007 OKM (2007, 84) on todennut, ettei harrastustoiminnan aktivoimisella pystytä korvaamaan arki- ja asiointiliikkumisen vähenemistä, jolloin tästä kehityssuunnasta on seurannut yhteistyön välttämättömyys hallinnonalojen kesken. Samalla eri hallinnonaloilla tehtävistä päätöksistä tulisi tehdä ennakkovaikutusten arvioinnit ihmisten hyvinvoinnille (OKM 2007, 84).

Suomen liikuntapolitiikalla on ominaista sosiaalidemokraattisiin lähtökohtiin perustuva liikunta- ja sosiaalipolitiikan toteuttaminen (Spaaij 2014, 283). Sosiaalidemokraattisiin lähtökohtiin perustuvalla politiikan toteuttamalla liikunnalla on valtava ulkoinen arvo kollektiivisen hyvän edistämisessä. Sosiaalidemokraattisen näkökannan mukaan liikunta

tarjoaa monia etuja. Se toimii eräänlaisena sosiaalisena ja kulttuurisena liimana. Tästä näkökulmasta lähtevää liikuntapolitiikkaa ohjaa pääasiassa valtio, ja sillä pyritään jakamaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta markkinasuuntausten edessä (Spaaij 2014, 283; Hylton & Totten 2013, 37–79). Sosiaalidemokraattisesta näkökulmasta tarkasteltuna liikuntapolitiikan edistämisen keskeisenä tavoitteena on eriarvoisuuden poistaminen vähentämällä liikuntaan osallistumisen esteitä. Yhteiskunnan ja eri asiakasryhmien tarpeet ja toiveet on tunnistettava, jotta liikunnan tarjoajat eivät uudelleen jaa sosiaalista eriarvoisuutta yhteiskunnassa (Hylton & Totten 2013, 37–39). Siksi yhteiskunnan on tarjottava osallistavia, matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia paikallisissa liikuntapaikoissa. Esimerkiksi Belgian Flanderissa on tehty liikunnan sosiaalipoliittisia aloitteita helpottamaan köyhien ihmisten osallistumista liikuntaan (ks. Vandermeerschen, Van Poppel & Scheerder 2016). Tämänkaltaisen politiikka vaati erityistä keskittymistä inklusion toteutumiseen. Vandermeerschen, Van Poppel ja Scheerder (2016) mukaan politiikkatoimenpiteet tulee tehdä ja panna täytäntöön yhteistyössä asiaankuuluvien kumppaneiden, kuten kunnallisten palvelujen tai kansalaisjärjestöjen kanssa.

Suomessa julkinen hallinto osallistuu ja huolehtii muun muassa kansalaisten hyvinvointipalveluista, terveydenhuollosta, sosiaaliturvasta ja sosiaali- sekä liikuntapalveluista. Valtio, kunnat ja hyvinvointialueet jakavat vastuun kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja liikuntaa edistävästä palveluista. Liberalismin myötä Suomessa on alettu vaatimaan kansalaisia ottamaan vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Kansalaisilla on oma vastuu huolehtia omasta hyvinvoinnista. Kansalaisyhteiskunta on myös mukana vastuunkantajana, usein kansallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen, hyväntekeväisyjärjestöjen, urheiluseurojen tai kirkon kautta. (Niiranen 2010, 90; Saari 2020; Aaltio 2013; Aarresola ym. 2023)

Suomessa liikunta- ja sosiaalipolitiikkaan liittyvä julkishallinto muodostuu valtion ylimmistä toimielimistä, valtion hallintojärjestelmästä sekä kunnallis- ja maakuntahallinnon järjestelmästä. Valtion ylimmät julkiset toimielimet ja valtion hallintojärjestelmä muodostavat julkisen politiikan järjestelmän. Suomen hallitus eli valtioneuvosto kuuluu ylimpään toimielimeen, joka johtaa Suomen julkista politiikkaa ja käyttää poliittista ohjausvaltaa esimerkiksi erilaisten ministeriörajat ylittävien politiikkaohjelmien ja valtion budjetin kautta. Valtion organisaatiot käyttävät toiminnassaan julkista valtaa esimerkiksi määrätessään lainsäädännöllä sosiaaliturvan minimirajoista tai, kuinka hyvinvointialueiden tulee pärjätä tietyn suuruisella rahallisella summalla ja samanaikaisesti hoitaa niille asetetut lakisääteiset

velvoitteet. Valtio osallistuu niiden peruspalvelujen tuottamiseen tai rahoittamiseen, jotka ovat säädetty kuntien ja hyvinvointialueiden tehtäviksi. Julkisen sektorin liikunta- ja sosiaalipoliittiseen toimintaan sisältyy lukuisia ratkaisuja, jotka vaikuttavat yhteiskunnan talouteen, kansalaisten arkeen kuin työyhteisöjen toimintaan. (Niiranen 2010, 92–93; Valtion liikuntaneuvosto 2023a; Valtion liikuntaneuvosto 2023b; Valtion liikuntaneuvosto 2023c) Suomessa kunnilla ja hyvinvointialueilla on keskeinen rooli ihmisten liikunnan harrastamisen tukemisessa, mikä ilmenee sekä lakisääteisinä velvoitteina että vapaaehtoisina ratkaisuna (STM 2023).

Valtio ohjaa liikuntapoliittisia linjauksia ja päämääriä informaatio-, resurssi- ja säädösohjauksella. Niitä käytetään samanaikaisesti rinnakkain ja samanaikaisesti tukemalla toisia ohjausmuotoja. Liikunnan sosiaalipoliitikassa tämä tarkoittaa, että liikunnallista elämäntapaa edistetään, liikunnan eriarvoisuutta vähennetään, terveys- ja hyvinvointieroja kavennetaan eri sosiaaliryhmien välillä, alueilla tai sukupuolten välillä, ja liikunnan harrastamista tuetaan tutkimustiedon, valtionavustusten, hankkeiden, valtion rahoittamien palveluiden ja sosiaaliturvan sekä lainsäädännön avulla. (Aho & Huuromäki 2020, 321; OKM 2023; STM 2023; STM 2022, 43) Valtionhallinnon strategisessa johtamisessa ja poliittisten tavoitteiden toimeenpanemisessa valtionhallinnon toimeenpanevalla ministeriöiden tasolla on ollut haasteita hallinnonrajat ylittävässä ja poikkisektoriaalisessa yhteistyössä, sillä ministerit ja ministeriöt ovat haluttomia luopumaan omasta sektorikohtaisesta valta-asemastaan. Hallituksen strategiset linjaukset saattavat jäädä myös abstrakteiksi ja etäisiksi, koska osa strategisista suuntaviivoista otetaan Euroopan unionista poliittisista asiakirjoista (Kananen 2017b, 166). Kansallinen lainsäädäntö säätelee liikunnan huomioimista liikunta-, hyvinvointi-, terveys- ja sosiaalipalvelujen järjestämisessä ja sosiaaliturvan kautta tarjottavien etuuksien tarjoamisessa.

Liikuntalaissa on asetettu liikunnalle ja urheilulle lainsäädännöllisiä tehtäviä ja tavoitteita. Liikuntalain tavoitteena on jonkin asiantilan ”edistäminen” ei saavuttaminen (Pyykkönen & Rikala 2018, 34). Liikuntalaissa on määritelty urheilun ja liikunnan roolia suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Niistä käytettävillä käsitteillä on siten lainsäädännöllinen perusta. Liikuntalain (390/2015) kolmannessa pykälässä (3.2.2023/144) liikunnalla tarkoitetaan ”kaikkea omatoimista ja järjestettyä liikunta- ja urheilutoimintaa paitsi huippu-urheilua.” Vuoden 2015 liikuntalain (390/2015) tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen

toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalaistoimintaa...” (Itkonen 2021, 10–11). Tämä koskettaa yhteiskunnan hyvinvointipolitiikan toteuttamista liikunnan avulla, jolloin keskeisenä tavoitteena on laajentaa ihmisten liikuntaharrastusta uusiin väestöryhmiin (Paavola 2004, 92). Laki tavoittelee eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Liikuntalaille asetettujen tavoitteiden toteutuminen määritellään tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, yhteisöllisyyden, monikulttuurisuuden, terveiden elämäntapojen sekä ympäristön kunnioittamisen ja kestäväen kehityksen lähtökohdista (Liikuntalaki 390/2015). Valtion liikuntapolitiikan tavoitteena on tulevaisuudessa saada nykyistä laajemmat väestöryhmät liikkumaan terveytensä kannalta riittävästi. Liikuntalain laaja-alainen tavoitteellisuus merkitsee Itkosen (2021b, 11) mukaan sitä, että liikkuminen on nähty entistä enemmän hyvinvointipolitiikaksi. Liikuntalain tavoitteena on, että mahdollisimman moni voisi harrastaa liikuntaa omista lähtökohdistaan tasa-arvoisesti. Liikunnan harrastaminen ei ole mahdollista ilman yhteiskunnan tarjoamaa tukea, ja oikeus liikunnan harrastamiseen kuuluu kansalaisten peruspalveluihin (Paavola 2004, 93).

Lainsäädännöllisten periaatteiden lisäksi liikunnan sosiaalipoliittinen merkitys on huomioitu poikkihallinnollisesti eri ministeriöiden työssä erilaisten hankkeiden ja työryhmien kautta. Suomalainen normipohja ja poliittiset ohjelmat luovat hyvät edellytykset liikunnan sosiaalipolitiikalle ja liikunnan taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiselle (STM 2013, 11).

5.1.1 Valtioneuvoston kanslian rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa

Kansalliseen valtionhallinnon muodostavat keskus-, alue- ja paikallishallinto. Keskushallintoon kuuluvat ministeriöt ja niiden hallinnonalaiset valtakunnalliset virastot ja laitokset. (Valtiovarainministeriö 2024) Valtionhallinnosta säädetään perustuslaissa. Perustuslain (1999) 10. luvun 116 §:ssä todetaan valtion keskushallintoon kuuluvan valtioneuvoston ja 12 ministeriön lisäksi virastoja, laitoksia ja muita toimielimiä (Valtion liikuntaneuvosto 2023c, 6). Eduskunnan alaisesta hallinnosta säädetään erikseen lailla Perustuslaki 1999). Kukin ministeriö vastaa toimialallaan valtioneuvostolle kuuluvien asioiden valmistelusta ja hallinnon toiminnasta. Ministeriöiden toimialoista säädetään valtioneuvoston ohjesäännössä ja tehtävistä ministeriöistä annetuissa asetuksissa. Valtiovarainministeriön (2024) mukaan ministeriötasolla keskitytään strategiseen ohjaukseen. Kunkin hallinnonalan operatiiviset tehtävät hoidetaan virastoissa. (Valtiovarainministeriö 2024) Ministeriöt voivat harkintansa mukaan puuttua liikuntapoliittisiin ratkaisuihin oman harkintansa mukaan

ohjausmuotojen: lainsäädännön, määrärahopolitiikan (budjettivarojen jako) ja tulos- ja informaatio-ohjauksen avulla. Ministeriön vaikuttamisen keinoina ovat myös tutkimus- ja koulutustoiminta (Paavola 2004, 96).

Valtioneuvoston keskushallintoa johtaa valtioneuvoston kanslia, jota johtaa Suomen pääministeri. Valtioneuvoston muodostaa pääministeri ja eduskuntavaaleissa valittujen eduskuntapuolueiden neuvottelema hallituspuolueet ja ministerit. Valtioneuvostoa johtaa Suomen pääministeri. Valtioneuvosto vastaa yhdessä ministereiden kanssa hallitusohjelman kirjauksista ja tavoitteiden toteuttamisesta ministeriön oman vastualueen ministeriössä. Valtioneuvoston kanslian vastuulla ovat yhteiskuntapoliittiset suunnittelutehtävät ja asiat. Kanslia koordinoi useita poikkihallinnollisia hankkeita ja toimielimiä. Valtioneuvoston kanslian poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja hallitusohjelman kirjausten koordinointi liittyvät liikuntaan, liikkumiseen ja sosiaalipolitiikkaan. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b, 13). Valtioneuvoston keskeiset toimenpiteet liikunnan edistämiseksi ovat poikkihallinnollisen yhteistyön edistämisessä ja päätöksenteon tukeminen valtioneuvostossa (Valtion liikuntaneuvosto 2023b, 11).

Hallitusohjelmat

Valtionhallinto on 1990-luvulta lähtien hallitusohjelmilla pyrkinyt ohjaamaan ja suuntamaan liikuntakulttuuria ja on ohjelmissa määritellyt yleislinjan, joilla on ohjattu opetus- ja kulttuuriministeriön toimia. ”Tämä on korostanut hallitusohjelmien valmisteluprosessin merkitystä, johon liikuntakulttuurin ja järjestötoimijat ovat osaltaan päässeet vaikuttamaan jo ennen vaaleja tai hallitusneuvottelujen aikana”, selittää Kokkonen (2015, 261). Esimerkiksi Paavo Lipposen II hallitusohjelmaan sisältyi liikunta omana kokonaisuutenaan. Käytäntö on jatkunut siten, että liikunta on hallitusohjelmissa liitetty osaksi hyvinvointi- ja terveystieteitä. Liikuntapolitiikan ytimeen ovat nousseet terveyttä edistävä liikunta ja lasten sekä nuorten liikunta. Valtiovallan tavoitteena on ollut hillitä liikunnan avulla sosiaali- ja terveystieteiden kasvua. (Kokkonen 2015, 261) Kokkonen (2015, 264) toteaa, että hallitusohjelmat eivät ole tuoneet radikaalia muutosta suomalaiseen liikuntapolitiikkaan, jonka keskeisenä kohteena on pysynyt järjestäytyneet liikunta. Se on hyötynyt valtion, kuntien ja järjestötoimijoiden yhteistyöstä.

Liikunta on ollut esillä hallitusten ohjelmissa vaihtelevasti. Hallitusohjelmat ovat hallituksen kuuluvien puolueiden hyväksymä toimintasuunnitelma hallituskaudelle. Siinä on sovittu hallituksen tärkeimmistä tehtäväalueista (Paavola 2004, 95). Hallitusohjelmat ovat tehokkaita ohjaamaan suomalaista politiikkaa. Hallitusohjelmiin sitoutuneet hallituspuolueet sitoutuvat rahoittamaan hallitusohjelmissa kirjattuja poliittisia tavoitteita. Hallitusohjelmien toimintakausi on korkeintaan neljä vuotta, mikä on varsin lyhyt aika tehdä isoja yhteiskunnallisia uudistuksia. (Pyykkönen & Rikala 2018, 34; Saikkonen ym. 2022, 337) Käytännössä hallitusohjelmaa toteutetaan eri ministeriöissä osana näiden toiminta- ja taloussuunnittelua sekä vuosittaista valtion talousarviovalmistelua ja toteutusta. Hallitusohjelman eri tavoitteita ja toimenpiteitä toteutetaan eri ministeriöiden välisinä politiikkaohjelminä. (Paavola 2004, 96)

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen (2011–2014) ja Stubbin hallitusohjelmissa sitouduttiin edistämään koko elämän mittaista liikunnallista elämäntapaa. Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa on huomioitu ensimmäisen kerran myös vähän liikkuvat ja eriarvoisuus. (Valtioneuvosto 2011, 7, 37, 55). Kataisen hallitusohjelmassa nostettiin esille liikunnan merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä ja uudistettiin valtion liikuntalaki (Valtioneuvosto 2011, 37; Kokkonen 2015, 345) Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (2011) painopistealueita olivat eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Liikunnalla on kaikissa näissä huomattava merkitys. Kataisen hallitusohjelman mukaisesti eriarvoisuuden vähentäminen otettiin huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja sisällytetään kaikkien hallinnonalojen ja ministeriöiden toimintaan. Tämä vaikutti siihen, että fyysisen aktiivisuuden edistäminen sidottiin vahvemmin yhteiskunnan eri sektoreiden toimintaan. (STM 2011, 11).

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) hallitusohjelma oli strateginen asiakirja, jossa eriarvoisuudesta on mainittu, että tavoitteena on edistää kansalaisten liikkumista, terveyttä, hyvinvointia sekä vastuunottoa omasta elämästä sekä vähentää eriarvoisuutta (Valtioneuvoston kanslia 2015, 21). Sipilän hallitusohjelman tavoitteena oli lisätä tunti päivässä liikuntaa laajentamalla Liikkuva koulu -hanke valtakunnalliseksi (Valtioneuvoston kanslia 2015, 17).

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa (2019–2023) tavoitteina olivat muun muassa liikunnan ja eriarvoisuuden vähentäminen ja köyhyyden torjunta, liikunnan lisääminen kaikissa

väestöryhmissä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien aikuisten liikunnan harrastamisen tukeminen toimeentulotuen osana. (Valtioneuvosto 2019, 146, 176). Marinin hallitusohjelmassa tavoitteena oli myös perusparantaa lähiliikuntapaikkoja ja tukea uusien rakentamista ja laajentaa Liikkuva koulu -ohjelman kokonaisuus kaikkiin ikäryhmiin (Valtioneuvosto 2019, 147).

Hallitus ohjaa julkista politiikkaa politiikkaohjelmilla. Politiikkaohjelma-malli on kehitetty valtion keskushallintohankkeen yhteydessä. Ohjelmien tavoitteen on löytää hallinnonalat ylittäviä ratkaisuja niille yhteisiin hankkeisiin. Politiikkaohjelmamalli otettiin käyttöön Matti Vanhasen I hallituksen ohjelmassa. Ohjelmien tavoitteena on löytää hallinnonalat ylittäviä ratkaisuja niille yhteisiin haasteisiin. Politiikkaohjelmat kokoavat eri hallinnonalojen ja eri toimijoiden toimenpiteitä hallituksen priorisoimien poikkihallinnollisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Niiden keskeinen tavoite vahvistaa poliittista ohjausta ja tuoda esiin valtioneuvoston poliittisen tahtotilaa, jolla vaikutetaan resurssien kohdentamiseen ministeriöissä. Hallitusohjelmassa määritellään politiikkaohjelman politiikkakehys ja hallituksen strategia-asiakirjassa määritellään politiikkaohjelman asema päätöksentekoprosessin osaksi (ks. myös Valtioneuvoston kanslia 2009) (Saari 2013, 316).

Kansallisen tason liikunnan ja sosiaalipolitiikan politiikkatoimet ovat perustuneet hallitusohjelmien linjauksiin niin toimeenpanossa kuin uusien politiikkatoimien valmistelussa. Ministeriöissä toteutetaan pääasiassa politiikkatoimia, joille hallitusohjelma antaa perustelut. Politiikkatoimilla tarkoitetaan poliittiseen strategiseen päätöksentekoon ja niiden täytäntöönpanoon liittyviä linjauksia ja toimia. Suomessa politiikkatoimien asiakirjoja ovat strategiat, valtioneuvoston periaatepäätöksiä, suuntaviivoja ja suunnitelmia. Politiikkatoimien asiakirjoista tutkitaan tavallisesti niiden sisältöä ja niiden prosessia (Hämäläinen & Villa 2014). Kokkonen (2010, 299–300) tarkentaa hallitusohjelmien merkityksen kasvaneen, sillä hallitusten toimikaudet ovat jatkuneet vaalikauden mittaiseksi ja hallitusohjelmalla on lainsäädännöllinen asema. Vuoden 2000 voimaan tulleen perustuslain (1999) 61 §:n mukaan eduskuntapuolueet neuvottelevat hallitusohjelmasta ja valtioneuvoston kokoonpanosta. Hallitusten kokoonpanot ovat olleet laajapohjaisia enemmistöhallituksia, joiden perusoletuksena on, että hallituksen toiminta kestää koko vaalikauden. Tämä antaa mahdollisuuden yksityiskohtaisen ohjelman laadintaan. Yksityiskohtaisessa hallitusohjelmassa korostuu erilaisten kirjausten merkitys hallinnonalojen ohjauksessa ja toiminnassa (Valtioneuvoston kanslia 2007, 31).

Kansalaisten hyvinvoinnin, liikunnan ja sosiaalisten riskien hallintajärjestelmään ja sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmään kuuluvia toimenpiteitä ja edellytyksiä ohjataan lainsäädännön ja eduskunnan hyväksymän vuosittaisen budjetin ohella informaatio-ohjauksen välineillä, kuten kehittämis- ja politiikkaohjelmilla. Hallitusohjelmiin on vuodesta 2003 alkaen liitetty kansallisten kehittämisohjelmien lisäksi ministeriörajat ylittäviä toiminta- ja politiikkaohjelmia. (Niiranen 2010, 94; Virta 2021) Kehittämisohjelmien avulla johtaminen kuvastaa halua etsiä uudenlaisia ratkaisuja laajempiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, ministeriörajat ylittävää yhteistyötä tai siihen pyrkivällä vastuun jakoa (Niiranen 2010, 84; Sihto 2011) Aarnikka ym. (2011, 7) toteavat politiikkaohjelmien lisännen ja lisäävän julkishallinnossa poikkihallinnollista työtettä. Toimintaohjelmien hajanainen toteuttaminen on yleistä ohjelmatyössä, jonka takia ohjelmien toteutuksissa ei yllätä käytännöntasolle, vaan ne jäävät pinnalliseksi.

Seuraavaksi esittelen kaksi liikunnan sosiaalipolitiikkaan liittyvää kansallista kehittämisohjelmaa:

Peruspalveluohjelma

Vuodesta 2008 lähtien valtiontalouden kehyspäättöksen yhteydessä valmisteliin ensimmäisen kerran lakisääteinen peruspalveluohjelma ja liittyvä peruspalvelubudjetti. Peruspalveluohjelma on osa valtiontalouden kehystä. Kulloisenkin hallituksen kuntapolitiikkaa ja kuntien peruspalveluihin käytettävää budjettia linjataan aina seuraavaksi neljäksi vuodeksi peruspalveluohjelmalla ja peruspalvelubudjetilla. Valtiovarainministeriö laatii peruspalveluohjelman osana Peruspalvelujen tila -raportit, jotka ovat osa lakisääteistä peruspalveluohjelmaa. Niiden keskeinen tehtävä on antaa eri hallinnon tasoilla oleville päätöksentekijöille yleiskuva suurten väestöryhmien tarvitsemista ja valtion kunnille antamista peruspalveluista. Peruspalveluohjelmassa ja -budjetissa arvioidaan kuntien tulojen menojen kehitystä sekä kuntatalouden tilaa. (Niiranen 2010, 95; Valtiovarainministeriö 2014.).

Kansallinen liikuntaohjelma 2010

Syrjäytyminen nousi yhteiskunnalliseksi huolenaiheeksi 2000-luvun alussa, minkä vaikutuksesta liikuntapoliittisissa asiakirjoissa ja -puheissa lisääntyivät maininnat syrjäytymisestä ja tietoa liikunnan syrjäytymisen ennalta ehkäisemisestä (Rantala 2014, 56). Kansallista liikuntaohjelmaa valmistelleen toimikunnan loppuraportissa on pohdittu liikunnan

syрjäytymistä ehkäisevien vaikutuksien lisäksi liikuntaa vähän liikkuvien näkökulmasta ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta:

”Sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta liikunnasta voivat hyötyä kaikki väestöryhmät, mutta erityinen sosiaalistava merkitys liikunnalla voi olla syrjäytyneille ja syrjäytymisuhan alla oleville. --- Liikunnan avulla on mahdollista lisätä osallistumisen ja osallisuuden kokemuksia. --- Kulttuurinen kynnys liikuntapalveluiden käyttöön voi olla liian korkea heille, jotka eivät ole sisäistäneet vallitsevia liikuntakäytäntöjä.” (Rantala 2014, 56; Opetusministeriö 2008, 14).

5.1.2 Opetus- ja kulttuuriministeriön rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa

Opetus- ja kulttuuriministeriön (jäljempänä OKM) linkittyminen liikunnan sosiaalipolitiikkaan on keskeinen, koska opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on yleinen vastuu kansallisen liikuntapolitiikan koordinoinnista ja liikunnan toimialan ohjauksesta. OKM:n tehtävänä on edistää liikunnallista elämäntapaa, ohjata kuntien liikuntapalveluita, liikuntaa osana varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta, taiteen perus- opetusta ja vapaata sivistystyötä ja ammatillista koulutusta. OKM vastaa liikunnan edistämisestä osana nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyötä ja korkea-asteen koulutusta sekä korkeakoululiikuntaa. (Valtion liikuntaneuvosto 2023c, 12) OKM ohjaa ja johtaa liikuntapolitiikkaa (ks. kuva 5).

Liikuntapolitiikan ohjaus

KUVA 5. Liikuntapolitiikan ohjaus. (Mukaillen Virta 3.12.2021)

Valtion liikuntapolitiikan ja liikunnan toimialan ohjaus vuosien 2019–2023 aikana on toteutunut kolmella eri tavalla. *Tulosohjauksella* OKM:n ja viraston esimerkiksi aluehallintovirastojen välille laaditaan tulossopimus. Valtioneuvoston keskeisimmät

tulosohjauksen ohjausvälineet ovat valtion talousarvio ja ministeriön ja viraston tai valtionavustusta saavan organisaation välille laadittava tulossopimus tai tavoiteasiakirja. Tulosohjaussopimus ja tavoiteasiakirja ovat luonteeltaan strateginen ja se laaditaan neljä vuotiseksi hallituskaudeksi. Vuosittain OKM käy tulosohjattavan viraston kanssa tulosneuvottelut ja päivittää tulossopimusta. (Virta 2021)

Tavoiteohjauksella opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa organisaatioita ja yhteisöjä, jotka saavat toimintaansa euromääräisesti merkittäviä valtionavustuksia tai joiden rahoituskokonaisuudesta valtionavustus muodostaa suuren osan. Valtionavustusta saavan organisaation tai yhteisöjen ja OKM:n välille laaditaan tavoiteasiakirja. Liikunnan sosiaalipolitiikan osalta tällainen tavoiteohjaussuhde on esimerkiksi OKM:n ja Olympiakomitean välillä.

Valtion tekemä liikuntapolitiikka on ollut perinteisesti liikunnan määrärahopolitiikkaa ja avustusten myöntämistä liikunnan eri tarkoituksiin. Määrärahan jakaminen on perustunut liikuntalain perusteiden mukaisesti ja hakijoita oikeudenmukaisesti kohdellen. (Paavola 2004, 85). OKM toimii jakaa omalla hallinnonalallaan valtionavustuksia. Valtionavustukset ovat valtion varoista myönnettävää harkinnanvaraista julkista rahoitusta eli *resurssiohjausta*. Niillä tuetaan yhteiskunnallisesti tarpeelliseksi katsottavaa toimintaa tai hanketta. Valtionavustustoimintaa säätelee yleislakina valtionavustuslaki, joka määrittelee, millaisia valtionavustuksia myönnetään joko yleisavustuksina tai erityisavustuksina. Kunnille, kuntayhtymille ja kuntakonserneihin kuuluville toimijoille myönnetään vuosittain harkinnanvaraisia valtionavustuksia merkittävä määrä. OKM:n tehtäväalueilla haettavissa oleviin avustuksiin kuuluvat kuntien liikuntatoimintaan maksettavat valtionosuudet, seuratoiminnan kehittämiseen tarkoitettu seuratuki tai liikunnallisen elämäntavan hankkeisiin myönnettävät erityisavustukset. Erityisavustukset voivat olla myös kertaluontoisia eduskunnan hyväksymässä talousarviossa esitettyjä määrärahoja.

Vuonna 2019 valtion talousarvioesitykseen sisältyi erillisen miljoonan euron määrärahan, erityisavustuksen vähävaraisten perheiden 7–15-vuotiaiden lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen tukemiseen. Erityisavustuksella edistettiin pääministeri Marinin hallituksen ja valtion vuoden 2019 talousarvioesitykseen sisältyvää strategista tavoitetta liikunnan aktiivisesta ja osallistavasta kansalaistoiminnasta (Sipilä 3.9.2019).

Harkinnanvaraista avustusta jaettiin aluehallintovirastojen kautta kunnille, jotka myönsivät edelleen avustusta paikallisille liikuntaa edistävälle yhdistyksille. (Virta 2021; Lehtonen 2020; OKM 2020, 63–64; Turunen, Hakamäki & Laine 2022, 28). Avustuksella tuettiin vähävaraisten perheiden lasten tai nuorten perusliikuntatoimintaa, mikä tarkoittaa viikoittaista harrastamista seuran ohjatussa liikuntatoiminnassa. Avustusta ei voinut käyttää hallintokulujen kattamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuonna 2019 erityisavustusta Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnille ja kaupungeille yhteensä 240 000 €. Tampereen kaupunki sai kyseistä avustusta 40 000 € ja Seinäjoen kaupunki avustusta 28 000 € (Aviavustukset.fi 2024). Seinäjoen kaupunki toteutti avustuksen käytön hankemuotoisena, jossa mukana kaupungin mukana oli 14 urheiluseuraa. Hankkeen tavoitteena oli auttaa perheitä, joiden harrastamisen kustannukset olivat kasvaneet liian korkeiksi. Hankkeen aikana seurat hakivat kunnalta rahaa vähävaraisten lasten harrastuskustannuksiin toimittamalla lapsista lukumäärän. Avustusta myönnettiin kuukaudessa seuran perustoiminnan eli viikoittaisen ohjatun liikuntatoiminnan maksuihin tai kausimaksuihin maksimissaan 50 € / lapsi /kuukausi. (Seinäjoen kaupunki n.d.)

Seuratuki

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut seuratoiminnan kehittämistukea eli seuratukea, veikkausvoittovaroista vuodesta 1999 lähtien. Vuonna 2012 seuratukea on kohdennettu ensimmäisen kerran vähävaraisten lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien kehittämiseen (OKM 2014, 86). Vuodesta 2013 eteenpäin OKM:n liikunnan vastuualue on toiminut tuen hakemiseen ja jakamiseen liittyvien toimenpiteiden hallinnoijana. (Likes – Jamk 2021) Valtionhallinnon liikuntapolitiikan tehtävänä on ohjata ja rahoittaa kaikille mahdollista liikunnan harrastamista. Siksi seuratoiminnan kehittämistukeen on sisällytetty harrastamisen hintaraja. Sen tavoitteena on ohjata seuroja hillitsemään harrastamisen kustannusten kasvua (OKM 2014, 9; OKM 2024). OKM (2024) on määritellyt seuratuon haku- ja myöntökriteereissä 16 alatavoitetta, joista tuettavien hankkeiden tulee toteuttaa yhtä tai useampaa seuraavista alatavoitteista:

- yhdenvertaisten, tasa-arvoisten ja saavutettavien liikunnan harrastusmahdollisuuksien edistäminen
- harrastamisen kustannusten ja osallistumismaksujen hillitseminen lasten ja nuorten liikunnassa

- liikunnasta luopumisen eli drop out -ilmiön ehkäiseminen pitämällä nuoret mukana toiminnassa urheilijoina, liikkujina ja seuratoimijoina
- vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen tukeminen
- liikunnallisen elämäntavan omaksumisen edistäminen ohjatun seuratoiminnan kautta
- syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten harrastamisen mahdollistaminen urheiluseurassa
- maahanmuuttajalasten kotoutumisen edistäminen liikunnan avulla
- erityistä tukea tarvitsevien lasten seuratoimintaan osallistumisen edistäminen.

Lisäksi seuratukihankkeilla ja avustuksella edistetään liikuntapoliittisen selonteon mukaista tavoitetta käyttää seuratukea vähävaraisten perheiden liikuntaharrastusten tukemiseen. Pääministeri Marinin hallitus lisäsi vuosittaista seuratoiminnan kehittämistuen määrärahaa kohdennettavaksi vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen tukemiseen. (OKM 2023, 64) OKM:n tukemat seuratukihankkeet edistävät valtionhallinnon liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita. Aggelstål ja Fahlén (2015) kirjoittavat tutkimuksessaan, kuinka Ruotsissa liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita edistetään kansalaisyhteiskunnan avulla. Vapaaehtois pohjalta toimivat järjestöt edistävät Ruotsin valtionhallinnon asettamia poliittisia tavoitteita valtionhallinnon kohdentamalla rahaa järjestöjen ja valtakunnallisiin, alueellisiin ja maakunnallisiin hankkeisiin. Samalla tavalla Suomessa urheiluseurat hakevat valtiolta erillisiä avustusrahoja lyhytaikaisille hankkeille, joiden tavoitteina on edistää liikuntaa muun muassa vähemmistöille, heikoimmassa asemassa oleville väestöryhmille tai niiden hankkeiden tavoitteena on pitää liikunnan harrastamisen kuukausittaiset toimintamaksut alle 50 eurossa (OKM 2023).

5.1.3 Sosiaali- ja terveysministeriön olennainen rooli liikunnan sosiaalipoliitikassa

Sosiaali- ja terveysministeriön (jäljempänä STM) merkitys on olennainen liikunnan sosiaalipoliitiikan alueella. Ministeriön toiminta-ajatuksena ja strategisena tavoitteena on turvata väestön hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallisuuden sekä toimintakyvyn lisääminen. STM:llä on yleinen ohjaus- ja valvontavastuu terveyden edistämisestä. Terveyserojen kaventaminen on ministeriön keskeinen tavoite, koska terveys- ja hyvinvointierot voivat olla joko eri sosiaaliryhmien välisiä, alueellisia tai sukupuolten välisiä. Terveyttä edistävän ja hyvinvointia lisäävän liikunnan kehittäminen kuuluu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuuteen. Terveyttä edistävää liikuntaa ja liikkumista STM edistää yhteistyössä opetus-

ja kulttuuriministeriön kanssa. (Valtion liikuntaneuvosto 2023c, 13) Sosiaali- ja terveysministeriön keskeisiä toimenpiteitä liikunnan ja liikkumisen edistämiseen on kansalaisten liikunnan sekä fyysisen aktiivisuuden edistäminen osana sosiaalipalveluita. Toisena keskeisenä toimenpiteenä on sosiaaliturvan avulla tukea liikuntaharrastamista ja urheilemista. (Valtion liikuntaneuvosto 2023, 11.) STM vastaa läheisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan liikunnan alueelle ulottuvista sosiaali- ja terveystaloudellisuudesta, sosiaali- ja terveyspalveluista, sosiaalivakuutuksesta (eläke-, sairaus-, ja työttömyysvakuutus) ja tasa-arvon edistämisestä.

Valtion liikuntaneuvoston (2023a, 10–11) mukaan sosiaali- ja terveysministeriön kosketus ja intressi liikkumiseen ja liikuntaan on väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. STM:n tavoitteena ovat ihmisten aktiivinen osallisuus ja yhteen toimivat palvelut ja etuudet. Ministeriön keskeisinä toimenpiteinä liikunnan eriarvoisuuden kaventamisessa on sen toimenpiteinä ovat fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan edistäminen osana sosiaalipalveluita ja sosiaaliturva, joka tukee yksilön liikuntaharrastamista ja urheilemista. Sosiaali- ja terveysministeriön toimenpiteet lukeutuvat osaksi sosiaalisten riskien hallintajärjestelmiin. Perehtymällä tarkemmin näihin sosiaalisten riskien hallintajärjestelmiin ja sosiaalisten riskien sekä ongelmien hallintakeinoihin voidaan tulkita liikuntapolitiikan kytkeytyvän vahvasti sosiaalipolitiikkaan, jolloin ne muodostavat periaatteita eri sosiaalisten riskien hallintaan. Tämänkaltaisia läpäiseviä periaatteita ovat esimerkiksi liikunnan tasa-arvo tai liikuntapalvelujen edullisuus tai maksuttomuus. Esimerkiksi liikuntapolitiikan politiikkalohkon alalla lasten ja nuorten harrastamista tuetaan sosiaaliturvajärjestelmän alle kuuluvalla toimeentulotuella tai kuntien tarjoamilla liikuntapasseilla. Opetus- ja kulttuuriministeriö kaventaa kansalaisten hyvinvointieroja ja liikunnan harrastamisen polarisoitumista jakamalla seuratueta seuroille, joiden seuratueta hankkeissa on usein tavoitteena madaltaa liikunnan harrastamisen kustannuksia tai huomioida hankkeen toimenpiteissä vähävaraiset perheet (Aarresola ym. 2023)

Valtionhallinto edistää liikunnan sosiaalipolitiikkaa poikkihallinnollisena yhteistyönä, josta esimerkkinä toimii Marinin hallitusohjelman tavoite liikunnallista aktiivisuutta kaikissa ikäryhmissä. Tavoitteen tueksi perustettiin hallitusohjelman mukaisesti ministeriöiden ja valtioneuvoston keskuskanslian alaisuuteen liikuntapolitiikan koordinaatioelin LIPOKO (1.1.2020-30.4.2023), jonka tehtävänä on koordinoita liikunnan edistämisen toimia kaikilla hallinnonaloilla (LIPOKO 2021). LIPOKO:n työ pohjautuu terveyttä ja hyvinvointia edistävän

liikunnan neuvottelukunnan (TEHYLI), liikuntapoliittisen selonteon sekä ministeriöiden tulokorttien linjauksiin liikunnan ja liikkumisen edistämisestä (LIPOKO 2021; Valtioneuvosto 2023b). LIPOKO:n työlle, tavoitteille ja toimenpiteille on määritelty mittarit, joita tarkastellaan säännöllisesti LIPOKO:n työryhmän kokouksissa (LIPOKO 2021). Tulokorttien avulla arvioidaan liikuntapolitiikan vaikuttavuutta ja poikkihallinnollisen työn toteutumista valtionhallinnon eri hallinnonaloilla (Valtion liikuntaneuvosto 2019). Pääministeri Marinin hallituskaudella LIPOKO:n toimintasuunnitelmassa (2021, 7) painotettiin liikunnan sosiaalipolitiikan teemoja ja tavoitteita. LIPOKO:n toimikauden aikana tavoitteina oli selvittää mahdollisuuksia tukea aikuisten harrastusta täydentävällä toimeentulotuella osana sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa ja sosiaaliturvakokelua (LIPOKO 2021, 7; LIPOKO 2023, 25). Marinin hallituksen koko hallituskauden aikana LIPOKO:n keskeiseksi oli asetettu eriarvoisuuden vähentäminen hyvinvoinnissa, terveydessä ja liikkumisessa, ja sen 126 toimenpidettä, joista oli toteutettu 77 ja aloitettu 34. LIPOKO:n työtä tehtiin myös alatyöryhmien kautta (LIPOKO 2023).

Pääministeri Sanna Marinin hallitus asetti Sosiaali- ja terveysministeriön tehtäväksi perustaa laajan asiantuntijajoukon vahvistamana parlamentaarisen komitean, jonka tehtävänä oli valmistella sosiaaliturvan kokonaisuudistusta. Uudistuksen tarkoituksena on rakentaa sosiaaliturvan rakenne, joka mahdollistaa aiempaa paremmin työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa (Hirvonen 2021 210–211; Valtioneuvosto 2019; STM 2023). Komiteatyön tarkoituksena oli haastaa asiantuntijat pohtimaan, kuinka sosiaaliturvan eri elementit ja institutionaaliset toimijat saadaan sovitettua nykyistä paremmin yhteen, sillä sosiaaliturvasta on aikojen saatossa muodostunut monimutkainen tulonsiirtojen ja palveluiden rakennelma. Sen toimeenpanossa on mukana niin paikallisissa ja alueellisissa tasoissa on mukana joukko eri toimijoita, jotka toimivat osittain päällekkäin ja niin ohjeistukset ovat ristiriidassa keskenään (Hirvonen 2021 209–212; Valtioneuvosto 2019). Komiteatyöskentelyn ja LIPOKO:n alaisen työryhmän tehtävänä oli selvittää urheilijoiden ansioturvan tilannetta (Maisonlahti & Helminen 2023) ja aikuisten harrastamisen tukemisesta täydentävänä toimeentulotukena. OKM:n mukaan molemmat selvitykset ovat toteutettu (OKM 2023, 25).

Valtionhallinnon poikkihallinnollista liikunnan ja liikkumisen edistämistä arvioidaan kullekin ministeriöille laaditun liikunnan ja liikkumisen tulokorttiin kirjattujen tavoitteiden ja toimenpiteiden avulla (Valtion liikuntaneuvosto 2019a). Tätä pro gradu -tutkielmaa

kirjoittaessa käytettävissä olevan sosiaaliturvakomitean ja LIPOKO:n alaisen työryhmä mietinnöt ja selvitykset mukaan: liikunnan sosiaalipolitiikan teemaa käy ilmi Sosiaali- ja terveysministeriön tulokortin osuudessa, johon liikunnan ja liikkumisen edistämisen toimenpiteeksi on kirjattu: ”toimeentulon tukeminen liikuntaharrastamisessa ja urheilussa (*mm. ammattiurheilijoiden sosiaaliturva*).” Tulokorttien avulla lisätään ymmärrystä ja tietoa siitä, kuinka ministeriöt hallinnonaloillaan ja päätöksentekijät edistävät liikunnan ja liikkumista valtionhallinnon tasolla (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022). Liikuntapolitiikan päätöksenteon tueksi on laadittu liikunta- ja liikkumisvaikutusten ennakkovaikutusten arviointiprosessin suunnitelma ja tarkistuslista. Liikunnan ja liikkumisen päätöksenteon vaikutusten ennakoarvioinnissa ei ole ollut riittävästi mukana arviointia toimenpiteiden tai päätöksen vaikutuksesta liikuntaan ja liikkumiseen. Liikunnan sosiaalipolitiikan osalta valtionhallinnon eri hallinnontasojen suunnittelussa ja lainvalmistelussa sekä erilaisten päätösten, ohjelmien tai strategioiden valmistelussa päätösten ennakkovaikutusta arvioidaan kysymyksellä: ”*Vaikuttaako päätös liikkumisen ja liikunnan tukemiseen osana sosiaaliturvaa? Vaikuttaako päätös mahdollisuuksiin tukea liikkumista ja liikunnan harrastamista osana perustoimeentulotukea? Ammattiurheilijoiden sosiaaliturvaan?*” Työryhmän kehittämistyön lopputuotoksena on tuotettu raportti, joka sisältää toimenpide-ehdotuksia liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin integroimiseksi osaksi nykyisiä vaikutusten arviointeja (OKM 2022, 11).

5.2 Kansallisen liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet

Kansallisissa Muutosta liikkeellä linjauksissa yhdeksi tavoitteeksi on asetettu sosioekonomisen eriarvoisuuden vähentämisen liikunnassa ja fyysisessä aktiivisuudessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 30). STM:n (2013, 32–33) mukaan vähän liikkuvien ja sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten kohdalla tarvitaan valtakunnallisia toimintamalleja ja tukirakenteita vähävaraisten lasten ja perheiden liikuntaharrastusten mahdollistamiseen. Esimerkiksi varhaiskasvatus- ja koulupäivien yhteyteen nivottu liikunnan harrastaminen ovat tällaisia tukirakenteita. Varhaiskasvatuksen ja koulujen, jotka ovat tietynlaisia instituutioita, kautta parannetaan lasten ja nuorten liikunnan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Niiden kautta tavoitetaan suurin osa maamme alaikäisistä. Kouluterveydenhuollon roolilla on myös merkittävä vaikutus sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten liikunnan edistämässä. Siitä on saatu hyviä kokemuksia. (STM 2013, 33)

Valtion liikuntahallinnossa on vuodesta 2011 alkaen kiinnitetty huomiota liikunnan sosioekonomisten erojen kaventamiseen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 29). Liikunnan välinearvon yhteiskunnallisena perusteluna on käytetty, että liikunta lisää terveyttä ja fyysisellä aktiivisuudella on vaikutusta sairauksiin (Valtion liikuntapoliittinen selonteko 2018, 16). Liikuntatoimijat käyttävät argumenttia perustellessaan rahoituksen tarvetta yhteiskunnallisille päättäjille. Myös liikuntapoliittisessa selonteossa (2018, 17) linjataan liikunnalla olevan kansanterveydellinen vaikutus ja merkitys väestön terveyden edistämässä. Liikuntapoliittinen selonteko (2018, 17) jatkaa valtion liikunnan sosiaalipoliittisia linjauksia ja toimenpide-ehdotuksia, joilla edistetään yhteiskunnallista koheesiota ja vähennetään eriarvoisuutta. Liikunnassa ja urheilussa tarvitaan toimintamalleja, jotka turvaavat harrastamismahdollisuudet henkilön toimintakyvystä, sosiaalisesta taustasta tai varallisuudesta riippumatta.

Suomessa liikuntapolitiikan tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikunnan ja urheilun sosiaalipoliitikalle ominaisiin merkityksiin. Ensinnäkin liikunnan sosiaalipoliittista merkitystä korostaa terveyden edistämiseksi asetetut tavoitteet ja lainsäädännöllä määritellyt lähtökohdat. Toiseksi liikunta- ja sosiaalipoliitikka saavat vaikutteita kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista (Rönkkö 2020, 116). Kolmanneksi liikunnan sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat löydettävissä lainsäädännöstä, hallitusohjelmista, kansallisista politiikkaohjelmista, kuntien liikunta- ja hyvinvointiohjelmista sekä hyvinvointi- ja liikuntasuosituksista. Näihin tavoitteisiin kuuluvat esimerkiksi liikunnan polarisoitumisen vähentäminen, liikuntapaikkojen rakentaminen tasa-arvoisesti (Kokkonen 2015; Itonen 2021b; Ilmanen 1996; Rönkkö 2018, 116) maahanmuuttajien integroitumisen edistäminen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisy, terveyskasvatus, jokaiselle lapselle harrastus -tavoitteen edistäminen sekä rikollisuuden ja sosiaalisen syrjäytyminen torjuminen tietyillä paikkakunnilla (Ranto 2023)

Yhteiskunnallisena ilmiönä liikunnalla on merkitystä sopeuttaa ja sosiaalistaa yksilöt yhteiskunnan jäseniksi. Liikunnalla on nähty olevan välinearvo väestön hyvinvoinnin edistämässä ja sairauden poistamisessa, terveyden edistämässä sekä työkykyisyyden ylläpitämässä ja edistämässä (Rantala 2014, 39; 50; 55–57) Liikunnan välinearvo on myös kasvatuksellisissa tehtävissä (Kokkonen 2015), vapaa-ajan vietossa, sosiaalisen koheesion vahvistamisessa torjumalla syrjäytymistä ja etnisten suhteiden edistämässä, maanpuolustuksessa sekä kansallisen identiteetin vahvistamisessa (Koski 1994). Ulkomailta ja konfliktialueilla urheilun integroivasta voimasta sekä sosiaalisten ongelmien käsittelemisestä on levinnyt laajasti ympäri maailmaa (Rönkkö 2020).

Ihmisten liikuntapäätöksiä ohjaavat elämäntapa ja liikunnan taustatekijät sekä elinympäristö. Niihin vaikuttavat liikuntahallinnon ohella useat hallinnonalat. Liikuntahallinnon kautta tavoitetaan parhaiten jo liikkuvat ja organisoituneen liikuntajärjestelmän piirissä liikkuvat (Pyykkönen 2016, 41). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalalla tavoitetaan terveytensä kannalta vähän liikkuvat ihmiset (Valtion liikuntaneuvosto 2023c). Liikuntahallinto on lisännyt yhteistyötä muiden hallinnonalojen kanssa, mihin liikuntalakikin ja hallitusohjelmat velvoittavat.

Liikunnan sosiaalipolitiikan tarkoituksena on vähentää ihmisten välistä eriarvoisuutta liikunnassa ja hyvinvoinnissa sekä hyvinvointivaltiossa. Mäki-Oppaan (2016, 113) mielestä matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien ihmisten liikunnan harrastamisen lisäämiseksi tulisi kohdistaa politiikkatoimia, koska matalassa sosioekonomisessa asemassa oleva ihminen haluaisi varmasti liikkua terveytensä kannalta riittävästi, mutta hänellä ei välttämättä ole samoja mahdollisuuksia tai resursseja kuin korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevalla. Liikuntakulttuurissa liikuntatoimijoilla on tietoa yhteiskunnasta ja liikunnasta, joka on kohdistunut lasten ja nuorten liikuntakäyttämisen ilmiöön. Piispanen (2023) pohtii, että tarkastelun tulisi kohdistua lasten ja nuorten liikuntakäyttämisen sijasta vanhempiin ja heidän elinoloihinsa, joilla on vaikutusta myös lastensa liikkumiseen.

Kansallisten liikunnan sosiaalipolitiikalle asetettujen tavoitteiden määrittäminen ei ole yksinkertaista, sillä liikunta- ja sosiaalipolitiikka on muodostunut erilaisista poliittisista kompromisseista (Hirvonen 2021, 210–212). Autto ja Nygård (2015, 30) rikkovat artikkelissaan mielikuvaa siitä, että sosiaalipolitiikassa ja pelkkää hyvinvointivaltiota koskevista keskusteluista hallitsisi yksi tietynlainen ajattelutapa. Autton ja Nygårdin (2015) mielestä sosiaalipolitiikkaa koskevista keskusteluista on kyse erilaisten merkitysten vastakkainasetteluista ja yhteensovittamisesta (Autto & Nygård 2015, 30). Hyvinvointivaltion rakentajilla, liikuntapolitiikan toimijoilla ja sosiaaliturvaa tai sosiaalipolitiikan kehittämisestä kiinnostuneilla toimijoilla ei ole yhtenäistä päämäärää kehittää järjestelmää. Liikunta linkittyy sosiaalipolitiikkaan sen institutionaalisissa olosuhteissa sekä hyvinvointivaltion eri rakenteiden ja toimijoiden kautta (Ekholm & Dahlstedt 2023; Hirvonen 2021) Suomessa liikunnan sosiaalipolitiikassa pääasiallinen vastuu on lähtökohtaisesti kaikkien ihmisten liikunnan edistämisestä sosiaalipolitiikan keinoilla, kuuluu valtionhallinnolle (Valtioneuvoston

kanslialle, STM:lle ja OKM:lle), hyvinvointialueille ja kunnille. Näitä toimijoita täydentävät vapaaehtoisen roolin ottaneet kansalaisyhteiskuntaan kuuluvat järjestöt ja urheiluseurat.

Suomessa politiikkaohjelman perusajatuksena on ollut Suomen eri hallitusten toimeksiannot kansallisille urheilunkattojärjestöille kehittää toimintaa, mihin useimmat lapset ja nuoret, erityisesti heikoimmassa asemassa olevat ryhmät valitsevat osallistumisen urheiluseuratoimintaan. Liikunnan sosiaalipolitiikalla ja sen poliittisilla toimenpiteillä pyritään edistämään sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalista osallisuuteen liittyviä sosiaalisia kysymyksiä (Spaaij 2014, 296). Kansallisessa terveysterojen kaventamisen toimintaohjelmassa 2008–2011 (STM 2008, 115–116) on määritelty ensimmäisen kerran konkreettiset toimintalinjat sosioekonomisten terveysterojen vähentämiseksi. Toimintaohjelmaan on kirjattu liikunnan eriarvoisuutta vähentäviä tavoitteita ja toimenpiteitä: valtionhallinnon tulee kiinnittää erityishuomio vähän liikkuvien lasten ja nuorten liikuntaan sekä on käynnistettävä toimia sosioekonomisesti huonossa asemassa olevien ja eri tavoin syrjäytyneiden liikunnan turvaamiseksi.

Suomessa liikunnan sosiaalipoliittiset toimenpiteet eivät ole sidoksissa ihmisen työllä ansaittuihin ansioperusteisiin etuuksiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023). Valtionhallinnon yleinen rooli liikunnan sosiaalipolitiikassa näyttäytyy sosiaaliturvapolitiikassa ja sen toimenpiteissä. Toimenpiteet sisältyvät veroilla rahoitettuihin perusturvaetuuksiin, kunnille maksettaviin liikunnan valtionosuuksiin ja kunkin hallituksen hallitusohjelman tavoitteiden toteuttamiseen myönnettävien liikunnallisen elämäntavan hankkeiden määrärahoihin sekä muihin avustuksiin, jotka kuuluvat joko sosiaali- ja terveysministeriön tai opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle kuuluviin valtion talous- ja lisätalousarviossa määrättyihin budjetteihin (Latvala, Pulkkinen & Mäki 2022; Valtiovarainministeriö 2023). Valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikan painopiste on viime vuosina ollut terveyttä edistävän liikunnan sekä lasten ja nuorten liikunnan edistämistä. Erityisesti vähävaraisten lasten mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa tai jotain muuta harrastusta on edistetty kehittämällä harrastamisen Suomen mallia. Useimmat hallitukset ovat edistäneet mallia hallitusohjelmakirjausten, harrastamisen suomen mallin rahoituksen ja liikkuvat-ohjelmien kautta (Valtioneuvoston kanslia 2016; Latvala, Pulkkinen & Mäki 2022; Valtioneuvosto 2019). Tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi Suomessa edes yksi harrastus. Asiantuntijoiden mielestä liikuntapolitiikan painopistettä tulisi laajentaa vähävaraisten ja vähäisestä liikunnan harrastamisesta jääneiden ihmisten edistämiseen (Valtioneuvosto 2018; Aarresola ym. 2023).

5.3 Esimerkkejä liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteistä

Tämän alaluvun tavoitteena on ensinnäkin esitellä esimerkkejä liikunnan eriarvoisuuden vähentämisestä taloudellisilla sosiaalipolitiikan keinoilla. Pro gradu -tutkimukseni kytkeytyy keskusteluun julkisesta hyvinvointivastuusta ja sen siirtymisestä yksilöiden vastuulle. Laajasti liikunnan sosiaalipolitiikka on ilmentymä muutoksesta, jossa hyvinvointivaltioiden tehtäviä ja vastuita määritellään politiikassa uudelleen yksilöllistämisen ja julkisen taloudellisen painoarvon lisääntymisen kautta (Julkunen 2013). Liikunnan sosiaalipolitiikalle on selkeä tarve hyvinvointivaltiossa: paikantaa vähävaraiset tai toimeentuloturvan varassa olevat pienituloiset. Liikunnan sosiaalipolitiikan rakenteellisiin ongelmiin, kuten liikunnan harrastuksesta syrjäytymiseen, vastataan yksilökeskeisin toimenpitein. Vähävaraisten tai matalaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvien ihmisten liikkumattomuus hahmottuu sosiaalisina haasteina ja yksilön taloudellisina ongelmina. Köyhyyteen ratkaisuna ovat sosiaaliturvan, kuntien, hyvinvointialueiden tai vapaaehtoisten järjestöjen varassa tarjottavien taloudellisten tukien lisääminen.

Julkinen valta voi vaikuttaa ihmisten liikkumiseen ja talouden toimijoihin muun muassa laeilla, suostuttelulla ja tiedottamalla. Esimerkiksi valtio vaikuttaa kansalaisten saatavilla olevaan tietoon ja odotuksiin kertomalla liikunnan terveysvaikutuksista esitteiden avulla. Poliittikkatoimien suunnittelussa etsitään ratkaisua tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välillä (Jauhiainen 27.3.2023). Kokkonen (2015, 346) esittää kritiikkiä julkisen vallan ajatukselle vaikuttaa ihmisten liikkumiseen tiedottamisella ja valistuksella. Liikuntapolitiittinen puhe irtaantuu usein ihmisten arkitodellisuudesta. Ihmisiä on vaikea saada liikkumaan pelkällä valistuksella ja tiedon jakamisella tai vetoamalla vastuuntuntoon (Mäki-Opas, Rahkonen & Borodulin 2015). Yksilön liikunnan harrastaminen tai fyysinen aktiivisuus ei lisääny pelkästään poliittisten päätöksentekijöiden toiveista, erityisesti, jos yksilöllä on haasteita selviytyä arjestaan. Jos yksilön motivaatiotaso on matala, liikunnan harrastaminen jää tekemättä.

Liikuntapolitiikassa on tuettu vähävaraisten ihmisten, etenkin lasten, nuorten ja työttömien liikuntaa palvelusetelin kaltaisella harrastepassilla tai edullisella jumppakortilla. Lisäksi kuntien tilaaja-tuottajamallissa paikalliselta liikuntaseuralta tilataan liikunnanohjaus Harrastamisen Suomen mallin mukaisesti kunnan järjestämiin liikuntakerhoihin, jonka tavoitteena on tarjota jokaiselle lapselle yksi mieluinen harrastus. Osa koulupäivien jälkeisistä

harrastuskerhoista ovat liikuntatoimintaa. (Harrastamisensuomenmalli.fi 2024) Kansalaisten valinnanmahdollisuuksia ja vastuuta omasta liikuntaharrastuksen aloittamisesta on mahdollista lisätä palvelusetelillä. Se tarjoaa palvelujen käyttäjille valinnanmahdollisuuksia harrastaa ja kokeilla liikuntaa taloudellisen tuen avulla. Palvelusetelin tai harrastuskortin myöntää tavallisesti kunta tai hyvinvointialue. Samalla valtio on pyrkinyt vähentämään vastuutaan ja viemään rooliaan toiminnankoordinaattorin suuntaan. On pyritty päinvastoin lisäämään markkinoiden ja kansalaisjärjestötoimijoiden, kuten yhdistysten ja seurojen tehtäviä. (Poutanen 2010, 193; Jyväskylän kaupunki; Mäenpää 2023)

Esimerkiksi Ruotsin valtio rahoittaa vapaa-ajan seteleitä taloudellisesti heikossa asemassa olevien perheiden lapsille. Ruotsin eduskunta hyväksyi vuonna 2014 lain, jonka avulla taloudellisesti heikommassa asemassa olevien perheiden lapsille myönnetään harrastamiseen taloudellinen tuki palvelusetelin muodossa. Muuten näiden perheiden lapset eivät osallistu paljon vapaa-ajan toimintaan. Palveluseteliä sovelletaan 4.–9.-luokkalaisiin lapsiin, jotka asuvat kotitalouksissa, jotka ovat saaneet elatusapua vähintään kuusi kuukautta viimeisen 12 kuukauden aikana. Vapaa-ajan avustus on sosiaalilautakunnan korvaus säännöllisestä ja valmentajavetoisesta vapaa-ajan toiminnasta, joka edistää yksilön aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. (Fahlén & Stenling 2015; Socialutskottets betänkande 2013/14:SOU26).

Harrastajien taloudelliselle tukemiselle tärkeistä seuran ulkopuolisista toimijoista Aarresolan ym. (2023, 62–63) selvityksessä on nostettu esiin kunta, valtio, säätiöt, yritykset, yksityishenkilöt, lajiliitot, Hope ry., SOS-Lapsikylä, Pelastakaa lapset ry. ja seurakunnat. Rahoitusta on kaivattu lisää, mutta sen saaminen koettiin työlääksi. Selvityksessä vastaajat kaipasivat enemmän tukea yhteiskunnalta, kunnilta ja valtiolta. (Aarresola ym. 2023, 62–63). Kunnat ovat jakaneet harrastusrahaa tai harrastusseteleitä vähävaraisille perheille sekä järjestäneet työttömille ihmisille liikuntaneuvontaa ja liikuntatoimintaa (OKM 2023; Virmasalo ym. 2022). Opetus- ja kulttuuriministeriön jakaman seuratuella avulla avustuksen saaneet seurat ovat voineet lisätä maksutonta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa. Yksittäiset seurat ovat tukeneet vähävaraisen lapsen liikunnan harrastamista tarjoamalla alennuksia kausimaksuista tai antamalla vapaan paikan ilmaiseksi tietyille harrastuskaudelle (Aarresola ym. 2023; Virmasalo ym. 2022).

Liikunnan eriarvoisen aseman vähentämiseksi valtionhallinto on pyrkinyt huolehtimaan liikunnan lisäämisestä erilaisin hankkein ja rahallisilla avustuksilla sekä selvitystyöryhmillä (Rajala 2010) Icehearts -toimintamalli tarjoaa varhaisen puuttumiseen mallin, jossa tarjolla on

pitkäkestoista ja ammatillista kasvun tukemista lapsille, joista on erityinen huoli, kuten pojat tai maahanmuuttajalapsen (Nuori Suomi 2010, 19). Pitkäaikaisen tutkimuksen (2015–2028) havainnoissa todetaan, että Icehearts-toiminta tukee vanhempien sosiaalista kehittymistä (Kekkonen ym. 2022). Toimintaa tarjotaan tällä hetkellä muun muassa Helsingissä ja Tampereella (Icehearts.fi 2024). Icehearts-toimintamalli on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, jossa samalla kasvatetaan lapsia ja nuoria liikunnalliseen elämäntapaan. Icehearts-ohjelman yhtenä tavoitteena on ehkäistä huostaanottoja, joten se täydentää kuntien ja hyvinvointialueiden palveluita. Icehearts-toimintaan osallistuvilla lapsilla on perustettu urheilujoukkueita, joiden toimintaan lapsi osallistuu 12 vuotta. (Kekkonen ym. 2022)

5.4 Yhteenveto valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikasta

Liikunnan sosiaalipolitiikan käsite sekoittuu tai tarkoittaa kansallisesti liikuntapolitiikan, sosiaali- ja terveystalouden tai hyvinvointipolitiikan politiikkalohkon alle kuuluvia politiikkatoimien ja tavoitteiden edistämistä. Tarkoitan käsitteen kuvaavan valtionhallinnon hallinnon policy-tasolla tapahtuvia liikunnan eriarvoisuutta vähentäviä toimenpiteitä, joilla edistetään liikuntaa harrastavien mahdollisuuksia, tai liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita ja toimenpiteitä toteutetaan tasa-arvon, liikunnan eriarvoisuuden vähentämisellä ja eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Liikuntalaissa tai sosiaalipolitiikasta säädettävässä lainsäädännössä ei määritellä liikunnan sosiaalipolitiikkaa. Mielestäni käsitteen määrittelyä voidaan tehdä tulkitsemalla liikuntalaissa liikunnan eriarvoisuuden vähentämiselle asetettuja tehtäviä, tutkimalla hallitusohjelmien tavoitteita ja tavoitteiden saavuttamiseksi tehtyjä päätöksiä toimenpiteistä. Paremmat tulokset ja käsitteen määrittelylle voi saada tukea etsimällä tietoa liikuntapolitiikan hallinnonalalle määritellyn tehtävien opetus- ja kulttuuriministeriön toimintasuunnitelmista, valtion talousarvioesityksistä ja ihmisten sosiaalipolitiikasta ja terveyden edistämisestä vastaavan sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelmista, tehtävistä tai työryhmistä.

Valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet taloudellisen ulottuvuuden osalta ovat olleet sekä joukkoihin eli koko väestöön kohdistuvia asioita ja samanaikaisesti yksilökeskeisiä asioita, kuten sosiaaliturvalla tuettavat liikuntaharrastusten kustannusten korvaaminen. Lisää valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikan jaottelun taloudellista ulottuvuutta on esitelty kuvassa 6.

Liikunnan sosiaalipolitiikan jaottelu: taloudellinen ulottuvuus

Sosiaaliturva	Liikuntapolitiikka	Sosiaalihuolto
<ul style="list-style-type: none">• Sosiaaliturva• Etuudet	<ul style="list-style-type: none">• Seurojen vapaaoppilaspaikat• Alennukset ja hankkeet• Urheiluseurojen rahastot ja stipendit vähävaraisille	<ul style="list-style-type: none">• Sosiaalipalvelut• Sosiaaliavustukset<ul style="list-style-type: none">• Toimeentulotuki• Täydentävä

KUVA 6. Liikunnan sosiaalipolitiikan jaottelu: taloudellinen ulottuvuus (Uusi-Ilkainen 2024).

Kansallisen poliittisten päättäjien liikunnan sosiaalipoliittinen tahtotila näkyy valtionhallinnon päätöksenteossa ja suunnittelussa sekä resurssien jakamisessa. Tästä esimerkkeinä toimivat hallitusohjelmat ja niiden politiikkaohjelmat, liikuntapoliittinen selonteko, liikuntalaki ja sosiaalihuoltolaki. Poliittisissa keskusteluissa ja poliittisessä retoriikassa hallitusohjelmille annetaan suuri painoarvo ja poliittiset päätöksentekijät viittaavat usein niihin. Hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita pidetään usein poliittisten toimenpiteiden oikeuttajina (Palonen 2003). Hallitusohjelmien asema politiikassa on kasvanut merkittävästi. Hallitusohjelmat ovat täsmällisiä hallituskauden neljän vuoden ajan strategisia toimintasuunnitelmia, joihin on sisällytetty lukuisat tavoitteet ja niiden toimenpiteet tai selvityksen tarpeet. Hallitusohjelman tavoitteita seuraavat poliittiset asiantuntijat, poliittiset vaikuttajat, hallitus- ja oppositio puolueet, joista jokainen toimija haluaa vaikuttaa hallituksen politiikan toimenpiteisiin edunvalvonnan keinoilla.

Valtakunnallisella tasolla on köyhien ja vähävaraisten liikkumattomuutta ei vielä ole tunnistettu eri ministeriöiden strategiat ylittävänä ongelmana. Julkisessa hallinnossa liikunta- ja urheilutoiminta on sijoitettu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle, mutta terveyttä edistävä liikunta ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnalalle. Liikkumattomuus ja vähävaraisten liikunnan puute on saavuttanut riittävän merkittävyyden kokonaisvaltaisena ongelmana. Liikunnan sosiaalipolitiikalla on myös lainsäädännöllinen asema, koska liikuntalaissa liikuntatoimijoita ja sosiaaliturvalaissa veloitetaan edistämään erityisen heikoimmassa asemassa olevien ihmisten terveyttä ja liikunnan harrastamista. Suomessa liikunnan sosiaalipolitiikkaa on havaittavissa liikuntapaikkarakentamisessa, jossa liikuntapaikkojen rakentamista kohdennetaan laajoille

ihmisryhmille, eri sosiaalisessa asemassa oleville ryhmille, edulliset tilat ja kuntien subventointi liikuntapaikkojen käyttäjämaksuissa (OKM 2014; Virmansalo ym. 2023),

Valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikassa on kiinnitetty huomiota sosiaalipolitiikan alalla terveyden ja koulutuksen täydentäjänä (Opetushallitus 2021). Voimme myös havaita käytäntöjä, joissa liikuntaa käsitellään suoraan sosiaalipoliittisena välineenä sosiaalisen syrjäytymisen, syrjinnän ja tuloepäoikeudenmukaisuuden ehkäisemiksi. Näitä ovat urheilijoiden sosiaaliturvakysymykset, selvitys toimeentulotukea saavien aikuisten liikunnan harrastamisen tukemisesta, liikunta- ja urheilujärjestöjen asema järjestää edullista liikuntaa, OKM:n avustukset kunnille ja erityisavustukset järjestöille edistää vähävaraisten ihmisten liikkumista. (LIPOKO 2023; OKM 2014; Aarresola ym. 2023). Näitä toimia ovat myös liikunnan käyttäminen kotoutumisen välineenä vuonna 2015 Suomeen saapuneiden pakolaisten liikunnan harrastamismahdollisuuksien lisäämisessä vastaanottokeskuksissa (Ranto 2023).

Kuten tässä luvussa edellä mainitsen, kansainvälisen liikunnan sosiaalipoliittiset tavoitteet, keinot ja toimenpiteet ovat kohdistuneet yhteiskunnan reuna-alueilla sijaitseviin nuoriin, köyhiin, maahanmuuttajiin, työttömiin ja liikkumattomiin. Kansallisesti liikunnan sosiaalipolitiikka on Suomessa kohdistunut lasten ja nuorten harrastamisen lisäämiseen sekä yleisen tasa-arvon periaatteilla järjestettäviin liikuntapalveluihin. Nyt kun olen rakentanut ja luonut tutkielmaani tarkoitusta palvelevan ja tukevan käsitteen liikunnan sosiaalipolitiikasta ja vastannut toiseen tutkimuskysymykseen: mitä on valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikka? Voin jo tässä kohtaa todeta onnistuneeni saavuttamaan tutkielman kannalta merkittäviä tuloksia. Seuraavassa luvussa käynkin läpi pohdinnan ja tutkielman kannalta keskeisimmät johtopäätökset.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Esittelin tämän pro gradu -tutkielman alussa, kuinka eriarvoisuus ja liikunnalla on välineellinen rooli sosiaalipolitiikassa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut havainnollistaa kirjallisuudessa ja yleisesti kansainvälisissä tutkimuksissa esitettyjä keinoja hyödyntää liikuntaa sosiaalipolitiikassa sekä yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa. Siksi tämä tapaustutkimus pohjautui liikuntapoliittisiin ja sosiaalipoliittisiin kirjallisiin julkaisuihin. Tässä tutkimuksessa etsin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen: 1. mitä on liikunnan sosiaalipolitiikka? ja 2. mitä on valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikka? Pohdinta etenee tutkimuksen johtopäätösten esittelyyn. Lisäksi pro gradu -tutkielman tässä luvussa on tarkoitus käsitellä, miten tutkimus on onnistunut ja miten tutkimuksen kannalta toteutetut valinnat ovat onnistuneet. Pohdin myös, mitä tutkimuksen kannalta olisin voinut tehdä toisin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 263–264).

6.1 Tutkimuksen keskeiset havainnot ja johtopäätökset

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli muodostaa kirjallisuuden avulla teoreettinen viitekehys liikunnan sosiaalipolitiikalle ja erityisesti sen taloudelliselle ulottuvuudelle. Tulosten perusteella tarkoituksena oli luoda uusi käsite. Kansainvälisessä kirjallisuudessa liikunnan sosiaalipolitiikassa kuvataan, kuinka liikuntaa käytetään instrumentaalisenä välineenä sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn ja vähentämiseen, sosiaaliseen uudistumiseen ja eriarvoisuuden vähentämiseen. Liikunta on yksi sosiaalipolitiikan keino nuorisotyössä, sosiaalityössä ja köyhyiden torjumisessa. Teoreettisen viitekehysten muodostamisessa hyödynsin kansallista tietoa julkisista asiakirjoista ja Suomessa julkaistua tutkimustietoa liikunnan eriarvoisuudesta ja liikunta- ja sosiaalipolitiikan keinoista. Rajasin toisen tutkimuskysymyksen tarkastelun valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikan keinoihin ja taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiseen liikunnan sosiaalipolitiikan keinoilla. Tällä rajauksella pystyin muodostamaan ehyen kokonaisuuden ja vastaamaan kattavasti toiseen tutkimuskysymykseen.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että Suomen valtionhallinto on toteuttanut liikunnan eriarvoisuutta vähentäviä toimenpiteitä. Osaa näistä toimenpiteistä voidaan arvioida olevan liikunnan sosiaalipolitiikan alle kuuluvia toimenpiteitä ja tavoitteita. Niitä on tehty jakamalla rahaa etuuskien kautta pienituloisille toimeentulotuen ja täydentävän toimeentulotuen osana.

Lisäksi eri kohderyhmille, kuten työttömille ja vähävaraisille perheille, on jaettu avustuksia. Valtio on jakanut myös kunnille erillishankkeiden kautta rahaa, jota kunnat ovat edelleen jakaneet yhteisöille. Lisäksi valtio on hankerahoitusten ja poliittisten ohjelmien keinoilla vähentäneet liikunnan eriarvoisuutta. (Aviavustukset 2024; Aarresola ym. 2023) Tutkielmani perusteella voidaan osoittaa, että liikunnan sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat olleet vuosien ajan pääosin samanlaisia tai samankaltaisia.

Yhtenä päätuloksena on, että kolmen eri hallituksen hallitusohjelmissa oli kirjoitettu liikunnan eriarvoisuudesta, eriarvoisuudesta ylipäättänsä sekä niiden torjumiskeinoista. Kataisen, Sipilän ja Marinin hallitusohjelmien tavoitteiden olivat erilaisia. Kataisen hallitusohjelmassa määritettiin ensimmäisen kerran liikunnan eriarvoisuus, kun Marinin hallitusohjelmassa liikunnan eriarvoisuudesta kirjoitettiin laajemmin.

Tutkimukseni perusteella havaitsin, että sosiaalipolitiikassa tunnetaan hyvin väestön ja yksilön henkilökohtaista terveyttä ja hyvinvointia edistävät toimenpiteet ja politiikan keinot sekä tavoitteet. Liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteet, kuten toimeentulon tukeminen liikuntaharrastuksessa ja urheilussa tai työttömille tarjotut liikuntaneuvontapalvelut, ovat osa näitä terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä ja tavoitteita. Liikuntatieteellisessä tutkimuksessa ja liikuntapolitiikan hallinnonalalla on tehty selvityksiä ja tutkimuksia liikkumisen eriarvoisuudesta, harrastamisen kalleudesta ja väestön liikkumisen taustalla vaikuttavista tekijöistä. Kuitenkin tutkimusten tai selvitysten perusteella kirjoitetuissa kehittämissuosituksissa on todella vähän konkreettisia ehdotuksia liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteistä tai tavoitteista, ja matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien ihmisten liikkumisen edistämisen keinoista. Liikunta- sekä sosiaalipolitiikan tutkijat että asiantuntijat ovat tietoisia liikunnan merkitystä osana sosiaaliturvaa, kuntien tarjoamista liikuntakorteista työttömille ja seurojen tarjoamista avustuksista vähävaraisille jäsenille. Tulevaisuudessa liikunnan eriarvoisuuden vähentämisen, liikunnan polarisaation ilmiön torjuminen, liikkumisen ja harrastamisen kustannuksien hillitseminen on nouseva vahvemmin mukaan poliittiseen päätöksentekoon.

Käsitykset liikunta- ja sosiaalipolitiikasta ja niiden käyttötarkoituksesta poliittisessa keskustelussa ovat muuttuneet 2000-luvulta lähtien. Liikunnan eriarvoistuminen, liikuntaharrastusten polarisoituminen, liikkumattomuus ja valtion taloudelliset haasteet saavat minut kyseenalaistamaan nykyisen politiikan ja liikuntapolitiittisen historian käsitteiden merkityksiä. Liikuntapolitiikka on kuitenkin sidoksissa yhteiskunnalliseen kehitykseen ja

yhteiskuntapolitiikkaan. Tutkimustulosten perusteella liikunnan sosiaalipolitiikan taloudellinen ulottuvuus tarkoittaa joko riskien hallintajärjestelmän sosiaaliturvan etuuksien tarjoamista liikunnan harrastamisen mahdollistamiseen tai sosiaalisten ongelmien hoitamista joko valtion, kunnan tai kansalaisyhteiskunnan roolissa.

Panostamalla kansalaisten liikuntaan ja sosiaaliturvaan edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Mielestäni liikunta on asetettava kaikkien ihmisten perusoikeudeksi sen terveyshyötyjen ja muiden positiivisten vaikutusten ansiosta. Fyysisesti aktiiviset ihmiset ovat terveempiä, heillä on korkeampi koulutustausta, kyky oppia nopeammin ja he voivat mieleltään paremmin kuin fyysisesti vähemmän liikkuvat ihmiset. Aktiivisen väestön on todettu vaikuttavan positiivisesti kansantalouteen, koska se lisää taloudellista tehokkuutta ja vähentää sairauspoissaoloja. Ihmisten vähäinen fyysinen aktiivisuus vaikuttaa yhteiskunnan tarvitsemaan työvoiman määrään ja ihmisten kykyyn suoriutua työelämän vaatimuksista. Taloudellisesti huonossa asemassa olevat ihmiset eivät jaksakaan liikkua tai eivät pysty olemaan fyysisesti aktiivisia, sillä huono-osaisten arkipäivät menevät selviytymiseen (Vasankari & Kolu 2018, Saari 2020). Tämän tilanteen toteaminen korostaa liikunnan asemaa valtionhallinnon sosiaalipolitiikan keinona.

Liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä määrittäessä havaitsin, että valtionhallinnon toimenpiteissä ja tavoitteissa on havaittavissa sosiaalidemokraattinen näkökulma, jossa liikunnalla on valtava ulkoinen arvo kollektiivisen hyvän edistämiseksi hyvinvointivaltiossa (Spaaij 2014, 283; Hylton & Totten 2013, 37–79) Kuten edellä mainitsin, urheilu tarjoaa monia etuja eriarvoisuuden vähentämisessä ja poistamisessa. Sosiaalidemokraattisesta näkökulmasta tarkasteltuna urheilun kehittämisen keskeisenä tavoitteena on eriarvoisuuden poistaminen vähentämällä liikuntaan osallistumisen esteitä esimerkiksi harrastamisen Suomen mallin kautta. Marinin hallituksen (2019-2023) aikana käynnistettiin kokonaissosiaaliturvauudistus ja sosiaalihuollon kehittämisohjelma, jonka osana oli selvitetty aikuisten liikunnan harrastamisen tukemista toimeentulotuella. Marinin hallitus myös toteutti selvityksen ammattilaisurheilijoiden toimeentuloturvasta, mikä liittyy urheilijoiden taloudelliseen mahdollisuuteen harjoittaa ammattia. Useassa tässä tutkimuksessa viitatuissa ja valtionhallinnon liikunnan sosiaalipolitiikkaa käsittelevissä julkisissa asiakirjoissa liikunnan sosiaalipolitiikan kohderyhmästä puhuttaessa tarkoitettiin toimeentulotuella eläviä, vähävaraisia perheitä, lapsia ja nuoria tai ammattiurheilijoita (OKM 2023). Näin oli myös Marinin hallituksen hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2019).

Liikunta- ja sosiaalipolitiikan ongelmia on, että Suomessa ei ole saatavilla tilastotietoa tai tehty selvityksiä siitä, kuinka liikunnan taloudellista eriarvoisuutta tai sosiaalista eriarvoisuutta ja hyvinvointivaltion monimutkaisia ja poikkihallinnollisia rakenteita voidaan muuttaa sellaiseksi, jotta vähävaraiset voivat liikkua terveytensä kannalta riittävästi. Liikunnan eriarvoisuuden vähentäminen on omaksuttava kaikilla valtionhallinnon hallinnonaloilla etenkin hallituksen tasolla. Hyltonin ja Tottenin (2013, 37–39) mielestä on tärkeää, että yhteiskunnan ja asiakasryhmien erilaiset tarpeet tunnustetaan ja selvitetään, jotta urheilun tarjoajat eivät edelleen uusinna sosiaalista eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Yhteiskuntien on tarjottava matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia paikallisissa liikuntapaikoissa. Suomen julkinen liikunnan sosiaalipolitiikka on politiikkatasolla osittain ulkoistettu, koska sitä toteutetaan yhdessä julkisen hallinnon valtioneuvoston ja ministeriöiden, kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa (Rauhala ym. 2000; Rajala 2010). Järjestelmä on hajanainen, joten rakenteellisiin tekijöihin ja niiden eriarvoistaviin tapoihin on puututtava.

Suomessa on tehty vähän tutkimuksia siitä, miten liikunnan sosiaalipoliittisia toimenpiteitä edistetään Suomessa. Liikunnan harrastuskustannusten vaikutuksesta lasten ja nuorten harrastamiseen on tehty selvityksiä (Valtion liikuntaneuvosto 2014; Aarresola ym. 2023) ja seuratuksia saavia seurojen hankkeita on koottu yhteen, mutta asiasta puuttuu kokonaiskäsitys. Liikunnan sosiaalipoliittiset tavoitteet ja politiikkatoimenpiteet ulottuvat usean ministeriön, viraston ja organisaation palvelujärjestelmän ja toiminnan alle ja rahoitusbudjettiin. Yksilön elintapoihin liittyvän politiikan toimia on Suomessa tarkasteltu esimerkiksi terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman valmistelumuistiossa ja kansallisessa terveyserojen kaventamishjelmassa, jossa esitettiin terveyserot huomioon ottavia politiikkaehdotuksia. Liikunta sisältyi näihin terveyserojen kaventamishjelman toimenpiteisiin (STM 2008; Vasankari & Kolu 2018; THL 2013).

Voidaan aidosti kysyä, mitkä ovat oikeat tunnusluvut tai mittarit arvioimaan valtion liikunnan sosiaalipolitiikan vaikutuksia tai vaikuttavuutta pienituloisten ja vähävaraisten liikkumiseen. Ennen vaikutusten mittaamista tulee määritellä, mitä tarkoitetaan eriarvoisuuden vähentämisellä liikunnassa ja ketkä ovat eriarvoisessa asemassa oleva väestöryhmä. Sen jälkeen tulee valita mittarit, jotka mittaavat muutoksia vähävaraisten tai eriarvoisessa asemassa olevien ihmisten liikuntakäyttäytymisessä, terveydellisessä tilanteessa tai jatkuvuutena liikuntaharrastukseen osallistumiseen. Entä mittaavatko mittarit valtakunnallista työtä vai paikallista tasoa? Miten rahoituksella tai valtionhallinnon toimenpiteillä on voitu turvata lapsen

tai nuoren osallistuminen liikuntaan? Jotta valtion liikunnan sosiaalipoliittisten toimenpiteiden vaikutuksia kuntatasolla ja yksittäiseen vähävaraiseen voidaan jatkossa uskottavammin toteuttaa, tulisi lisätä valtion talousarvioon tunnusluku, jota hyödyntämällä voitaisiin kerätä tietoa vähävaraisten liikunnasta. Tämä mahdollistaisi myös verrattavissa olevien analyysien teon suhteessa siihen, miten valtionhallinnon liikunnan rahat ja eriarvoiset harkinnanvaraiset avustukset jakautuvat tai miten paljon pienituloiset saavat liikunnan harrastamiseen tarkoitettua täydentävää toimeentulotukea. Siten voidaan arvioida, onko valtion resursoinnin välillä havaittavissa yhteyksiä. Rauhala ym. (2000) muistuttavat, että yksilölliseen käyttäytymiseen perustuvaa hyvinvointipolitiikan tutkimusta on haastava toteuttaa.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tämän pro gradu -tutkielman työn tavoitteena oli lisätä ymmärrystä liikunnan sosiaalipolitiikasta ja sen käsitteestä, ja valtionhallinnon toimenpiteistä. Analyysin ja tutkimuksen tuloksena muodostui johtopäätös, että liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita on havaittavissa, mutta asialle ei ole omaa käsitettä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut omalta osaltaan lisätä liikunnan eriarvoisuutta käsitteleviä ja liikunnan sosiaalipoliittista tutkimusta. Tarkoitus oli myös selvittää valtionhallinnon liikunnan sosiaalipoliittisten tavoitteet ja toimenpiteet. Huomioni tutkimuksessani on kiinnittynyt valtionhallinnon julkisiin asiakirjoihin sosiaalipolitiikasta, liikuntapolitiikasta, valtionhallinnon toimenpiteistä, liikunnan eriarvoisuutta käsittelevistä selvityksistä ja tutkimuksista. Olen pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymyksiini julkisista asiakirjoista ja kansainvälisestä kirjallisuudesta kerätyn tiedon kautta. Olen myös pyrkinyt luomaan uutta tietoa syvällisen tiedon ymmärtämisen avulla. Myös Kuusi (1961, 16) on kannustanut yhteiskuntatieteilijöitä tuottamaan tietoa yhteiskuntapolitiikan tavoitteista ja tarkastelemaan poliitikkojen poliittisia toimenpiteitä. Ilman niitä yhteiskuntapolitiikan kehittäminen suunnitelmallisesti ei ole mahdollista.

Onnistuin löytämään kirjallisesta aineistosta tietoa liikunta- ja sosiaalipolitiikan yhteisistä tavoitteista ja toimenpiteistä, joihin tulisi kiinnittää huomiota poliittisessa päätöksenteossa ja liikuntakulttuurissa. Tavoitteita ja toimenpiteitä on edistettävä yhdessä poikkiallisena yhteistyönä valtionhallinnossa ja yhteiskuntapolitiikan eri poliittikalohkoissa. Tavoitteiden ja toimenpiteiden edistäminen ei ole pelkästään liikuntapolitiikan ja -kulttuurin toimijoiden vastuulla. Pro gradu -tutkielman kirjallisen aineiston avulla opin, kuinka sosiaalipolitiikan teema näkyy liikuntakulttuurissa ja -politiikassa. Sosiaalipolitiikan teema ja sosiaalipolitiikan toimenpiteet näkyvät liikunnan eriarvoisuutta käsittelevissä tutkimuksissa. Pro gradu -

tutkielmani aihe syntyi henkilökohtaisesta kiinnostuksesta ja halusta tutkia, millä tavoin liikuntapolitiikassa on edistetty väestön hyvinvointia sosiaalipolitiikan tavoitteilla sekä millä sosiaalipoliittisin toimenpiteillä on vähennetty liikunnan eriarvoisuutta.

Määrittelen liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä tutkielmassa, koska aihetta on käsitelty useamman vuoden ajan kansainvälisissä tutkimuksissa ja kirjallisuudessa, mutta se on loistanut poissaolollaan suomalaisesta liikuntatieteellisestä sekä yhteiskuntatieteellistä tutkimuksessa. Tietyllä tavalla voin puhua uuden liikuntapolitiikan ja sosiaalipolitiikan välisten reuna-alueiden väliin jäävän pelikentän avauksesta. Kansallisesti Suomessa liikunta- ja sosiaalipolitiikka hoidetaan omilla hallinnonaloillaan ja politiikkasektoreilla, mikä tekee liikunnan sosiaalipolitiikka -käsitteen määrittelystä ongelmallista. Suomessa liikuntapolitiikan tavoitteet ja keinot ovat samankaltaisia kuin sosiaalipolitiikan politiikan sektorille kuuluvat tavoitteet ja toimenpiteet. Suomessa valtionhallinnon politiikka ja julkinen hallinto on siiloutunut, minkä takia käsitteen määrittelyssä minun on tutkijana otettava huomioon kahden eri politiikkasektorille asetetut yhteiskunnalliset tavoitteet ja poliittiset toimenpiteet. Näiden molempien politiikkalohkojen yläpuolella on ikään kuin julkisen yhteiskuntapolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet. Oman tutkielmani vahvuus on laaja kansainvälisten liikunnan sosiaalipolitiikkaa käsittelevien suurin osa jopa vertaisarvioitujen tieteellisten tutkimusten tarkastelu ja kansainvälisen kirjallisuudesta tarkasteltujen asioiden esittäminen suomalaisessa kontekstissa.

Toisena tämän tutkimuksen tutkimustavoitteena oli tarkastella eriarvoisuuden ja köyhyyden määritelmää liikunnan sosiaalipolitiikassa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mitä liikuntapolitiikassa on tehtävä, jotta liikunnan sosiaalipolitiikan ja yhteiskuntapolitiikan politiikkatoimenpiteillä vähennetään eriarvoisuutta. Kirjallisen aineiston perusteella on tulkittavissa, ettei liikunta- tai sosiaalipolitiikassa ei aiemmin ole määritelty liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä. Yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa sekä yhteiskunta- että liikuntapolitiikassa tunnistetaan liikunnan sosiaalipolitiikkaan kuuluvia tavoitteita ja toimenpiteitä. Tutkimukseni kirjallisen aineiston perusteella on todettavissa, että sosiaalipoliittisten tavoitteiden asettamisesta puhuttaessa toimenpiteiden hoitaminen katsotaan politiikassa kuuluvan joko sosiaali- tai terveyspolitiikkaan. Liikuntapolitiikan alueella liikunnan eriarvoisuutta pyritään vähentämään erilaisten hankkeiden, harrastepassien ja valtionavustuksilla.

Vaikka liikunnan sosiaalipolitiikalle ei suoraan löydy kansallista määritelmää. Koin kuitenkin käsitteen määrittelyssä ja liikunnan sosiaalipolitiikan valtionhallinnon, OKM:n ja STM:n hallinnonalojen asiakirjojen tarkastelun osoittavan, että kansallisessa politiikassa löytyy liikunnan sosiaalipoliittisia tavoitteita, politiikkalinjauksia ja poliittisia toimenpiteitä, joilla pyritään vaikuttamaan pienituloisten, köyhien tai sosiaalisia riskejä kohdanneisiin ihmisiin, heitä koskevien liikunta-asioiden kulkuun tai liikuntatoimintaan. Saari (2013, 318) toteaa, että poikkihallinnollinen tarkastelu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja eriarvoisuuden vähentämisen osalta, on valtionhallinnossa haasteellinen tavoite. Euroopan unionin Lissabonin sopimuksen peruslinjauksissa korostetaan lukuisten tekijöiden huomioon ottamista poikkihallinnollisesti. Suomi on myös politiikassa korostanut HIAPperiaatetta (Health in all policies) (Saari 2013, 318). Linjauksen tosiasiallista vaikuttavuutta on vaikea arvioida, koska sitä tukevaa hallintorakennetta ei eritellä (Saari 2013, 318). Liikuntapolitiikan osalta liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteet ja tavoitteet vaativat poliitikoilta ja liikuntakulttuurin toimijoilta ymmärrystä liikunnan eriarvoisuuden ilmiön tunnistamisesta ja siitä, mitkä estävät tekijät vaikuttavat matalassa sosioekonomisessa asemassa olevan ihmisen liikkumiseen. Mielestäni poliittisten päätöksentekijöiden tulisi saada tietoa poliittisen päätöksen teon tueksi siitä, kuinka sosiaaliturvan kautta edistetään matalassa sosioekonomisessa asemassa olevan ihmisen liikkumista.

Tutkimukseni heikkoutena voi pitää tulkintojen jäämistä pintapuoliseksi, koska käsitteelin tutkimuksessani laajaa ilmiötä. Aihetta olisi ollut syytä rajata ja käsitteiden määrä vähentää. Tulevaisuudessa liikuntatieteellisessä ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on tärkeä löytää sellaisia tutkimus- ja toimintatapoja, joiden avulla voidaan liikunta- ja yhteiskuntapolitiikassa tunnistaa eriarvoisuus, köyhyys ja hyvinvointierojen kaventamisen keinot liikunnan ja sosiaaliturvan avulla. Lisäksi tulevaisuudessa tutkijoiden ja sosiaali- ja liikuntapolitiikan asiantuntijoiden on määriteltävä täsmällinen käsite sille, mitä tarkoitetaan liikunnan sosiaalipolitiikalla ja liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteillä? Tähän yksi ratkaisuehdotus voisi olla, että valtion liikuntaneuvosto tai opetus- ja kulttuuriministeriö tilaavat aiheesta asiantuntijoilta erillisen selvitystyön. Valtion liikuntaneuvosto voisi tehdä kokonaisarvioinnin siitä, millainen on liikunnan merkitys osana sosiaalipolitiikkaa ja kuinka liikunnan sosiaalipolitiikka näkyy osana valtionhallinnon tasolla ja eri ministeriöiden hallinnonaloilla. Keskeisintä arviointityössä ja liikunnan sosiaalipolitiikkaa käsittelevissä tutkimuksissa tulisi keskittyä liikunnan sosiaalipolitiikan toimenpiteisiin ja siihen, kuinka politiikalla ja sosiaaliturvajärjestelmän tai millaisen terveys- ja sosiaalipalvelujen tai

liikuntapalvelujärjestelmän avulla edistetään matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien ihmisten liikkumista ja hyvinvointia. Valtionhallinnon ja politiikan hallinnonalojen siiloutuminen vaikeuttavat kokonaisvaltaisen politiikan tarkastelua ja mahdollisen yhteistyön tekemistä. (Huhtasen & Itkonen 2018; Vandermeerchen, Van Poppel & Scheerder 2016).

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Yhteiskunnallisesti olisi tärkeää syventää tietoa lasten ja heidän vanhempiensa elinoloihin ja liikuntakäyttäytymistä selittäviin tekijöihin. Piispasen (2023) esittämä ajatus liikunnan saavutettavuutta ja väestön liikkumattomuuden ilmiötä selittävien syiden ymmärtämisen jatkuvasta jahtaamisesta on herättävä siihen, että juuri, kun liikuntakulttuurin tutkijat ymmärtävät näitä syitä, tulee yhteiskunnallinen muutos, joka vaikuttaa eri tavalla liikkumattomiin. Liikunta- ja sosiaalipolitiikan tutkijoiden tulisi tarkastella asioita pidemmällä aikavälillä. Saari (2006) kannustaa tarkastelemaan sosiaalipoliittista muutosta sosiaalipoliittisen historiatutkimuksen kautta. Sihto (2011, 266–268; 281) huomauttaa, että kun eriarvoisuutta halutaan vähentää politiikan toimenpiteillä, olisi tärkeää osata eritellä eriarvoisuutta koskeva käsitteistö hyvinvoinnin vajeita koskevan tutkimuksen osaksi. Lisäksi Suomessa tarvitaan tutkimusta eriarvoistumiseen vaikuttavista politiikkatoimenpiteistä, jotka koskevat hyvinvoinnin eriarvoistumista (Sihto 2011, 281).

On kiinnostava kysymys, voisiko kolmen – neljän vuoden tapaustutkimuksen tekemisellä saada tietoa vähävaraisten olevien lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa liikuntakäyttämisen muutoksesta tilanteessa, jossa tutkittavaa joukkoa tuettaisiin taloudellisin resurssein. Tutkimuksessa tulisi yhdistää sekä tilastotutkimusta käyttämällä tutkimusaineistona kansallisia rekisteriaineistoja (ks. Hietaniemi 2007, 73–101) että kvantitatiivisella koeasetelmallisella toimintatutkimuksella (ks. Saari 2007, 121–151), jossa tutkija pyrkii muuttamaan kontrolloidun ryhmän: ihmisten toimintaa ja vertaamalla kokeellisen ryhmän toimintaa verrokkiryhmään.

Liikunnan eriarvoisuutta ja liikuntakäyttäytymistä on tutkittu vähän, mutta uskon tutkielmani olevan pelinavaus liikuntapoliittisella tutkimuskentällä. Huhtasen ja Itkosen (2018) mielestä hallintorajat puhkovien riskien, tavoitteiden ja yhteistyötarpeiden aikakaudella kaivataan lisää poikkihallinnollista vertailevaa tutkimusta (ks. esim. Sokka ym. 2014). Lisäksi tarvitaan lisää tutkimusta, mihin sosionomisiin eroihin liikunnassa tulisi puuttua (Mäki-Opas 2016, 109). Tarvitaan toimintapoliittisia linjauksia siitä, mihin näistä eroista halutaan ja on järkevä

kiinnittää huomiota terveyden ja eriarvoisuuden näkökulmasta. Muutosta liikkeellä 2013 suositukset jatkavat Valtioneuvoston periaatepäätöstä liikunnan edistämisen periaatepäätöksen linjauksista ja suosituksia vuodelta 2009. Periaatepäätöksessä liikunnan edistämisen linjauksissa painotetaan erityisesti kuntien vastuuta heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvoinnin tukemisessa. Julkisen vallan tehtävä on liikuntatarjonnan marginaaliin jäävien väestöryhmien liikunnan edistäminen. Muutosta liikkeellä suosituksissa ja toimenpidesuunnitelmassa on kirjattu tavoite matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien mahdollisuuksista terveyttä edistävään liikuntaan. Sitä voidaan STM:n (2013) mukaan edistää istumisen vähentämisen suosituksien, lasten korkeiden harrastamismaksujen vähentämistä edistävien toimenpiteiden ja kaavoituksen avulla. Valtionhallinnon julkisissa asiakirjoissa puhutaan yleisellä tasolla matalassa sosioekonomisessa asemassa olevasta väestöstä. Vain muutamissa valtioneuvoston julkisissa asiakirjoissa kohderyhmä oli määritelty täsmällisesti. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen aikana eriarvoisuus liitettiin liikuntaan, mutta liikunnan eriarvoisuudesta puhuttaessa ei määritelty kohderyhmää (STM 2013, 30). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa päinvastoin kävi ilmi, keitä matalassa sosioekonomisessa asemassa olevalla väestöryhmällä tarkoitetaan. Liikunnan eriarvoisuutta vähentävän politiikan kannalta on keskeistä määrittellä avainkohderyhmät ja tavoitteet. Aarresola ym. (2023, 65–68) huomauttaa, että esimerkiksi valtioneuvoston ja urheiluseurojen kohdentamissa liikunnan sosiaalipoliittisissa toimenpiteissä vähävaraisten perheiden määritelmä vaihtelee.

Erittäin kiinnostava syvemmän jatkotutkimuksen aihe olisi tarkastella, kuinka monta toimeentulotukea, tai jotain toimeentulotuen osaa saava kansalainen liikkuu, ja miten toimeentulotuki on vaikuttanut toimeentulotukea saavan liikunnallisuuteen, liikkumattomuuteen, tai muuhun fyysiseen aktiivisuuteen. Toimeentulotukea harrastuksiin käyttäjien määrää voidaan kartoittaa esimerkiksi kysymällä toimeentulotukea saavien subjektiivista kokemusta ja käyttäjien itsearviointia käyttämän tuen vaikutuksesta käyttäjän mieleen ja liikunnalliseen hyvinvointiin (Mäkinen 2023, 26). Urheilua ja liikuntaa tarkasteltaessa on haastavaa saada kerättyä se tieto, miten eri suomalaiset virastot, eri aikoina erilaisissa hallintoyhteyksissä ja kansainvälisissä yhteyksissä ovat hyödyntäneet tai hyödyntävät liikuntaa vastatakseen yhteiskunnan eriarvoisuuden ja köyhyyden haasteisiin.

Tarvitaan tutkimusta siitä, kuinka paljon liikuntaa ja fyysistä aktiivisuutta on tuettu sosiaaliturvan avulla: perustoimeentulotuki, täydentävä toimeentulotuki tai työmarkkinatuella:

vaatii tilastollista selvitystä. Ihmisten liikkumiseen ja liikuntaharrastamiseen kohdistuvien sosiaalimenojen euromääräinen selvitys ja vaikutusarviointi siitä, kuinka monen ihmisen fyysistä aktiivisuutta ja liikunnan harrastamista on voitu edistää tai edistää sosiaaliturvan avulla. Aiheesta tarvitaan lisätutkimuksia. Liikunnan ja harrastamiseen käytettävän osuuden euromäärän vaikutusta perustoimeentuloa ja täydentävää toimeentulotukea saajien liikuntakäyttäytymiseen ja sen muutokseen tulisi voida tutkia rekisteriaineistoista ja haastatteleamalla toimeentulotukea saavia. Marinin hallituksen hallitusohjelmassa oli kirjaus Liikuntapolitiikan koordinaatioeliminen perustamisesta, jonka työryhmä tehtävänä oli toteuttaa selvitys aikuisen harrastamisen tukemisesta täydentävällä toimeentulotuella. Selvityksen toteuttaminen oli osa THL:n sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmaa. Se oli toteutettu, mutta selvityksestä ei ole saatavilla julkista raporttia (LIPOKO 2023, 25). Raespuro (2018) teki pro gradu -tutkielmassaan samankaltaisen selvityksen siitä, kuinka täydentävää toimeentulotukea käytettiin lasten harrastamisen tukemiseen ja millaisia kokemuksia kyseisen etuutta saavilla hakijoilla. Raespuuron tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että täydentävällä toimeentulotuella oli ollut hyvinvointia lisäävä vaikutus lapsen hyvinvointiin. (Raespuro 2018)

Kolmantena ehdotuksena on tarkastella liikunnan eriarvoisuuden tai liikunnan sosiaalipolitiikan käsitettä suomalaisessa kontekstissa hyödyntämällä temaattista haastattelututkimusta liikuntapolitiikan johtajille, ministeriöiden edustajille, valtion liikuntaneuvoston jäsenille, liikunnan sosiaalipolitiikan käytännönsäällä toimiville operatiivisen tason henkilöstöille, kuten seuroille, nuorisotyöntekijöille ja sosiaali- ja terveysalanjärjestöille. Haastattelututkimuksessa voisi myös haastatella sosiaalipolitiikan asiantuntijoita, kuten Tomi Mäki-Opasta, Heikki Hiilamoja tai Juha Saarta. Kelly (2011) toteutti vastaavanlaisen kyselytutkimuksen omassa tutkimuksessa, jossa Kelly haastatteli 88:aa ”Positive Future” -ohjelman johtajia, operatiivisen henkilöstön, osallistujien ja kumppaneita. Tutkimuksen johtopäätöksissä Kelly analysoi kriittisesti ”urheilupohjaisen sosiaalisen osallisuuden” käsitettä, sillä tarkoitetaan usein eri asioita ja hankkeissa sitä ei konkretisoida riittävästi.

Neljäntenä ehdotuksena on tutkia vaikutusarvioinnin ja tapaustutkimuksen keinoin Sipilän, Marinin ja Orpon hallitusten tekemien taloudellisten leikkausten ja poliittisten toimenpiteiden vaikutukset sosiaali- tai köyhydessä elävien lasten, nuorten ja aikuisten mahdollisuudet liikuntaan ja urheiluun osallistumiseen. Samalla tulisi arvioida näiden taloudellisten leikkausten ja poliittisten toimenpiteiden lyhyt- ja pitkäaikaisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin ja

yhteiskuntaan. Neljän vuoden hallituskausi on varsin lyhyt aika tehdä suuria yhteiskunnallisia uudistuksia, mutta osa hallitusten päätöksistä vaikuttaa pitkällä aikavälillä, mikä tarkoittaa, että edellisen hallituksen politiikan vaikutukset sekoittuvat aikaisempien ja tulevien hallitusten päätösten vaikutuksiin (Saikkonen ym. 2022, 337). Poliittikkaprosessien vaikutukset yksittäisen ihmisen elämään näkyvät usein heti tai tietyn siirtymäajan jälkeen. Poliittisten toimenpiteiden vaikutukset voi kuitenkin kestää jopa kymmenen vuotta. Köyhyudessa tai taloudellisesti huono-osaisella poliittisten toimenpiteiden vaikutus voi olla suurempi ja lyhytaikaisempi. Pienituloisiin tehtyjen taloudellisten vaikutusten arviointi ei ole yksiselitteistä. (Sabatier 2007; Collins & Haudenhuyse 2015; Saikkonen ym. 2022, 337) Collinsin ja Kayn (2014) mielestä urheilupohjaiset ja valtion rahoittamat ohjelmat voivat olla poliittinen kumppani tai väline sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisykeinona.

Ollaanko Suomessa menossa liikunnan sosiaalipolitiikan osalta siihen, että tehdään hankkeilla kokeiluja ja yksittäisiä uudistuksen osia, mutta kokonaisuudistus liikunnan sosiaalipolitiikan mallista puuttuu? Entä tuleeko Suomesta Iso-Britannian tai Amerikan mallinen yhteistyö valtion ja liikunnan kansalaistoimijoiden kanssa, jossa pienituloisia syrjäytymisriskissä olevia ihmisten liikuntaa edistetään hyväntekeväisyyteen tai yksityisiin rahoitukseen perustuen? Entä käytetäänkö liikuntaa enemmänkin sosiaalityön osana, jossa liikunnan avulla kuntoutetaan ihmisiä toimintakykyisiksi? (Coalter 2007)

Mielestäni uusilla tämänkaltaisilla tutkimuksilla ja tutkimustuloksilla voisi olla hyödyllistä perustella liikunnan yhteiskunnallista asemaa, kun veikkausvoittorahakytkös liikunnan budjettiin on purettu ja valtio rahoittaa liikuntaa vuodesta 2024 lähtien valtion yleiskatteellisesta budjetista (Mäkinen & Lämsä 2021). Liikuntakulttuurin toimijoiden, kuntien, seurojen ja järjestöjen tulisi jatkossa perustella paremmin liikunnan yhteiskunnallista asemaa. Perusteluiden tueksi on pystyttävä osoittamaan todisteita vaikuttavasta toiminnasta, joka on osoitettavissa käytännön työssä saavutetuilla tai tieteellisessä toiminnassa hankitulla tutkimustyön tuloksena. Mielestäni lisätutkimukset voisivat olla hyödyllisiä myös liikkumattomuuskriisin kannalta, jonka ratkaisemiseksi poliittiset päättäjät, liikunta-alan toimijat yrittävät tehdä töitä. Tulevaisuudessa ihmisten huonontunut toimintakyky vaikuttaa merkittävästi hyvinvointivaltioon ja sen tarjoamien palveluiden ja etuuksien rahoittamiseen.

6.4 Liikunnan sosiaalipolitiikan tulevaisuus

Liikunnan eriarvoisuus on nostettu opetus- ja kulttuuriministeriön nuoriso- ja liikuntapolitiikan tulevaisuustyössä tulevaisuuden uhkakuvaksi ja muutostekijäksi, jotka vaikuttavat liikuntakulttuuriin ja väestön liikkumiseen. Lisääntynyt yleisen eriarvoisuuden kasvu on puolestaan nostettu Valtioneuvoston (2023c) tulevaisuusselonteossa tulevaisuuden haasteeksi. Siksi liikuntakulttuurin toimijoiden ja päättäjien on kyettävä tunnistamaan ja huomioimaan liikunnan edistämässä väestön liikkumiseen vaikuttavat globaalit toimintaympäristön muutoksesta, megatrendeistä että alueellisesta kehityksestä johtuvat muutostekijät. Liikuntakulttuurin toimijoiden ja päättäjien on toimissaan yhdistämään näihin tekijöihin vaikuttaminen tai huomioimaan mahdollinen sopeutuminen. Mikäli liikuntatoimijat ja poliittiset päättäjät eivät huomioi näitä kysymyksiä ja niiden vaikutuksia liikuntaan, tulevaisuudessa muutostekijän uhkakuva toteutuu. Liikunnan muutostekijä ensimmäisessä ”elintavat ja eriarvoistuminen” on liikunnan eriarvoisuutta kuvaavia kysymyksiä: ”miten fyysisen aktiivisuuden polarisaatio pysäytetään? Miten liikunnan harrastaminen on mahdollista kaikille?” Nämä kysymykset liikuntakulttuurin toimijoiden ja päättäjien tulisi huomioida työssään, koska jos näitä kysymyksiä ei ratkaista kyseenomaisen muutostekijän negatiivisena kehityssuuntana tulevaisuuskuvassa vuodelle 20240 on ennustettu, että eri väestöryhmien välinen eriarvoistuminen fyysisessä aktiivisuudessa syvenee ja yhä useammalla ei ole varaa harrastaa liikuntaa. Samalla epäterveelliset elintavat kasaantuvat yhä voimakkaammin samoille henkilöille ja periytyvät. (Valtion liikuntaneuvosto 2019b)

Kansalaisten hyvinvoinnin jakautuminen ja kehittyminen eri väestöryhmissä sekä eri alueilla, vaati julkishallinnolta ilmiölähtöisten palvelujen kehittämistä. Saukkonen ym. (2022, 357) ehdottavat ihmisten hyvinvoinnin lisäämisen otettavan pidemmän aikavälin poliittiseksi tavoitteeksi, mikä edellyttäisi päätöksenteossa keskustelua politiikalla priorisoitavista kohteista. Poliittiset arvovalinnat, kun määrittävät tulevaisuuden hyvinvoinnin ja sosiaaliturvan. Käytännön toiminnoissa ja politiikan edistämistoimissa tulisi keskittyä rakenteellista epätasa-arvoa vähentäviin toimiin. Näihin toimiin voi olla vaikea puuttua politiikan käytännön tasolla, koska sosiaalinen syrjäytyminen ja sosiaalinen osallisuus käsitteellisesti erittäin moniselitteisiä. Käsitteiden epäselvyys ja monitulkintaisuus voivat peittää eroja politiikan toimeenpanotasolla toteuttavissa käytännöissä ja poliittisissa strategioissa (Kelly 2011 viitaten: Faircloughi' in 2000; Levitasiin 2005; Morrisiin ym. 2009). Kohdennetut interventio-ohjelmat voivat vaikuttaa ja muuttaa tiettyjä politiikan käytäntöjä ja rakenteita paikallisesti, mutta koko yhteiskunnan rakenteisiin niiden vaikutus voi olla olematon (Crabbe ym. 2006).

Jyväskylän yliopiston ja Helsingin yliopiston Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö (YLLI) -hankkeen tutkijoiden laatimissa politiikkasuosituksissa (Muukkonen ym. 2023) suositellaan valtionhallintoa kohdistamaan liikunnan eriarvoisuutta vähentäviä ja taloudellista saavutettavuutta lisääviä politiikkatoimenpiteitä syrjäytymisvaarassa tai heikommassa asemassa oleviin, kuten vierasta kieltä äidinkielenään puhuviin, pienituloisiin kotitalouksiin, yksinhuoltajiin ja ikääntyneisiin. Erityisesti toimenpiteitä voidaan kohdentaa valtionhallinnon liikuntapolitiikkaa yhdenvertaisesti saavutettavien kunnallisten liikuntapalveluiden järjestämiseen. Richard ym. (2023) kannustavat yhteiskunnallisia päättäjiä ja liikuntatoimijoita lisäämään liikuntaan osallistumista kannustavia toimenpiteitä paikallisella tasolla erityisesti heikommassa asemassa oleviin ryhmiin, koska he tarvitsevat sitä eniten. Heikoimmassa asemassa olevat ihmiset eivät välttämättä hyödy täysimääräisesti väestötason interventioista. Collins ja Kay (2014) vaativat poliittisia päättäjiä resursoimaan liikunnan sekä interventio-ohjelmiin että hankkeisiin paremmin resursseja ja pidentämään politiikan kestoa seitsemään tai kymmeneen vuoteen, koska sosiaaliseen syrjäytymiseen ja eriarvoisuuden kaventamiseen puuttuvat interventiot vaativat aikaa ja riittäviä resursseja. Tällöin voidaan samanaikaisesti käsitellä useita samalle ihmiselle terveyden ja talouden suhteen kasautuneita ongelmia. Siksi julkisen politiikan tulee osoittaa enemmän sitoutumista ja siirtää politiikan painopistettä syrjäytymistä ehkäisevälle politiikalle. (Collins 2014, 229)

Eriarvoisuuden tunnistaminen ja tutkiminen on herättänyt myös poliittiset päättäjät, poliitikot. Se on johtanut myös jatkuviin poliittisiin toimiin. Suomen eri hallitukset ovat vuosien saatossa pohtineet ja perustaneet useita työryhmiä, joiden tehtävänä on ollut pohtia ratkaisuehdotuksia eriarvoisuuden vähentämiseksi ja tuloerojen kaventamiseen tai sosiaaliturvan uudistamiseen. (Saikkonen ym. 2022; Saari 2020) Siksi Suomessa tulisi tehdä väliarviointi liikuntapoliittisen selonteon osalta, koska se on määritellyt liikuntapolitiikan suuntaviivoja vuodesta 2018 eteenpäin (Valtioneuvosto 2018). Miten liikuntapoliittisessa selonteossa nostetut kysymykset liikunnan eriarvoisuuden kaventamisesta on edistetty liikuntapolitiikan avulla, entä sosiaalipoliitiikan tai sosiaali- ja terveystalouden osalta STM:n hallinnonalalla. Auttavatko tässä Valtion liikuntaneuvoston tekemät arvioinnit vuosilta 2023?

Lisäksi tarvitaan rakenteellinen uudistusmielinen politiikkaohjelma, jonka tehtävänä on vähentää eriarvoisuutta ja poistaa köyhyyttä liikunnassa, terveydessä, koulutuksessa, työllistymisessä ja mielenterveyden hoidossa. Tällainen poliittinen ohjelma tulisi olla

kestoltaan kymmenen vuotta ja siihen on sisällytettävä liikunnan ja terveyden eriarvoisuuden systemaattinen seuranta ja seurantajärjestelmän kehittäminen, joka veloitetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja UKK-instituution vastuulle (ks. THL 2021). Seurantajärjestelmän kehittämisen avulla poliitikot voivat tulevaisuudessa saada tietoa liikunnan ja terveyden eriarvoisuuden kansallisen tavoitetilan kehittymisestä ja erilaisten eriarvoisuuden seurantaindikaattorien osoittamista tuloksista. Näiden tietojen avulla poliittiset päättäjät ja virkahenkilöt voivat systemaattisemmin kaventaa ja ohjata kansalaisten liikunnan eriarvoisuuden kaventamiseen tähtääviä toimenpiteitä ja poliittisia linjauksia. Liikuntaan perustuvan interventio-ohjelman tulee sisältää seuranta- ja arviointimenetelmien lisäksi kontrolliryhmiä, jolloin mitattaisiin pitkittäisiä vaikutuksia ja saisi vertailtavia tutkimustuloksia. Kohderyhmänä voisi olla kaupunkien lähiöissä ja maaseudulla asuvat väestöt (Collins ja Haudenhuyse 2015; Saari 2020)

Mäki-Opas Tomi (2016, 112) on pohtinut eriarvoisuuden vähentämisen keinoja liikunnan ja liikuntapolitiikan keinoin. Väestön sosiaalista eriarvoisuutta voidaan kaventaa liikuntapolitiikalla (Mäki-Opas 2016, 112). Väestön liikunnallista elämäntapaa; liikuntakäyttäytymisen muutokseen liittyviä tekijöitä, yhteisöjen tarjoamaa tukea ja ympäristön kannustavia tekijöitä lisätään liikuntapolitiikan keinoilla. Poliitiikan toimet ja poliittinen päätöksentekoprosessi tulee perustua tutkittuun tieteelliseen näyttöön, jotta politiikan toimet edistävät yksilötason liikuntaa. Kansallisissa suosituksissa tulisikin eritellä liikunnan sosioekonomisen eriarvoisuuden vähentämisen tavoitetta ja siihen vaikuttamisen keinoja. Tavoitteiden asettamisessa ja suosituksissa on täsmennettävä, miten terveyttä edistävään liikuntaan halutaan vaikuttaa (Mäki-Opas 2016, 112; Mäki-Opas ym. 2015; Mäkinen 2011) Mäki-Opas (2016) toteaa liikuntapoliittisista tavoitteista ja toimenpiteistä puuttuvan tarkka määrittely matalassa sosiaalisessa asemassa olevasta henkilöstä. On epäselvää, millaisia liikuntapoliittisia tavoitteita ja toimenpiteitä tulisi kohdistaa matalaan sosiaalisessa asemassa oleviin henkilöihin. Tulisiko liikuntapoliittisten toimenpiteiden kohdistusten olla koulutuksen, ammattiaseman tai tulotason mukaisia? On siten vaikea arvioida liikuntapoliittisten tavoitteiden onnistumista.

Yksilöllisyyden voimistuminen, liikuntakulttuurin monipuolistuminen ja liikuntalajien määrän kasvu asettavat liikuntapalveluista huolehtivia tahoja, kuten kuntien liikuntapalveluita sekä kouluja, urheilu- että liikuntaseuroja uusien haasteiden eteen. Poliitikoille ja poliittisille päätöksentekijöille haasteet näkyvät vallankäyttäjien rahankäytön suuntaamisessa.

Yhteiskunnalliset haasteet ja valtion hidas taloudenkehitys lisäävät kilpaurheilun, harrasteliikunnan ja muita liikunnan harrastetoimintaa tarjoavien välistä taistelua niukentuvista valtion varoista. (Mäntylä 1994, 94–95) ”Yhteiskunnallisten resurssien allokoinnissa on myös odotettavissa kasvavia ristiriitoja sekä seurojen sisällä että yleisemmin eri tyyppisten liikuntakulttuurien välillä” (Mäntylä 1994, 95).

Köyhyden ja eriarvoisuuden vähentäminen ja niiden hyvä hoitaminen poliittisin päätöksin vaatii tulevaisuuden köyhyys-, sosiaali- sekä liikuntapolitiikan hoitajilta, päättäjiltä, sitoutumista köyhyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen. Niiden jatkuvaan vähentämiseen on sosiaali- ja terveystieteelliset perusteet, sillä köyhyys ja eriarvoisuus ovat yhteiskunnallisia haasteita (Saari 2006, 16). Tulevaisuuden köyhyyspolitiikka perustuu professori Juho Saaren mielestä hyviin käytäntöihin, onnistuneita politiikkaratkaisuja levittäviin strategioihin. Tämänkaltaisen ratkaisu vaatii politiikan, teoreettisen pohdinnan ja empiirisen tutkimuksen systemaattista lähentämistä ja siltojen rakentamista näiden eri alueiden väleille (Saari 2005, 16). Valtionhallinnon eri hallinnonalojen lähentymistä (STM 2023), jotta poliittiset tavoitteet lisätä ihmisten liikkumista onnistuvat. Esimerkiksi pääministeri Marinin hallituksen tavoite oli vähentää ihmisten liikkumattomuutta.

Liikunnan eriarvoisuus ja vähävaraisten liikunnan tukeminen eivät myöskään ole mitenkään marginaalisia ilmiöitä, vaan yhteiskuntaan pidemmällä aikavälillä vakiintuneen eriarvoisuuden tuottamia. Niiden taustalta on löydettävissä systemaattisia tekijöitä. Ymmärryksen lisääntyminen liikunnan eriarvoisuudesta tukee liikunnan sosiaalipolitiikan käsitteen ja liikunnan eriarvoisuuden kohderyhmien tarkempaa määrittelyä kuten Itkonen (2020) ja Mäki-Opas (2016) vaativat. Lapsistrategiassa todetaan, että yhteiskunnan sosiaalimenojen uudelleen kohdentamisessa ja lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa ja turvaamisessa, on tärkeämpää tietää, millä toimilla näitä tuetaan kaikista tehokkaimmin (Valtioneuvosto 2019, 32) Tähän tarvitaan poikkitieteellistä tutkimusta, joka on saatavissa rekisteriaineistoa ja laadullista tutkimusta yhdistämällä. liikuntapolitiikan ja sosiaalipolitiikan keinot vaikuttavat suomalaisten liikkumiseen, erityisesti pienituloisten tai syrjäytymisvaarassa olevien liikkumiseen ovat rajalliset. Silti julkisen vallan ja valtionhallinnon aktiivisuutta tarvitaan myös tulevaisuudessa liikunnallisen tasa-arvon turvaamiseksi. Valtionhallinto ja päätöksentekijät haluavat saada kokonaiskuvan vähäisen liikkumisen kokonaiskustannuksista ja yhteyksistä syrjäytymiseen. Lisää tietoa tarvitaan palvelutarpeiden eroista ja terveyden edistämisestä aktiivisten ja liikkumattomien kansalaisten välillä ja eri väestöryhmille suunnattujen toimien

tehosta (Kokkonen 2015, 345). Kuntien merkitys liikuntapalveluiden toteuttajina, liikuntapaikkojen rakentajina säilyy. Taloudellisten reunaehtojen kiristyminen haastaa valtionhallinnon liikunta- ja sosiaalipolitiikan toteutumista ja sitä, ettei ne voi tyydyttää kaikkien tarpeita. Järjestäytynyt liikuntakulttuuri ja urheilu ovat eniten kiinnostuneita jäsenistönsä ja urheilijoiden tarpeista. Urheiluliikkeellä on vahvat suhteet päättäjiin. Liikkumattomien ja köyhien asiaa ei oikeastaan mikään taho edistä liikuntakulttuurissa. (Rantala 2014, 36)

Rantala (2014) ja Aarresola (2023) pohtivat tulevaisuuden liikuntapolitiikkaa. Saari (2020) lisää, että yksilön velvollisuudet lisääntyvät tulevaisuudessa. Kansalaisten on otettava vastuuta omasta terveydestään ja liikkumisestaan. Tulevaisuuden politiikassa kysytäänkin, minkälaisille ihmisryhmille annetaan tukea liikkumisen lisäämiseksi. Lapsistrategiassa todetaan, että yhteiskunnan sosiaalimenojen uudelleen kohdentamisessa ja lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa ja turvaamisessa, on tärkeämpää tietää, millä toimilla näitä tuetaan kaikista tehokkaimmin (Valtioneuvosto 2019, 32) Lisäksi liikunnan sosiaalipoliittiset päätökset yhteiskunnan tukien suuntaamisesta tulevat perustumaan sekä poliittisiin arvoihin että tietoon (Rantala 2014, 36–38).

Orpon hallitus jatkaa sosiaaliturvauudistusta, jonka osana liikuntaan liittyvää sosiaaliturvaa uudistetaan ja kehitetään. Sosiaaliturva ministeri Sanni Grahn-Laasosen työtehtävänä on uudistaa sosiaaliturva ja selvittää, miten sosiaaliturvauudistus tulisi tehdä, jotta uudistuksella olisi selkeä vaikutus yhteiskuntaan ja nykyiset etuudet olisivat sovitettavissa nykyistä paremmin yhteen. Uudistuksen tavoitteena on uudistaa sosiaaliturvaa kokonaisuutena ja uudistus käsittelee perusturvaa, ansioturvaa, toimeentulotukea ja niiden välistä yhteyttä ja rahoitusta sekä palveluiden nykyistä parempaa yhteensovittamista etuuksiin. Uudistusta valmistelee parlamentaarinen komitea, joka aloitti työnsä alkuvuonna 2020. Komitean toimikausi päättyy vuonna 2027 (Hirvonen 2021 210–211). Sosiaaliturvan kokonaisuudistus koskee perusturvaa. Perusturvauudistus on monimutkainen, koska siihen liittyvät lukuisat lait ovat kytkeytyneet toisiinsa ja ansiosidonnaiseen turvaan. Sen ohella on koordinoitava sosiaalipalvelujen sekä tulonsiirtojen yhteensovittaminen riskienhallintajärjestelmässä että sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmässä (Saari 2020). Uudistusta on valmisteltu hallinnollisesti ja institutionaalisesti kahdessa vaalikaudessa. Mielestäni tarvitaan sellainen sosiaaliturvan kokonaisuudistus, jossa suomalaisen hyvinvointivaltion tarjoaman

sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan avulla pidetään huolta kansalaisista ja heidän liikuntansa tukemisesta.

Valtioneuvoston tasolla sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmän uudistamisessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota ministeriöiden väliseen yhteistyöhön ja valtioneuvostontason yhteiseen ymmärrykseen, jossa eri ministeriöiden ministerit ja virkamiehet tekevät yhteistyötä. Sosiaali- ja terveystieteiden keskeinen haaste sovittaa yhteen sosiaalisten riskien ja sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmät (Saari 2020, 271). Sosiaalisia riskejä ja ongelmia olisi syytä tiivistää tavalla, joka Saaren (2020, 272) mielestä estäisi sosiaalisten riskien hallintajärjestelmien piirissä olevia kotitalouksia valumasta sosiaalisten ongelmien alueelle, kuten toimeentulotuen piiriin.

Kuten jo tutkielmani johdannossa totesin, liikunnan sosiaalipolitiikan aihealueella on tutkimuksellinen aukko, joten voi tutkimukseni toimia keskusteluavauksena tai tutkimuksellisia jatkopohdintoja herättävänä ja yhteiskunnallista keskustelua liikunnan eriarvoisuutta vähentävistä politiikkatoimenpiteistä. Liikunnan eriarvoisuuteen ja vähän liikkuvien suureen määrään on jo herätty yhteiskunnassa. Aiheesta on käyty keskustelua eri tahojen toimesta: Olympiakomitean, ministeriöiden, eri hallitusten, presidenttien ja tutkijoiden. Mielestäni mitään liikunnan eriarvoisuutta koskevaa keskustelua ei nykyään voi tai kannata käydä ilman sen kytkemistä yleistä arvoisuutta vähentävien poliittisten tavoitteiden ja toimenpiteiden vaateisiin. On aloitettava suunnitelma, kuinka liikunnan sosiaalipolitiikan tavoitteilla ja vaikuttavilla toimenpiteillä voidaan vähentää liikunnan eriarvoisuutta, kaventaa terveyseroja sekä torjua yhteiskunnallista polarisaatiota. Kuten Skille ja Elving (2017) väittävät, liikunta ja urheilu on sopiva vastaus ja lääke valtioiden yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseen.

Yksi tutkimukseni johtopäätökseni on, että köyhyydessä ja sosiaaliuilla elävien eriarvoisuuden vähentämiseen tähtäävät toimenpiteet tulevat korostumaan liikunta- ja sosiaalipolitiikassa. Yhteiskunnallisuuden eriarvoisuus on kasvanut vuosien aikana ja Suomi ei voi enää jättää huomioimatta köyhiä tai taloudellisesti matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevien ihmisten mahdollisuuksia osallistua liikuntaharrastuksiin tai liikkua vapaa-ajallaan. Ihmisten heikentyvä toimintakyky, eriarvoisuuden lisääntyminen ja huono-osaisuuden kasaantuminen muodostavat uhan kansanterveydelle ja yhteiskunnalle (Vasankari ym. 2023; Laihiala 2018; Salonen & Kouvo 2022, 120–128). Collinsin ja Haudenhuysen (2015) mukaan tapaustutkimusesimerkit on mahdollista suhteuttaa nykyisiin köyhyystrendeihin, jolloin voidaan paremmin arvioida erilaisten poliittisten toimenpiteiden vaikutuksia. Toisaalta

johtopäätöksenä oli myös, että pelkkien tutkijoiden tekemien tutkimusten ja niiden perusteella annettujen politiikkasuositusten sekä liikunta- ja urheiluyhteisön (kansalaisyhteiskunnan) panokset eivät riitä ratkaisemaan liikunnan eriarvoisuutta. Tulevaisuuden kannalta liikunnan sosiaalipolitiikan kysymykset ja toimenpiteet tulee toteuttaa valtiojohtoisesti. Ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen tulee nähdä investointina. Se aiheuttaa lyhyellä aikavälillä yhteiskunnalle kustannuksia, mutta toisaalta tuo Suomen valtiontaloudelle pitkällä aikavälillä kustannussäästöjä muun muassa fyysisen aktiivisuuden lisääntymisenä, syrjäytymistä ehkäisevänä ja lisääntyvänä hyvinvointina (Vasankari & Kolu 2018). Valtiontalouden budjettirajoite rajoittaa tulevaisuuden investointinäkökulmaa (Valtiovarainministeriö 2023).

Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana oli Hannu Itkosen (2021a) lause liikkumisen eriarvoisuudesta käsittelevässä julkaisussa: ”liikunta-alan toimijat eivät yksin kykene poistamaan ihmisten köyhyyttä, mutta he ovat ryhtyneet toimenpiteisiin edistämällä ja organisoimalla joko edullisia tai kokonaan ilmaisia liikuntapalveluita kunnissa.” Liikunnan yhteiskuntatieteiden maisteriopiskelijana olen kiinnostunut tutkimaan suomalaista liikunnan sosiaalipolitiikan sektoria, tavoitteita ja toimenpiteitä. Halusin saada kokonaiskuvan liikunnan sosiaalipolitiikan ilmiöstä ja sen politiikkatoimista Suomessa. Tutkimukseni kokoaa yhteen tietoa liikunta- ja sosiaalipolitiikan rajapinnoilta ja tuo esille tietoa liikunnan sosiaalipolitiikan politiikkatoimien tekemisestä. Se kuvaa myös haasteita hyvinvointivaltion siiloutuneessa julkishallinnossa, jossa liikuntapolitiikan vastuu on opetus- ja kulttuuriministeriöllä, mutta toisaalta sosiaaliturvan ja terveyden edistämisen vastuuta kantaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Tulokset nostavat esille tarpeen paremmalle yhteistyölle, jotta liikunnan sosiaalipolitiikan avulla voitaisiin hallita kansalaisten sosiaalisia riskejä ja edistää kansalaisten terveyttä. Jo nyt tiedetään, että sosiaaliturvaverkko ei pysty vastaamaan ihmisten työttömyyteen tai kansalainen jää eri etuuksien myöntämiskriteerien ulkopuolelle. Olen onnellinen, että uskalsin tarttua haasteelliseen aiheeseen. Mielestäni oli vaikea rajata moniulotteisen ilmiön ulottuvuuksia pelkkään liikuntapolitiikkaan.

Pulkkinen (2003, 216) esittämä kysymys siitä, voiko jokin käsite olla läsnä ilman täsmällistä käsitettä kielessä, on olennainen, kun tarkastellaan liikunnan sosiaalipolitiikkaa. Vaikka tätä käsitettä ei tunnusteta kansallisissa julkaisuissa, sen tutkiminen on perusteltua tai asian edistäminen poliittisesti on tärkeä. Uskon, että *sport as social policy* käsitteen vapaamuotoinen suomenkielinen käänös siirtyy vähitellen integroitua suomalaiseen liikuntatieteellisiin

tutkimuksiin ja kansallisen liikuntapolitiikan areenalle. Käsite tarvitsee tarkempaa määrittelyä tutkijoiden että poliitikkojen keskuudessa. Käsitteen käyttäminen vaatii useamman vuoden käyttöä poliitikkojen ja ihmisten arkipäiväisessä käytössä sekä tutkijoiden keskuudessa. Silloin siitä voisi muodostua vakiintunut osa suomalaisen tieteen ja politiikan sananosta.

LÄHTEET

- Aaltio, E. (2013). Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus.
- Aaltonen, K., Kotimäki, S., Salonen, L. & Tenhunen, E. (2020). Terveyserot. Teoksessa M. Aarnikka, M., Perho, M. & Wrede G. H. (2011). Poliittikaohjelmien loppuraportti: vaalikausi 2007–2011. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Aarresola, O., Virmasalo, I., Hasanen, E., Tammelin, M. (2023). Liikunta- ja urheiluseurojen taloudellinen tuki harrastavien lasten ja nuorten perheille: Selvitys tukikäytännöistä. Liikunnan yhteiskuntatieteet. Jyväskylän yliopisto. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 5.12.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202311278107>.
- Aho, K., & Huuromonen, H. (2020). Liikuntapolitiikka kaipaa intersektionaalista ohjausta. *Aikuiskasvatus*, 40(4), 320–327. <https://doi.org/10.33336/aik.100537>.
- Aggestål, A., & Fahlén, J. (2015). Managing Sport for Public Health: Approaching Contemporary Problems with Traditional Solutions. *Social inclusion*, 3 (3), 108–117. doi:10.17645/si.v3i3.197.
- Allardt, E. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo; Helsinki: WSOY.
- Allardt, E. (1980). Sosiologia 1. Helsinki: WSOY.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. (2011). Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. 3. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Armila, P. (2020). Syrjäseudun nuoret ja liikuntaharrastukset: Tanssii mummojen kanssa. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Turenki: Hansaprint. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175, 142–159.
- Autto, J., & Nygård, M. (2015). Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus. Lapin yliopistokustannus. Viitattu 20.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-985-8>.
- Aviavustukset.fi (2024). Avustusvisualisointi. Viitattu 25.10.2024. https://aviavustukset.fi/visualisointi/#!/fi/projects/bars/ColSel_Vaikutusalue/ColSel_A luehallintovirasto/true/eyJhIjpbXSwiYiI6W10sImMiOltDLGJkIjpbXSwiZSI6W10sIm YiOlsiMjAxOSJdLCJnIjpbIkVyaXR5aXNhdnVzdHVzIHbDpGjDpHZhcmFpc3RlbiB wZXJ0ZWlkZW4gbGFzdGVuIGphIG51b3J0ZW4gbGlpa3VubmFuIGhhcnJhc3R1a3 NlbiB0dWtlbWlzZWtzaSJdLCJ0IjpbXSwiaSI6W119/eyJhIjpbudWxsLCJiIjoiibW9uZX kiLCJjIjoiibm9ybSIsImQiOiJrdW50YSIsImUiOiOm51bGx9.
- Ayo, N. (2012). Understanding Health Promotion in a Neoliberal Climate and the Making of Health Conscious Citizens. *Critical Public Health* 22(1), 99–105.

- Blomqvist, T. M. (2022). The role of the Swedish Sports Confederation in delivering sport in socioeconomically deprived areas. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 14 (4), 589-606. doi:10.1080/19406940.2022.2112260.
- Borodulin, K., Helakorpi, S., Sulander, T., Puusniekka, R., Prättälä, R. (2007). Sosioekonomisiin terveyseroihin vaikuttavat tekijät ja niissä tapahtuneet muutokset. Liikunta. Julkaisussa: *Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23*, 159–164. Viitattu 6.4.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504226300>.
- Borodulin, K., Wennman, H., Mäki-Opas, T., Jousilahti, P., Koskinen, S. (2020). Koulutusryhmittäiset erot liikunnassa Suomessa FinTerveys 2017-tutkimuksen valossa. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki*, 160–177.
- Coakley, J. (2011). Youth Sports: What Counts as “Positive Development?”. *Journal of Sport and Social Issues*, 35 (3), 306–324. doi: 10.1177/0193723511417311.
- Coalter, F. (2007). *A Wider Social Role for Sport: Who’s Keeping the Score?* E-kirja. London: Routledge. Viitattu 9.12.2023. doi: 9780203014615.
- Council of the European Union. (2020). Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council on the European Union Work Plan for Sport (1 January 2021–30 June 2024) 2020/C419/01. EU work plan for sport 2021–2024.
- Collins, M. F. k. (2014). Policy implementation. Partnerships, stronger citizenship and social capital through sport? Teoksessa M. F. k., Collins & T. Kay (toim.) *Sport and social exclusion (2nd edition.)*. E-Kirja, 212-233.
- Collins, M. F. k. & Kay, T. (2003). *Sport and social exclusion*. London: Routledge.
- Collins, M. F. k. & Kay, T. (2014). *Sport and social exclusion (2nd edition.)*. E-kirja. Routledge.
- Collins, M., & Haudenhuyse, R. (2015). Social Exclusion and Austerity Policies in England: The Role of Sports in a New Area of Social Polarisation and Inequality? *Social Inclusion*, 3 (3), 5-18. doi:10.17645/si.v3i3.54.
- Crabbe, T., Baile, G., Blackshaw, T., Brown, A., Choak, C., Gidley, B., Mellor, G., O’Connor, K., Slater, I. & Woodhouse, D. (2006.) ‘Knowing the Score’: Positive Futures Case Study Research, Final Report. London: Home Office. Viitattu 5.12.2023. https://shura.shu.ac.uk/17694/7/Woodhouse_knowing_the_score.pdf.

- Czupich, M. (2020). Sport as an instrument of social development-the example of London. *Journal of Physical Education & Sport*, 2020: 20, 2875–2882. Doi:10.7752/jpes.2020.s5390.
- Dahlstedt, M. & Ekholm, D. (2019). Social exclusion and multi-ethnic suburbs in Sweden. In: *The Routledge companion to the suburbs*. New York: Routledge. 163–172. E-kirja. Viitattu 6.10.2023. <https://books.google.fi/books?id=IVBtDwAAQBAJ&lpg=RA7-PA1952&ots=pcXdqLW21Q&lr&hl=fi&pg=RA7-PA1952#v=onepage&q&f=false>.
- Ekholm, D. (2013). Research on Sport as a Means of Crime Prevention in a Swedish Welfare Context: A Literature Review. *Scandinavian Sport Studies Forum*, 4, 91–120. Viitattu 6.10.2023. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-99435>.
- Ekholm, D. (2017). Mobilising the sport-based community: the construction of social work through rationales of advanced liberalism. *Nordic Social Work Research*, 7 (2), 155–167. doi:10.1080/2156857x.2017.1310127.
- Ekholm, D. (2018). Idrott som en lösning på sociala problem: Framträdandet av en kunskap och praktik I skärningspunkten mellan idrotts- och socialpolitik. *Idrottsforum.org/Nordic sport science forum*, 1–28. Viitattu 6.10.2023. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-152013>.
- Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2023). Sport as social policy: Midnight football and the governing of society. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003224754>.
- Fahlén, J. & Stenling, C. (2016). Sport policy in Sweden, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8:3, 515–531. Doi: 10.1080/19406940.2015.1063530.
- Giulianotti, R. (2011). The Sport, Development and Peace Sector: A Model of Four Social Policy Domains. *Journal of social policy*, 40(4), 757–776. doi:10.1017/S0047279410000930.
- Hannikainen-Ingman, K., Kuivalainen, S. & Sallila, S. (2013). Toimeentulotuen asiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. Teoksessa S. Kuivalainen (toim.) Toimeentulotuki 2010-luvulla: Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 81–114.
- Hargie, O., Somerville, I. & Mitchell, D. (2015). Social Exclusion and Sport in Northern Ireland. Ulster University. Viitattu 5.12.2023. <http://www.ulster.ac.uk/comm/files/2015/12/SESNIReport.pdf>.
- Harrastamisensuomenmalli.fi (2024). Harrastamisen Suomen malli. Viitattu 4.5.2024. <https://harrastamisensuomenmalli.fi>.

- Hartmann, D. (2016). *Midnight basketball. Race sports, and neoliberal social policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hietaniemi, L. (2007). Tilasto- ja rekisteritutkimus. Teoksessa E. Saari & L. Viinamäki (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus, 73–100.
- Hiilamo, H., & Saari, J. (2010). Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa H. Hiilamo & J. Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka: Johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, 13–36.
- Hiilamo, H., Niemelä, H., Pykälä, P., Riihelä, M. & Vanne, R. (2012). *Sosiaaliturva ja elämänvaiheet: Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa*. Kelan tutkimusosasto Helsinki. Tampere: Juvenes Print–Tampereen yliopistopaino Oy Tampere. Viitattu 12.4.2023. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33747/Sosiaaliturva_ja_elamanvaiheet.pdf.
- Hirvonen, H. (2021). Sosiaalipolitiikan sommitelmia ennen ja nyt. *Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 29 (3), 209–211. doi:10.30668/janus.111610.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Heinilä, K. (2018). *Minne menet Suomen urheilu? Kilpavarustelusta kestävään kehitykseen*. (Into Kustannus). Riika: Dardedze holografija.
- Helne, T. (2004). Sosiaalivakuuttava hyvinvointiyhteiskunta. Teoksessa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kansaneläkelaitos*, 222–239.
- Hertting, K., & Karlefors, I. (2021). “We Can’t Get Stuck in Old Ways”: Swedish Sports Club’s Integration Efforts With Children and Youth in Migration. *Physical culture and sport studies and research*, 92 (1), 32–42. doi:10.2478/pcssr-2021-0023.
- Huhta, H. (2015). "Pitää pään kasassa työttömyysaikana": Liikunta työttömien nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Huhtanen, K., & Itkonen, H. (2018). Suomalaisen sosiaalipolitiikan ja liikuntapolitiikan yhtenevät päämäärät 1920–80-luvuilla. *Liikunta ja Tiede*, 55 (6), 111–119.
- Husu, P., Sievänen, H., Tokola, K., Suni, J., Vähä-Ypyä, H., Mänttari, A., & Vasankari, T. (2018). *Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Hylton, K. & Totten, M. (2013). *Developing "sport for all"*. Teoksessa K., Hylton (toim.) *Sport Development: Policy, Process and Practice*, third edition (3. painos). London: Routledge. doi:10.4324/9780203082829, 37–79.

- Häikiö, L. & Saikkonen, P. (2009). Hyvinvoinnin politiikka. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 17 (3), 197–199.
- Hämäläinen, R., & Villa, T. (2014). Tutkimustiedon käyttö terveyttä edistävien liikunnan politiikkatoimien valmistelussa. *Liikunta ja tiede*, 51(1), 36–43.
- Icehearts. (2024). Icehearts.fi verkkosivut. Viitattu 6.5.2025. <https://www.icehearts.fi>.
- Ilmanen, K. (1996). Kunnat liikkeellä: Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994. University of Jyväskylä. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 43. Väitöskirja. Viitattu 20.1.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7904-1>.
- Itkonen, H. (2012). Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.) *Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän Yliopisto, Liikuntakasvatuksen laitos, tutkimuksia 1/2012. Jyväskylä: Yliopistopaino, 5–20.
- Itkonen, H. (2020). Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 7–30.
- Itkonen, H. (2021a). Liikuntapolitiikka uutta kohtaamassa. *Liikunta & Tiede* 58 (3), 53–55.
- Itkonen, H. (2021b). *Liikkumisen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Itkonen, H. & Kauravaara, K. (2015). Kohti liikkumisen muutosta. Teoksessa H. Itkonen & K. Lehtonen (toim.) *Liikunta kansalaisten elämänsäilytyksessä. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnan edistämisestä*. LIKES-tutkimuskeskus. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 296. Jyväskylä, 8–16.
- Jauhiainen, S. (27.3.2023). Hyvinvointivaltio, sosiaaliturva ja verotus. Kelan tutkimus. Luentodiat. Luentosarja Jyväskylän yliopiston kauppatieteiden tiedekunnassa.
- Julkunen, R. (2006). *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. E-kirja. Helsinki: Stakes.
- Juppi, J. (1995). Suomen julkinen liikuntapolitiikka rahoituksen näkökulmasta tarkasteltuna. Sosiologian lisensiaattityö: Helsingin yliopisto Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja nro 101. Lappeenranta: Etelä-Saimaan Kustannus Oy.
- Juppi, J. (1995). Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health*; 36. Jyväskylän kaupunki. Harrastekorttihakemus. Viitattu 5.4.2024. https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/atoms/files/harrastekorttihakemus_liikunta palvelut_2020_0.pdf.

- Kailaheimo-Lönnqvist, S., Kilpi-Jakonen, E., Niemelä, M. & Prix, I. (2020). Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa M. Mattila (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö, 93–125. Viitattu 10.4.2023 https://sorsafoundation.fi/wpcontent/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf.
- Kananen, J. (2017a). Kansalaisten sosiaaliturva. Teoksessa J. Kananen (toim.) Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus, 30–54.
- Kananen, J. (2017b). Mitä Suomessa pitäisi tehdä? Teoksessa J. Kananen (toim.) Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus, 159–188.
- Kanerva, J. (2020). Lukijalle. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki, 3–4.
- Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (2008). Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Kelan tutkimusosasto. 61/2008 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. Viitattu 9.12.2023 <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/ca34f425-d32d-4ae5-b34e-bd79fe2fbe4e/content>.
- Kantola, A. & Kananen, J. (2017). Johdanto: Suomen malli? Teoksessa J. Kananen (toim.) Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus, 7–29.
- Kantomaa, M. (2010). The role of physical activity on emotional and behavioural problems, self-rated health and educational attainment among adolescents. Doctoral dissertation. University of Oulu. Väitöskirja. Viitattu 5.3.2024 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514261077.pdf>.
- Kantomaa, M., Jaako, J., & Tammelin, T. (2014). Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan – tuloksia suomalaisista seurantatutkimuksista. Teoksessa M. Hakamäki, A. Kankaanpää, M. Kantomaa, K. Kämppi, K. Rajala, & T. Tammelin (toim.) *Mikä maksaa?* Valtion liikuntaneuvosto, 25–35. Viitattu 5.3.2024 <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mikä-maksaa.pdf>.
- Kauravaara, K. & Rönkkö, E. (2020). Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja 175, 229–251.
- Kay, T. (2014). Gender, sport and social exclusion. Teoksessa M. F. k., Collins & T. Kay (toim.) Sport and social exclusion (2nd edition.). E-Kirja, 90-105.

- Kekkonen, M., Appelqvist-Schmidlechner, K., Haavanlammi, M., & Känkänen, P. (2022). Icehearts-toiminta vanhempien sosiaalisena tukena - ”Se pieni kysymys, että mitä sulle kuuluu, miten sä jaksat”. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(2), 157–173. Doi 10.30668/janus.10043
- KELA. (2024). Toimeentulotuki 10.6.2024. Viitattu 11.6.2024. <https://www.kela.fi/etti/Toimeentulotuki.pdf>.
- Kelly, L. (2011). ‘Social inclusion’ through sports-based interventions? *Critical Social Policy*, 31 (1), 126–150. doi:10.1177/0261018310385442.
- Kelly, L. (2012). Representing and preventing youth crime and disorder: Intended and unintended consequences of targeted youth programs in England. *Youth Justice*, 12 (2), 101–117. doi:10.1177/1473225412447160.
- Kestilä, L. & Martelin, T. (2019). Suomen väestörakenne ja sen kehitys. Teoksessa L. Kestilä ja S. Karvonen. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*, 26–45.
- Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.
- Koivusalo, M. & Sarlio-Lähteenkorva, S. (2016). Ravitsemuspolitiikka ja terveyserot. Teoksessa Karvonen S & Sihto M (toim.) *Terveyden edistäminen ja eriarvoisuus – lähestymistapoja ja ratkaisuja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 86–114.
- Kokkonen, J. & Kauravaara, K. (2020). Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. *Liikuntatieteellinen seura*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja no 175. Viitattu 7.11.2023. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/julkaisut/eriarvoisuuden-kasvot-liikunnassa/eriarvoisuuden-kasvot-liikunnassa-artikkelikokoelma.pdf.
- Kulmunki, I. & Lundstedt, T. (2021). Politisoituneiden käsitteiden hämärä: Eriarvoisuus. Libera-blogi 3.6.2021. Viitattu 18.9.2023. <https://www.libera.fi/2021/06/03/politisoituneiden-kasitteiden-hamara-eriarvoisuus/>.
- Kuntalaki 410/2015. (2015). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>.
- Kuusi, P. (1961). 60 – luvun sosiaalipolitiikka. *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja* 6. Porvoo: WSOY.
- Koskinen, S., Martelin, T., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi, K. & Koponen, P. (2018). Terveyden, toimintakyvyn ja niihin vaikuttavien tekijöiden vaihtelu koulutuksen ja asuinalueen mukaan. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi,

- & S. Koskinen (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017-tutkimus*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. THL – Raportti 4/2018, 178–186. Viitattu 22.3.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>.
- Kuivalainen, S. (2013). Toimeentulotuen muuttunut asema. Teoksessa S. Kuivalainen (toim.) *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä*. Raportti 9/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 15–36.
- Laakso, L., Telama, R., Nupponen, H., Rimpelä, A., & Pere, L. (2008). Trends in leisure time physical activity among young people in Finland, 1977—2007. *European Physical Education Review*, 14 (2), 139-155. <https://doi.org/10.1177/1356336X08090703>.
- Laine, A. (2021). Suomalainen liikuntakulttuuri liikuntapoliittisten asiakirjojen heijastamana. *Liikunta ja tiede*, 58 (1), 35. Viitattu 7.3.2024. <https://www.lts.fi/liikuntatiede/artikkelit/sanomalehden-urheilu-uutisointi-ennen-internetia-ja-monikanavajulkaisemisen-aikakaudella>.
- Laihiala, T. (2018). *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista: Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 163. Väitöskirja. Viitattu 6.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2699-9>.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. (2021). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210612>.
- Laki toimeentulotuesta 1412/1997. (1997). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>.
- Latvala, J-M., Pulkkinen, L., & Mäki, N. (2022). Historiallinen katsaus: Harrastus koulupäivän yhteydessä. *Tiedote*. Viitattu 6.3.2024. https://harrastamisensuomenmalli.fi/wp-content/uploads/2022/04/220406_Historiallinen_katsaus_Harrastus_koulupaivan_yhteydessa.pdf.
- Lawson, H. A. (2005). Empowering people, facilitating community development, and contributing to sustainable development: The social work of sport, exercise, and physical education programs. *Sport, education and society*, 10 (1), 135–160. doi: 10.1080/1357332052000308800.
- Lehtonen, K. (2015). Suomalaisen urheiluliikkeen muutosprosessi systeemiteoreettisesti tulkittuna. *Hallinnon Tutkimus*, 34 (4), 4. <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/98540>.

- Lehtonen, K. (2020). Urheilun pyramidimalli liikuntakulttuuristen tulkintojen ja ymmärrysten kehysrakenteena valtion liikuntapoliittisissa asiakirjoissa. *Kulttuurintutkimus* 37 (3–4), 33–46. Verkkoartikkeli. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/90759/58183>.
- Lendvai, N. & Stubbs, P. (2009). Assemblages, translation, and intermediaries in South East Europe. *Rethinking transnationalism and social policy. European Societies* 11 (5), 673–695. doi: 10.1080/14616690802475504
- Lempinen, M. (15.3.2023). Urheiluharrastusten hinnat ajavat perheitä ahdinkoon. *Helsingin Sanomat*. Viitattu 6.4.2024. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009453545.html>.
- Liikuntalaki 390/2015. (2015). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.
- Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO). (2021). LIPOKO Toimintasuunnitelma 2021–2023. Viitattu 25.4.2023. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/18457c06-8c2f-47b2-98d8-08bc5eea256f/e8b13db7-5036-4467-9eca-c0ac68507832/SUUNNITELMA_20211104111956.pdf.
- Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO). (2023). Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023: Toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:31. Viitattu 23.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-968-4>.
- McKnight, A. (2020). A multidimensional framework for measuring inequalities, their causes and policy options: The Multidimensional Inequality Framework - MIF. In P. Anand, E. Chiappero-Martinetti, G. Corneo, A. McKnight, E. Moro, D. O'Brien, & J. Stuhler (Eds.), *Multidimensional perspectives on inequality: Conceptual and empirical challenges*. Office for Official Publications of the European Communities, 40–51. Viitattu 10.6.2023 http://eprints.lse.ac.uk/110745/1/Anand_multidimensional_perspectives_on_inequality_published.pdf.
- Maisonlahti, M. & Helminen, T. (2023). Selvitys urheilijoiden ansioturvasta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 6.4.2024. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/18457c06-8c2f-47b2-98d8-08bc5eea256f/dd78dcb4-a7a1-49ed-ac2c-5f413c174ff6/LIITE_20230508054027.pdf.
- Malste, A. (2017). Kilpailukyky ja talouspuhe Suomen hallitusohjelmissä 1991–2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos. Pro Gradu -tutkielma.

- Mattila, R. (toim.). (2020). Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020. Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö, 65–90. Viitattu 10.4.2023. https://sorsafoundation.fi/wpcontent/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf.
- Mertaniemi, M., Puronaho, K. & Näsi, J. (1994). Liikunnan taloudellinen merkitys. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. Tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES) 90. Jyväskylä: KopiJyvä Oy, 319–351.
- Moisio, P. (2004). Köyhyyden pitkäaikainen rakenne: tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 69 (4), 341–359. Viitattu 7.4.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117024>.
- Moisio, P. (2006). Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 71 (2006):6. Viitattu 7.4.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117296>.
- Mulgan, G. (2009). The Art of Public Strategy: Mobilizing Power and Knowledge for the Common Good. Oxford University Press, Incorporated. E-kirja.
- Mukkila, S., Ilmakunnas, I., Moisio, P., & Saikkonen, P. (2017). Perusturvan riittävyys ja köyhyys 2017. Tutkimuksesta tiiviisti. Suomen sosiaalinen tila: 31/2017, 4/2017 Viitattu 6.4.2024 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-938-5>.
- Muukkonen, P., Ehnström, E., Hasanen, E., Hintsanen, L., Laakso, T., Nurmi, M., Pyykönen, J., Salmi, L., Salmikangas, A-K., Simula, M., Virmasalo, I & Vänttinen, L (2023). Poliittikkasuositus: Liikunnan harrastamisen esteitä tulisi poistaa lähiöissä (3/2023). Blogi. Viitattu 7.12.2023. <https://blogs.helsinki.fi/yhdenvertainen-liikunnallinen-lahio/files/2023/03/YLLI-policy-brief.pdf>.
- Mykkänen, J. (2017). Kuka päättää hyvinvointimallin tulevaisuudesta? Teoksessa J. Kananen (toim.) Kilpailuvaltion kydyssä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus, 97–127.
- Mäenpää, P. (6.10.2023). Näkökulmia kuntien avustuksista ja eri tukimuodoista seuroille. Seminaariesitys. SLA:n Olosuhdeseminaari. Viitattu 5.4.2024. https://bin.yhdistysavain.fi/1556907/eyuFnF7rNnG5nCewztyP0_8bTI/Liikuntajohdon%20foorumi_VikingGrace_Olosuhdeseminaarin%20esitykset.pdf.
- Mäkinen, L. (2023). ”What is needed at the acceptable minimum? Studies on the operationalisation of the concept of poverty”. University of Turku, Faculty of Social Sciences, Department of Social Research. Turun yliopiston julkaisusarja, Ser. B Osa, 634. Väitöskirja. Viitattu 13.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9370-3>.
- Mäkinen, J. & Lämsä, J. (2021). Mitkä ovat liikuntapolitiikan vaihtoehdot? Liikunta & Tiede 58 (3), 36–41.

- Mäki-Opas, T. (2016). Liikunta kuuluu kaikille – liikuntapolitiikan mahdollisuudet sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi. Teoksessa S. Karvonen & M. Sihto (toim.) Terveyden edistäminen ja eriarvoisuus – lähestymistapoja ja ratkaisuja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 101–115.
- Mäki-Opas, T., Rahkonen, O. & Borodulin, K. (2015). Terveyssosiologinen näkökulma liikunnallisen elämäntavan polarisoitumiseen – valinnat vai mahdollisuudet. Yhteiskuntapolitiikka 80 (3), 263–272.
- Mäntylä, K. (1994). Huomisen arvot ja liikuntakäyttäytyminen. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Kevyt alkusoitto liikuntauralle. Liikuntatieteellisen seuran moniste nro. 20. Helsinki: Hakapaino, 75–96.
- Niiranen, V. (2010). 2.2. Hallinto ja ohjaus. Teoksessa P. Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy, 90–106.
- Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. (2020). Vierivä kivi ei sammaloidu – liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakoitutyön loppuraportti. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:27. Viitattu 6.11.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Vieriva_kivi_ei_sammaloidu_liikunta-ala_murroksessa.pdf.
- Nuorisolaki 1285/2016. (2016). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220955>.
- Opetusministeriö. (1968). Kuntoliikunnan suunnittelu: sosiaaliset edellytykset ja kuntoliikuntapaikat. Niemen toimikunnan osamietintö. Komiteamietintö. 1968: B3: Helsinki.
- Opetusministeriö. (2007). Liikunta valintojen virrassa: Kansallista liikuntaohjelmaa valmisteleavan toimikunnan väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2013). Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseksi vuoteen 2017. Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:15.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2016). Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). Liikuntatoimi tilastojen valossa: Perustilastot vuodelta 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:32.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). Liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin kehittämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:24.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2023). Liikuntatoimi tilastojen valossa: Perustilastot vuodelta 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:53.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2024). Opetus- ja kulttuuriministeriön organisaatio. Viitattu 4.5.2024. <https://okm.fi/johto-ja-organisaatio>.
- Paavola, S. (2004). Liikunnan päätöksenteon eettisiä lähtökohtia. Teoksessa. K. Ilmanen (toim.). Pelit ja kentät: kirjoituksia liikunnasta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3 / 2004. Tampere: Domus Offset, 83–99.
- Palonen, K. (2003). Poliittikka. Teoksessa M. Hyvärinen, J. Kurunmäki, K. Palonen, T. Pulkkinen & H. Stenius (toim.) Käsitteet liikkeessä – Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, 467–518.
- Penttilä, I., Kangas, O., Nordberg, L. & Ritakallio, V. (2003). Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla – väliaikaista vai pysyvää? Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2003: 7.
- Perustuslaki. 731/1999 (1999). Viitattu 5.5.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Piirainen, T. & Saari, S. (2002). Johdanto. Teoksessa T. Piirainen & S. Saari (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus, 9–25.
- Piispanen, T. (26.10.2023). Miten saavutettavaa liikunta on?. Puheenvuoro Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan liikunnanopettajakoulutuksen 60-vuotisjuhlassa. Verkkojulkaisu. Viitattu 4.4.2024 <https://www.lts.fi/etusivu/juhlavuosi/liikuntatieteellisen-tiedekunnan-juhlavuosi.html>.
- Poutanen, V-M. (2010). Sosiaaliturvapolitiikka. Teoksessa P. Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy, 177–198.
- Pulkkinen, T. (2003). Valtio. Teoksessa M., Hyvärinen, J., Kurunmäki, K. Palonen, T. Pulkkinen & H., Stenius (toim.) Käsitteet liikkeessä – Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, 213–255.
- Puronaho, K. (2014). Drop-out vai throw-out?: Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.
- Pyykkönen, T. (toim.). (1994). Silloin kun isä pöydän nosti. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Kevyt alkusoiitto liikuntauralle. Helsinki: Hakapaino, 7–16.
- Pyykkönen, T., & Rikala, S. (2018). Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. Valtion Liikuntaneuvosto.

- Pyykkönen, T. (2016). Yhdenvertaisuus ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa – taustaselvitys valtion liikuntaneuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa- arvojaostolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.
- Raespuro, J. (2018). Lasten harrastusten tukeminen täydentävällä toimeentulotuella: Asiakkaiden kokemuksia. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu - tutkielma.
- Rahkonen, O. & Lahelma, E. (2010). Terveyspolitiikka. Teoksessa P. Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY pro, 135–154.
- Rajala, K. (2010). Vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi -raportti hanketoiminnasta. Jyväskylä: LIKES & Nuori Suomi.
- Rajavaara, M. (2009). Sosiaalipalveluista hyvinvointipalveluihin - käsitehistorian tarkastelua. Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 17 (4), 346–351.
- Rauhala, P-L., Simpura, J. & Uusitalo, H. (2000). Hyvinvoinnin tutkimusperinteet, hyvinvointipolitiikka ja 1990-luvun uudet avaukset. Yhteiskuntapolitiikka 65 (3), 191–207.
- Richard, V., Piumatti, G., Pullen, N., Lorthe, E., Guessous, I., Cantoreggi, N., & Stringhini, S. (2023). Socioeconomic inequalities in sport participation: Pattern per sport and time trends - a repeated cross-sectional study. BMC public health, 23 (1), 785. doi: 10.1186/s12889-023-15650-7.
- Richtel, M. (25.3.2023). The Income Gap Is Becoming a Physical-Activity Divide. The New York Times. Viitattu 6.12.2023. <https://www.nytimes.com/2023/03/24/health/sports-physical-education-children.html>.
- Rotko, T., Kauppinen, T., Mustonen, N., & Linnanmäki, E. (2012). Kuilun kaventajat: Kansallinen terveysterojen kaventamisen toimintaohjelma 2008-2011: loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Rönkkö, E. (2020). Yhteiskunnallista peliä liikuntakentällä: Liikuntapoliittiset asiakirjat ja Liikunta & Tiede lehti ulkomaalaistaustaisuutta määrittelemässä vuosina 1990–2018. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellinen seura: Helsinki, 114–140.
- Sveriges Riksdag. (2014). Socialutskottets betänkande 2013/14:SOU26. Viitattu 8.2.2024 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/fritidspeng-for-barn-i-hushall-med_h101sou26/.

- Saari, E. (2007). Tilasto- ja rekisteritutkimus. Teoksessa E. Saari & L. Viinamäki (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus, 121–151.
- Saari, J. (2005). Köyhyyspolitiikka. Teoksessa J. Saari (toim.), Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Köyhyyspolitiikka: johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Vantaa: Kirjapaino Dark Oy, 7–27.
- Saari, J. (2006). Sadan vuoden sosiaalipolitiikka. Muutoksen jaksottaminen Suomessa. Teoksessa J. Saari (toim.) 2006. Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 257–288.
<https://kauppa.gaudeamus.fi/sivu/tuote/historiallinen-kaanne/2493106>.
- Saari, J. (2015). Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 10.4.2023.
- Saari, J. (2020). Samassa veneessä: Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa. Jyväskylä: Docendo.
- Saari, J. & Taipale, S. (2013). Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltio. Teoksessa J. Saari, S. Taipale & S. Kainulainen (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Tampere: Juvenes Print Oy, 17–30, 33–35.
- Saari, S. (2002). Sosiaalipolitiikka ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa T. Piirainen & S. Saari (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus, 222–240.
- Saastamoinen, M. (2015). Tönimistä ja vastarintaa. Teoksessa H. Itkonen & K. Lehtonen (toim.) Liikunta kansalaisten elämäkulussa. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnan edistämisestä. LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296. Jyväskylä, 80–83.
- Sabatier P. A. (2007) The need for better theories. Teoksessa P. A. Sabatier. (toim.) Theories of the policy process. E-kirja. Boulder: Westview Press, 3–17.
- Saikkonen, P., Karvonen, S., & Kestilä, L. (2019). Katse kohti hyvinvointipolitiikan tulevaisuutta. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Punamusta Oy, 332–346.
- Saikkonen, P., Karvonen, S., & Kestilä, L. (2022). Muuttuva hyvinvointivaltio. Teoksessa S., Karvonen, L., Kestilä, L. & S. Saikkonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Helsinki: Punamusta Oy, 352–361.
- Sallila, S. (2009). Hyvinvointivaltion optimaalisen köyhyyspolitiikan määrittelyä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Viitattu 5.12.2023
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085081>.

- Salonen, A., & Kouvo, A.-J. (2022). Kohti kestäväää hyvinvointia – Näkymiä hyvinvoinnin tulevaisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa *Miten Suomi voi nyt ja tulevaisuudessa? Näkökulmia hyvin- ja pahoinvoinnin sekä kansantautien kehitykseen*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2022, 119–140. Viitattu 6.4.2024. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/TUVJ-6-22.pdf>.
- Sipilä, V. (3.9.2019). Hae opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustusta vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikunnan harrastuksen tukemiseksi. Viitattu 5.4.2024. <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/artikkelit/hae-opetus-ja-kulttuuriministerion-erityisavustusta-vahavaraisten-perheiden-lasten-ja-nuorten-liikunnan-harrastuksen-tukemiseksi.html>.
- Sihto, M. (2011). Sosiaalinen vai terveydellinen – yhteistä näkökulmaa etsimässä. Teoksessa E. Palola & V. Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka: Hukassa vai uuden jäljillä?* E-kirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos., 261-282. Viitattu 5.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085374>.
- Seinäjoen kaupunki. (no date). Tiedote. Erityisavustus vähävaraisten perheiden 7-15 -vuotiaiden lasten ja nuorten liikunnan harrastuksen tukemiseen. Viitattu 25.10.2024. https://bin.yhdistysavain.fi/1581388/bMYVgQyMZ90fX24yVcTt0Z6TZm/Tiedote%20hankkeesta_vanhemmille.pdf.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2008). Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:16. Viitattu 5.12.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225427>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10. Viitattu 30.4.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3412-2>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Viitattu 8.8.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). Suomen sosiaaliturvajärjestelmä. Viitattu 28.4.2023. <https://stm.fi/suomen-sosiaaliturvajarjestelma>.
- Spaaij, R. (2013). Changing people’s lives for the better? Social mobility through sport-based intervention programmes: opportunities and constraints. *European Journal for Sport and society*, 10 (1), 53–73.

- Spaaij, R. (2014). Sport and social policy. Teoksessa J. Maguire (toim.) Social sciences in sport. Leeds: Human Kinetics, 277–304.
- Stakes. (2006). Hyvinvointivaltion rajat hanke. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Stenling, C. (2015). The drive for change: putting the means and ends of sport at stake in the organizing of Swedish voluntary sport. Umeå of University, Faculty of Social Sciences, Department of Education. Väitöskirja. Viitattu 6.10.2023. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-102822>.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. (2014). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.
- Sosiaaliturvakomitea. (2023). Sosiaaliturvakomitean välimietintö. Valtioneuvosto.
- Sorsa, V. (2017). Riittävätkö rahat yhteiseen hyvinvointiin? Teoksessa J. Kananen (toim.) Kilpailuvaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus, 69–96.
- Suomen Cheerleadingliitto (2016). Vähävaraisten perheiden tukeminen lasten urheiluharrastuksen kustannuksissa 22.3.2016. Viitattu 6.12.2023. https://www.dreamteamcheer.fi/wpcontent/uploads/2018/06/SCL_vahavarai sten_perheiden_tukeminen.pdf.
- Suomen perustuslaki 731/1999. (1999). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2022). Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 9.6.2024. <https://stat.fi/julkaisu/clos02x83gt6d0cvxzwid0ips>.
- Suomi, K. (2015). Valtion liikuntapolitiikan linjauksia 1980–2014. Teoksessa: H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitos, 59–75.
- Taylor-Gooby, P. (2004). New Social Risks and Welfare States: New Paradigm and New Politics? Teoksessa P. Taylor-Gooby (toim.) New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State. Oxford University Press, 209–238.
- Takalo, S. (2016) Mikä nuorta liikuttaa? Tutkimus liikuntatottumusten rakentumisesta lapsesta nuoreksi aikuiseksi. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 315.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010. (2010). Viitattu 5.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>.

- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2018). THL – Raportti 4/2018 Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimus, s. 178.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL. (2023). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2019–2023. Perusturvan riittävyyden IV arviointiryhmä. Raportti 3/2023. Helsinki. Viitattu 5.4.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-037-8>.
- THL – Raportti 4/2018 178 Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimus, s. 178.
- THL (2023). Väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2023: tavoitteena sosiaalisesti kestävä Suomi. L., Kestilä, S., Karvonen, S., Jauhiainen, H., Mikkola. (toim.) Työpaperi 14/2023. Viitattu 6.12.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-072-9>.
- THL 13.5.2024. Toimeentulotuki 2023: Toimeentulotuen saajien määrä jatkoi laskua vuonna 2023. Tilastoraportti, SVT: 20/2024. Viitattu 20.5.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024051329501>.
- Tieteen termipankki (7.4.2023). Oikeustiede: sosiaalipolitiikka. Viitattu 7.4.2023. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sosiaalipolitiikka>.
- Tieteen termipankki. (26.11.2023). Eriarvoisuus. Viitattu 26.11.2023. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/eriarvoisuus>.
- Tiihonen, A. (2014). Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Tilastokeskus. (2023). Tietoa tilastoista: Pienituloisuus. Viitattu 6.4.2023. <https://www.stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html>.
- Tilastokeskus. (2024). Tulonjakotilasto. Viitattu 19.1.2024 <https://stat.fi/tilasto/tjt>.
- Tuomi, T. & Pyykkönen, T. (1994). Kaikki tieto ei mahdu urheiluruutuun. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Kevyt alkusoitto liikuntauralle. Liikuntatieteellisen seuran moniste nro. 20. Helsinki: Hakapaino, 97–106.
- Turunen, M., Hakamäki, M., & Laine, K. (2022). Valtionavustusten lapsilähtöinen tarkastelu liikunnan vastuualueella. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 413. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Uusitalo, H. (2020). Tutkimus ja päätöksenteko hyvinvointivaltiossa: Havaintoja viideltä vuosikymmeneltä. Helsinki: Into.
- UNDP. (2019). Human Development Report 2019: Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. New York: United Nations Development Program. Viitattu 10.4.2023. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2019pdf.pdf>.

- Valtioneuvosto. (2018). Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. VNS 6/2018. Viitattu 5.12.2023. <https://www.eduskunta.fi/pdf/VNS+6/2018>.
- Valtioneuvosto. (2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Viitattu 5.12.2023. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>.
- Valtioneuvosto. (2023a). Valtioneuvoston termit selitettynä. Viitattu 5.12.2023 <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/valtioneuvoston-termit>.
- Valtioneuvosto. (2023b). Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023. Viitattu 5.5.2023 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM030:00/2020>.
- Valtioneuvosto. (2023c). Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa: Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-760-7>.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2015). Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015. Viitattu 5.12.2023. https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/VLN-arviointi_2011_2015_www.pdf.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2019a). Ministeriöiden tulokortit liikunnasta ja liikkumisesta. Viitattu 3.5.2023 <https://www.liikuntaneuvosto.fi/tulokortit/>.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2019b). Liikunnan muutostekijäkortti.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2023a). Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: sosiaali- ja terveysministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:15.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2023b). Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: valtioneuvoston kanslia. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:3.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2023c). Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:17.
- Valtioneuvoston kanslia. (2007). Hallituksen strategia-asiakirja 2007. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2007.
- Valtioneuvoston kanslia. (2009). Poliittikkatoimien vaikuttavuusarvioinnin kehittäminen – Kuinka parantaa tiedon käyttöä poliittisessa päätöksenteossa. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 6/2009. Helsinki.
- Valtioneuvoston kanslia. (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia. (2015). Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.
- Valtioneuvoston kanslia. (2016). Epäterveellinen ruokavalio, vähäinen liikunta ja polarisaatio – syyt, kustannukset ja ohjaustoimet. Teoksessa K., Borodulin, P., Jallinoja & M. Koivusalo (toim.) Epäterveellisen ruokavalion ja vähäisen liikunnan ennustajat,

- kustannukset ja ohjaustoimet. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2016, 79–99. Viitattu 10.4.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-258-6>.
- Valtiovarainministeriö. (2014). Peruspalveluohjelma 2015-2018. Valtiovarainministeriön julkaisuja 14a/2014.
- Valtiovarainministeriö. (2023). Valtion talousarvioesitykset. Viitattu 5.5.2023. <https://budjetti.vm.fi/indox/index.jsp>.
- Valtiovarainministeriö. (2024). Valtionhallinto. Viitattu 3.4.2024. <https://vm.fi/valtionihallinto>.
- Vandermeersch, H., Van Poppel, M., & Scheerder, J. (2016). Facilitating access to sports for people in poverty? A study on local sports policy. *Journal of social intervention: theory and practice*, 25 (2), 4–22.
- Vasankari, T., & Kolu, P. (2018). Liikkumattomuuden lasku kasvaa: Vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston kanslia.
- Vasankari, T., Tokola, K., Raitanen, J., Kolu, P., Vähä-Ypyä, H., Husu, P., Vaara, J., Kyröläinen, H., Santtila, M., Pihlainen, K., Sievänen, H. (2023). Suomalaisen kestävyyskunto on laskenut vuosikymmeniä – onko Suomessa tulevaisuudessa enää hyväkuntoisia yli 50-vuotiaita työntekijöitä? *Futura-lehti* 1/2023.
- Vasara, E. (2004). Valtion liikuntahallinnon historia. Tampere: Tammer-paino.
- Vartiainen, J. (2014). Hyvinvointivaltio ja markkinatalous. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79 (3), 328–336.
- Vehmas, H. (2012). Mikä suomalaisia liikuttaa? Teoksessa K., Ilmanen & H., Vehmas (toim.) *Liikunnan areenat: yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylä: Yliopistopaino, 105–120.
- Virnasalo, I., Simula, M. & Muukkonen, P. (2022). Liikuntapaikkojen ja -palveluiden saavutettavuuden ulottuvuudet spatiaalisesta sosiaaliseen. Blogi. Viitattu 7.11.2023. <https://blogs.helsinki.fi/yhdenvertainen-liikunnallinen-lahio/2022/02/14/liikuntapaikkojen-ja-palveluiden-saavutettavuuden-ulottuvuudet-spatiaalisesta-sosiaaliseen/>.
- Virta, S. (2021). Valtioneuvostotasoinen tulosohtaus ja resurssiohtaus. Liikunta on koko kunnan asia-koulutusarja, 9.11.2021 osa 3 Sari Virta. Dia-sarja.
- Vuori, I., Lankenau, B., & Pratt, M. (2004). Physical activity policy and program development: the experience in Finland. *Public Health Reports* 119 (3), 331–345. doi: 10.1016/j.phr.2004.04.012.

Yerlikaya, B., & Öcal, A. T. (2015). Sports as a social policy tool in Turkey. *British journal of arts and social sciences*, 20 (1), 38–56. https://www.academia.edu/download/38602737/sports_as_a_social_policy_tool_in_turkey.pdf.

YouTube. (2023). Esko Ranto: Liikunnassa tehtyjä toimia eriarvoisuuden vähentämiseksi eri väestöryhmien näkökulmasta. Liikuntatieteellinen Seura. Verkkovideo. Viitattu 4.12.2023. https://www.youtube.com/watch?v=lm5Y1m_uiRg.